

leiderdorp

PROGRAMMABEGROTING
2019

INHOUDSOPGAVE

Woord vooraf	3
<hr/>	
Leeswijzer	8
Beleidsbegroting	9
<hr/>	
Programma 1: Meedoen in Leiderdorp	10
1A: Actieve en gezonde inwoners	11
1B: Zelfredzame inwoners	14
1C: Ondersteunde inwoners	19
Waar staat je gemeente	23
Wat mag het kosten?	24
Programma 2: Aantrekkelijk Leiderdorp	26
2A: Werken en ondernemen in het dorp	26
2B: Wonen en recreëren in het dorp	31
2C: Ruimte in het dorp	37
2D: Dienstverlening aan het dorp	43
2E: Grondexploitaties	47
Waar staat je gemeente	49
Wat mag het kosten?	50
Programma 3: Bestuur en organisatie van Leiderdorp	53
3A: Bestuur	53
3B: Bedrijfsvoering	55
3C: Regiozaken	59
Waar staat je gemeente	63
Wat mag het kosten?	64
Algemene dekkingsmiddelen	66
Algemeen	66
Waar staat je gemeente	67
Wat mag het kosten?	68
Overhead, vennootschapsbelasting en onvoorzien	71
Algemeen	71
Waar staat je gemeente	72
Wat mag het kosten?	73
Paragrafen	75
Paragraaf 1: Lokale heffingen	76
Paragraaf 2: Weerstandsvermogen en risicobeheersing	84
Paragraaf 3: Onderhoud kapitaalgoederen	90
Paragraaf 4: Financiering	98
Paragraaf 5: Bedrijfsvoering	102
Paragraaf 6: Verbonden partijen	103
Paragraaf 7: Grondbeleid	111
Paragraaf 8: Subsidies	114
Financiële begroting	115
<hr/>	

Overzicht van baten en lasten en de toelichting	117
A: Overzicht van baten en lasten	117
B: Grondslagen voor de begroting	119
C: Structureel en reëel evenwicht	121
Uiteenzetting financiële positie en toelichting	124
D: Geprognoseerde begin- en eindbalans	124
E: Investerings	125
F: Reserves	128
G: Voorzieningen	135
H: EMU-saldo	139
Overzicht per taakveld	140
Bijlagen	143
<hr/>	
Bijlage 1: Samenstelling bestuur	145
Bijlage 2: Afkortingenlijst	148

WOORD VOORAF

Dienstverlening op maat

Hierbij presenteren wij u de programmabegroting 2019-2022.

Komende jaren zullen er weer veel uitdagingen op ons pad komen. We geven in dit woord vooraf enkele wat extra aandacht.

Met ingang van 1 januari 2019 is Inclusio in Leiderdorp verantwoordelijk voor alle preventieve en algemene welzijnsvoorzieningen. Hiermee organiseren we een herkenbaar en dekkend aanbod aan activiteiten die bijdragen aan welzijn van Leiderdorpers bij één herkenbare partij. Op maat en voor iedereen in Leiderdorp. In de opdracht aan Inclusio Leiderdorp zijn allerlei vormen van ondersteuning samengebracht in één opdracht. Denk hierbij aan welzijnsopdrachten zoals het ouderen- en jongerenwerk en ondersteuning die tot nu toe geboden wordt door het Sociaal Team, het Sportservicepunt en mantelzorg- en vrijwilligersondersteuning.

Tot nu toe was het aanbod niet altijd in samenhang daar wanneer het meerdere leefgebieden van inwoners raakt. We brengen de dienstverlening samen en zodat we beter af kunnen stemmen op de wensen van onze inwoners. Inwoners die ongeacht tot welke doelgroep zij behoren, snel en laagdrempelig ondersteuning krijgen, dichtbij in de wijk. Zo proberen we te voorkomen dat zwaardere hulp nodig is en kunnen we de kosten hiervoor beter beheersen. Samen met Inclusio Leiderdorp richten we ons op een wijkgerichte, persoonlijke benadering waarbij inwoners bereid zijn om elkaar, als dat nodig is, te helpen.

Vanuit de doelstellingen uit de duurzaamheidsagenda zullen er het komende jaar belangrijke stappen gezet gaan worden. De realisatie van een warmtehub en de aanleg van een hoog temperatuur warmtenet biedt voor Leiderdorp een uitgelezen kans om van het gas af te gaan. In nauwe samenwerking met de inwoners van de Oranjewijk (waar het rioolsysteem wordt aangepakt) gaan we bekijken hoe we die kans het beste kunnen benutten.

Bereikbaarheid en mobiliteit zijn belangrijke pijlers uit het coalitieakkoord. In 2019 ronden wij een nieuwe mobiliteitsplan (IVVP) af. Ook fietser en voetgangers zullen hierin een belangrijke rol spelen. De Vossiuslaan zal eindelijk worden aangepakt.

De gemeente heeft op het gebied van veiligheid een regierol en brengt partijen bij elkaar. Komende jaren zetten we daarom in het op bestendigen van het ingezette veiligheidsbeleid. Een integrale aanpak samen met inwoners en partners rondom schoolveiligheid, bedrijvigheid, zorg –en veiligheid en de aanpak van woninginbraken. Komend jaar is er extra aandacht voorzien in de landelijke prioriteit ondermijning en georganiseerde criminaliteit. In 2019 wordt voor de komende vier jaar een nieuw integraal veiligheidsbeleid vastgesteld door de gemeenteraad.

Hoofdlijnen financiële begroting

Uitgangspunten van de provincie

Zoals gebruikelijk heeft de provincie ons in de begrotingscirculaire 2019-2022 vooraf geïnformeerd over haar uitgangspunten voor de beoordeling van onze programmabegroting.

Om voor het begrotingsjaar 2019 voor het repressieve toezicht in aanmerking te komen gelden de volgende uitgangspunten:

1. *De begroting 2019 moet structureel en reëel in evenwicht zijn. Als dat niet het geval is, moet de meerjarenraming aannemelijk maken dat dit evenwicht in 2022 uiterlijk tot stand wordt gebracht.*
2. *De jaarrekening 2017 behoort structureel en reëel in evenwicht te zijn. Als de jaarrekening niet in evenwicht is, wordt het structureel tekort betrokken bij het onderzoek van de begroting 2019. Dit betekent dat we in de jaarrekening inzicht moeten geven in het structurele en incidentele aandeel van het tekort.*
3. *De vastgestelde jaarrekening 2017 en de begroting 2019 moeten tijdig, respectievelijk voor 15 juli en 15 november 2017, aan ons zijn toegezonden.*

Met het begrip 'structureel evenwicht' wordt bedoeld dat in de begroting structurele lasten gedekt moeten worden door structurele baten. Het reëel evenwicht houdt in dat onderzoek wordt gedaan naar de realiteit van de ramingen. Daarbij moeten de begrotingen/meerjarenramingen volledig en realistisch zijn.

Conclusie programmabegroting 2019 Leiderdorp:

- Deze begroting is sluitend voor alle jaren.
- Deze begroting is structureel in evenwicht.
- Deze begroting is reëel in evenwicht.

Het college is van mening dat de programmabegroting 2019 voldoet aan de uitgangspunten van de provincie. Met betrekking tot de tijdige oplevering van de vastgestelde jaarrekening merken wij het volgende op. Zoals bekend is de accountant vanwege capaciteitsproblemen niet in staat geweest de het controlerapport en de accountantsverklaring tijdig op te leveren. Dat betekent dat de afronding van het controleproces en de vaststelling van de jaarrekening 2017 is doorgeschoven tot na het zomerreces. De provincie is geïnformeerd over deze situatie en heeft ingestemd met latere inzending.

Uitgangspunten programmabegroting 2019

Uitgangspunten voor deze begroting zijn de begroting 2018 en de financiële kadernota 2019-2022.

Verschillende mutaties bepalen de stand van het meerjarenbeeld van Leiderdorp, waaronder:

- de verwerking van het coalitieakkoord 2018-2022.;
- de effecten van de meicirculaire gemeentefonds waarover uw raad voor de zomer is geïnformeerd;
- doorberekening van de kapitaallasten na actualisering van de investeringsplanning;

De lokale lasten

Zoals gebruikelijk leggen we de tarieven in de raad van december 2018 ter besluitvorming voor. Tarieven waarvoor landelijk een maximum is vastgesteld nemen we daarbij uiteraard in ogenschouw. De lokale lasten stijgen in 2019 met de inflatiecorrectie. In de financiële kadernota is deze vastgesteld op 2,5%. In aanvulling op deze trendmatige stijging is een extra verhoging van 3,0% doorgevoerd op de rioolheffing op grond van het verbreed Gemeentelijke Rioleringsplan (vGRP). De hondenbelasting is met 1/3 deel verlaagd.

Van programmabegroting 2018 naar programmabegroting 2019

Onderstaande tabel brengt de ontwikkeling in beeld van de begroting 2019 ten opzichte van de begroting 2018. De wijzigingen in de kadernota hebben we per programma zichtbaar en herkenbaar uitgewerkt: ze zijn hier in één totaal

opgenomen. Alle toegevoegde mutaties na de kadernota staan in de tabel, met uitzondering van financieel technische mutaties.

Nr.	Onderwerp	2019	2020	2021	2022
	Stand meerjarenbeeld na kadernota 2019-2022	1.633.928	615.488	-26.136	-648.003
1	Herberekening kapitaallasten	-314.633	-73.906	-39.900	-83.811
2	Correctie OZB - IKEA	25.440	89.922	89.922	89.922
3	Meicirculaire	-535.474	-153.393	-130.941	257.929
4	Coalitieakkoord Communicatie hondenuitlaatplekken	10.000			
5	Coalitieakkoord Evenementen Houtkamp (investering 100.000)	7.417	7.367	7.317	7.267
6	Coalitieakkoord Onderzoek effecten gemeentelijke herindeling		40.000		
7	Coalitieakkoord Afschaffen hondenbelasting	35.000	70.000	103.974	103.974
8	Coalitieakkoord Algemene reserve	-52.417			
9	Coalitieakkoord presentatie recente unieke vondsten	7.500			
10	Uitstel bezuiniging B+C 2019	97.000			
11	Renteresultaat	-50.000	-100.000	-100.000	-100.000
12	Erfpachtcanon	17.500	17.500	17.500	17.500
13	Kunst en Cultuur - motie 3 KN2019-2022	15.000	15.000	15.000	15.000
14	Verlaging eigen bijdragen WMO	160.000	160.000	160.000	160.000
15	Dekking uit de reserve Sociaal domein	-160.000	-160.000	-160.000	-160.000
16	Behoedzaamheidsreserve Uitkering Gemeentefonds	-896.261	-527.978	63.264	340.222
	Saldo begroting 2019-2022	0	0	0	0

Toelichting financiële ontwikkelingen na de kadernota 2019-2022

■ 1 Herberekening kapitaallasten

De kapitaallasten zijn ten behoeve van de begroting 2019 herberekend rekening houdend met het investeringsplan volgens de kadernota. Voor zowel de lopende investeringen als voor de investeringsvoornemens is een kasstroomprognose bepaald aan de hand waarvan de rente en afschrijving is berekend. Dat betekent in een aantal gevallen dat het 1e jaar van afschrijving opschuift waardoor er met name in 2019 een voordeel ontstaat op de kapitaallasten van de Sterrentuin/Brandweerkazerne (151), Sport div (60), Wagenpark (40) en Software (51). De voordelen op kapitaallasten van enkele specifieke activiteiten zijn verrekend met de reserve reiniging, IBOR, informatiebeleid en voorziening riolering.

■ 2 Correctie OZB - IKEA

In de areaalontwikkeling volgens de kadernota 2019-2022 was nog rekening gehouden met de realisatie van het woonwarenhuis van IKEA. Op grond van de brief van 28 mei 2018 van IKEA is die ontwikkeling teruggedraaid en is de daarmee samenhangende opbrengst afgeraamd.

■ 3 Algemene uitkering/meicirculaire

De uitkomsten van die meicirculaire zijn in de raadsbrief van 14 juni 2018 uiteengezet en vormen een substantiele mutatie in het meerjarenbeeld. Op grond van nagekomen informatie van de provincie over de wijziging van de voorschotregeling voor de onderuitputting van het BCF is de ontwikkeling van de algemene uitkering voor de jaren 2019 t/m 2021 nog in positieve zin bijgesteld. De mutaties in de decentralisatie-uitkeringen hebben we budgettair neutraal verwerkt. Hier is de netto-ontwikkeling van de algemene uitkering gegeven.

■ 4 t/m 9 Coalitieakkoord 2018-2022

De financiële consequenties van het coalitieakkoord 2018-2022 zijn voor wat betreft de periode 2019 t/m 2022 overeenkomstig de financiële paragraaf van dat akkoord verwerkt in de begroting 2019. Aanvullend is er voor de presentatie van de unieke en recente vondsten (in samenwerking met Leiderdorps Museum en Universiteit van Amsterdam) een incidenteel budget opgenomen.

■ 10 Uitstel bezuiniging B+C 2019

In de begroting 2019 is een incidenteel nadeel opgenomen in verband met het niet realiseren van de bezuiniging voor de bibliotheek die samenhangt met de ontwikkelingen van de Sterrentuin. De realisatie schuift één jaar op.

■ 11 Renteresultaat

In het verlengde van de herrekening kapitaallasten is ook de raming voor het renteresultaat beoordeeld. Op basis van het kasstroomoverzicht is de geraamde financieringsbehoefte neerwaarts bijgesteld. Dat betekent minder langlopende geldleningen en dus ook minder rente.

■ 12 Erfpachtcanon

De introductie van een maatschappelijk tarief voor een aantal verenigingen in arrangement 4 van het sportaccommodatiebeleid resulteert in een verlaging van de opbrengst erfpacht. Uw raad is in september 2018 over deze wijziging geïnformeerd.

■ 13 Kunst en Cultuur - motie 3 KN2019-2022

Ter uitvoering van motie 3 Kunst en Cultuur, welke bij de behandeling van de kadernota 2019-2022 unaniem is aangenomen, stellen wij voor een budget van € 15.000 in de begroting op te nemen. Van dit budget is in 2019 de helft beschikbaar voor cofinanciering aan Stichting Kunst in de Heemtuin.

■ 14 en 15 Verlaging eigen bijdragen WMO

Per 1 januari 2019 is er geen sprake meer van een inkomensafhankelijke eigen bijdrage voor maatwerkvoorzieningen Wmo. In plaats daarvan is er sprake van een vast tarief van € 17,50 per vier weken voor alle gebruikers van maatwerkvoorzieningen Wmo. Het nadeel is gecompenseerd uit de reserve sociaal domein.

■ 16 Behoedzaamheidsreserve uitkering gemeentefonds

De begroting is sluitend gemaakt met een onttrekking uit de behoedzaamheidsreserve. Dat is in overeenstemming met het doel van deze reserve. Voorwaarde voor de aanwending van deze reserve is dat de begroting 2019, of het laatste jaar van de meerjarenraming, structureel in evenwicht is. Aan die voorwaarde voldoen we. De totale onttrekking valt € 0,5 miljoen lager uit dan bij de kadernota 2019-2022 nog werd verwacht. Rekening houdend met deze mutaties komt de omvang van de behoedzaamheidsreserve in 2022 uit op ongeveer € 1,3 miljoen.

Algemene uitkering, septembercirculaire 2018

De ramingen voor de algemene uitkering in deze begroting zijn gebaseerd op de meicirculaire 2018. Om een tijdige aanbieding van de begroting te kunnen waarborgen, hebben we de uitkomsten van de septembercirculaire 2018 niet verwerkt in de begroting 2019. Die uitkomsten bieden wij u aan in een separaat raadsvoorstel en verwerken we als eerste begrotingswijziging 2019.

Wij leggen u een solide begroting voor die meerjarig sluitend is en waarbij we rekening hebben gehouden met een geactualiseerde inschatting van mogelijke risico's.

Wij zien uit naar de bespreking van deze begroting in uw raad.

2 oktober 2018

College van burgemeester en wethouders

Leeswijzer

De begroting bestaat uit twee delen. Het Besluit Begroting en Verantwoording (BBV) schrijft deze tweedeling voor.

In het eerste deel - de **Beleidsbegroting** - werken we het beleid per programma uit. De gemeenteraad heeft de indeling van de programma's en de subprogramma's op 4 juli 2016 vastgesteld. De beleidsbegroting bevat verder algemene dekkingsmiddelen, overhead en paragrafen.

De programma's zijn beschreven volgens een vaste opzet: wat willen we bereiken, wat gaan we ervoor doen en wat mag het kosten. Elk subprogramma start met een inleiding en een schematisch overzicht van de doelen en activiteiten. We lichten de doelen toe onder het kopje 'Wat willen we bereiken?'. De activiteiten om deze doelstellingen te behalen, beschrijven we onder 'Wat gaan we ervoor doen?'. Een tabel met de prestatie-indicatoren sluit het subprogramma af.

In het onderdeel 'Waar staat je gemeente' staan de verplicht voorgeschreven beleidsindicatoren die elke gemeente in haar begroting moet presenteren. Om een vergelijking mogelijk te maken zijn die indicatoren uitgedrukt in een landelijk bepaalde eenheid, bijvoorbeeld per 1.000 of per 10.000 inwoners. Als referentiewaarde is het landelijke gemiddelde opgenomen.

Vervolgens beantwoorden we per programma de vraag 'Wat mag het kosten?'. Dit gebeurt in een cijfermatige tabel met daarin de uitkomsten van de jaarrekening 2017, de begroting 2018, de begroting 2019 en de meerjarenraming 2020-2022. In de tabel zijn de lasten en de baten uitgesplitst, de baten hebben een minteken. In de toelichting gaan we in op de ontwikkeling van de begroting.

In het onderdeel paragrafen rapporteren we over thema's die een dwarsdoorsnede van de begroting geven. Voorbeelden zijn bedrijfsvoering, onderhoud kapitaalgoederen en het weerstandsvermogen. De wetgever stelt in het BBV zeven paragrafen verplicht. De gemeente voegt daar zelf de paragraaf subsidies aan toe.

Deel twee van de begroting - de **Financiële begroting** - bestaat uit het overzicht van baten en lasten, de uiteenzetting van de financiële positie en het overzicht per taakveld.

- Het overzicht van baten en lasten bevat de begrotingcijfers per programma. Op dat niveau wordt het budgetrecht van de raad ingevuld. De toelichting gaat in op de grondslagen van de begroting, zoals vastgesteld bij de kadernota. Verder brengen we in beeld of de begroting 2019, dan wel de meerjarenraming, structureel en reëel in evenwicht is.
- De uiteenzetting van de financiële positie geeft inzicht in de ontwikkeling van de balans, het investeringsplan en het overzicht van reserves en voorzieningen.
- In het overzicht per taakveld zijn de baten en lasten ingedeeld naar taakveld.

Twee bijlagen sluiten de begroting af.

BELEIDSBEGROTING

Programma 1: Meedoen in Leiderdorp

Iedereen moet op zijn of haar eigen manier kunnen meedoen in de samenleving. Daarom is het belangrijk dat inwoners een zinvolle dagbesteding hebben, in staat zijn om sociale contacten aan te gaan en te onderhouden, en dat zij geaccepteerd worden in hun omgeving. Het is voor de ontwikkeling van kinderen cruciaal dat ze opgroeien in een veilige en gezonde omgeving.

Inwoners zijn er in eerste instantie zelf verantwoordelijk voor dat ze gezond blijven en een actief leven leiden. Ze doen dit samen met hun gezin, met familie of vrienden. Ze gaan naar school, zijn aan het werk en hebben een sociaal leven. Ze maken gebruik van alle sport-, beweeg- en cultuuractiviteiten die ons dorp heeft. Deze activiteiten dragen bij aan sociale en maatschappelijke participatie en bevorderen zo het welzijn van onze inwoners.

Als inwoners tegen problemen in het leven aanlopen, zoeken zij zelfstandig naar oplossingen. Deze oplossingen zijn voor alle inwoners verschillend, passend bij ieders unieke situatie. Inwoners helpen elkaar en vinden oplossingen in het normale leven (sociale basis). Ook kunnen algemene of collectieve voorzieningen hulp bieden, zoals het Centrum voor Jeugd en Gezin (CJG) of welzijnsactiviteiten. Dan gaat het vaak om eenvoudige vormen van ondersteuning, waarna inwoners weer zelfstandig kunnen meedoen in de samenleving. Als algemene en collectieve voorzieningen niet helpen, bieden we ondersteuning via specialistische voorzieningen. Denk aan individuele begeleiding of een traplift, het begeleiden van inwoners naar betaald (beschut) werk of het bieden van ondersteuning via de Jeugdwet. Inwoners worden daarbij zoveel mogelijk ondersteund door één generalist, die samen met de inwoner een plan maakt. Het doel is dat inwoners die dat nodig hebben passende ondersteuning krijgen en dat niemand tussen wal en schip belandt.

Sociale Agenda Leiderdorp

De Sociale Agenda Leiderdorp beschrijft onze visie op het sociaal domein. In de Sociale Agenda staat de leefwereld van de inwoner centraal. Vanuit die visie willen we ons richten op het versterken van laagdrempelige ondersteuning voor alle inwoners, dicht bij de mensen in de wijk. Zodat het beroep op specialistische ondersteuning afneemt en we de kosten hiervan beter kunnen beheersen. We vinden het daarom ook belangrijk om de positie van de generalisten te versterken. Die opdracht hebben we per 1 januari 2019 gegeven aan Inluzio Leiderdorp. Ook richten we ons in 2019 op het lokaal ontwikkelen van het Jeugd- en Gezinsteam (JGT).

Ontwikkelingen programma 1

Hieronder noemen we een aantal beleidsthema's voor 2019:

1. Implementatie opdracht 'Samen Leiderdorp'
2. Beleid en inkoop Wmo-maatwerkvoorzieningen 2020
3. Minimabeleid
4. Eigen bijdrage maatwerkvoorzieningen Wmo
5. Inkoop Jeugdhulp 2020

1A: Actieve en gezonde inwoners

Inleiding

Veel inwoners hebben een gezonde leefstijl en leiden een actief leven. Ze maken gebruik van een gevarieerd aanbod aan sport-, beweeg-, onderwijs- en cultuuractiviteiten in Leiderdorp. Een gezonde levensstijl en een goede mentale gezondheid dragen eraan bij dat inwoners gelukkig zijn en in staat om zelf oplossingen te vinden voor problemen. Wij stellen het concept 'positieve gezondheid' centraal. We willen bereiken dat inwoners, door gezond te leven, zo lang mogelijk zelfstandig, onafhankelijk en maatschappelijk actief zijn. Dit stimuleren we met voorlichting over gezondheid, vroegsignalering en deskundigheidsbevordering door professionals en ervaringsdeskundigen. Ook de relatie tussen vitaliteit en gezondheid is belangrijk. Sport (we stellen in 2019 nieuw sportbeleid op), het stimuleren tot bewegen en de inrichting van de fysieke leefomgeving bieden kansen. Inwoners moeten zich optimaal kunnen ontwikkelen. Bijvoorbeeld door een opleiding te volgen of een cursus te doen, maar ook door cultuuractiviteiten te bezoeken. Cultuur speelt een verbindende rol en draagt bij aan het ontwikkelen van talenten. In 2019 evalueren en moderniseren we het subsidiebeleid en kijken we - in relatie tot de brede welzijnsopdracht (zie 1B) - naar nut en noodzaak.

Doel	Inwoners dragen actief en zelfstandig bij aan de samenleving	
MART-doel	1. Meer inwoners zijn in staat om gezond te blijven leven.	2. Meer inwoners kunnen zich optimaal ontwikkelen.
Activiteiten 2019	1.1 We informeren inwoners over de schadelijke gevolgen van roken, alcohol- en drugsgebruik, weinig bewegen, ongezond eten, stress, verslaving en pesten, en richten ons daarbij met name op jongeren.	2.1 We pakken (dreigende) taalachterstand aan bij peuters.
	1.2 We stimuleren risicogroepen, zoals mensen met een lage sociaal-economische status, om een gezonde leefstijl aan te leren of te behouden.	2.2 We pakken laaggeletterdheid bij inwoners aan.
	1.3 We maken het inwoners mogelijk om deel te nemen aan sportactiviteiten, ongeacht hun financiële situatie.	2.3 We pakken verzuim en vroegtijdig schoolverlaten aan.
		2.4 We faciliteren huisvesting voor onderwijsinstanties.
		2.5 We maken het inwoners mogelijk om deel te nemen aan cultuuractiviteiten ongeacht hun financiële situatie.

Wat willen we bereiken?

1. Meer inwoners zijn in staat om gezond te blijven leven

We bieden voldoende actuele, laagdrempelige informatie over wat een gezonde levensstijl is. Zodat inwoners bewuste keuzes kunnen maken. Deze informatie is voor alle inwoners beschikbaar. We maken het voor alle Leiderdorpers mogelijk om deel te nemen aan sport- en beweegactiviteiten.

2. Meer inwoners kunnen zich optimaal ontwikkelen

We voorkomen en beperken sociale uitsluiting en andere belemmeringen door laaggeletterdheid of een onvoltooide opleiding. We verlagen de drempels die meedoen in de weg staan en vergroten de mogelijkheden van inwoners om zich te ontwikkelen via onderwijs, cursussen of culturele activiteiten. Activering is een belangrijk instrument. Denk aan toeleiding naar school, werk, culturele activiteiten of andere vormen van zinvolle dagbesteding.

Kinderen ontwikkelen zich beter in een aantrekkelijk en veilig schoolgebouw met een goed binnenklimaat en voldoende buiten(speel)ruimte. Daarom investeren we - samen met de schoolbesturen - in onze onderwijsvoorzieningen. We vernieuwen wanneer dat noodzakelijk is en zorgen voor opvang als daar behoefte aan bestaat en ruimte voor is.

Wat gaan we ervoor doen?

1.1 We informeren inwoners over de schadelijke gevolgen van roken, alcohol- en drugsgebruik, weinig bewegen, ongezond eten, stress, verslaving en pesten, en richten ons daarbij met name op jongeren

Bewustwording speelt een belangrijke rol bij het maken van goede keuzes en gedragsverandering. We bieden goede eigentijdse voorlichting en actuele informatie. We sluiten aan op campagnes van de Rijksoverheid en passen deze eventueel aan de lokale situatie aan.

1.2 We stimuleren risicogroepen om een gezonde leefstijl aan te leren of te behouden

Met informatie en advies en door sport- en beweegactiviteiten te stimuleren, willen we de leefstijl van onder andere ouderen en mensen met een lage sociaal-economische status (SES) verbeteren. Dit doen we samen met de GGD, sportorganisaties en -verenigingen, en Inclusio Leiderdorp.

1.3 We maken het inwoners mogelijk om deel te nemen aan sportactiviteiten, ongeacht hun financiële situatie

Minimahuishoudens kunnen een tegemoetkoming krijgen in de kosten van deelname aan sportactiviteiten.

2.1 We pakken (dreigende) taalachterstand aan bij peuters

Peuters die een (dreigende) taalachterstand hebben, bieden we een plek op een van de drie VVE-peuteropvanglocaties. VVE staat voor voor- en vroegschoolse educatie. Vanuit onze regierol zorgen we dat basisscholen, bibliotheek, logopedistes, CJG, JES Rijnland en peuteropvangaanbieders samenwerken.

2.2 We pakken laaggeletterdheid bij inwoners aan

Laaggeletterde inwoners stimuleren we de Nederlandse taal op een basisniveau te leren lezen en schrijven. Ook stimuleren we ze om digitaal vaardig te worden. Hiervoor financieren we bij BplusC het Taalhuis. In 2019 zetten we meer in op de signalering van laaggeletterdheid door professionals, zoals bij de Stadsbank en Inclusio Leiderdorp.

2.3 We pakken verzuim en vroegtijdig schoolverlaten aan

Leerlingen van het voortgezet speciaal onderwijs in Leiderdorp krijgen de juiste aandacht. Zo kunnen we zo veel mogelijk schooluitval voorkomen en een goede toeleiding tot de arbeidsmarkt realiseren. De leerplichtambtenaar van het Regionaal Bureau Leerplicht (RBL) benadert in een vroeg stadium leerplichtige jongeren die dreigen uit te vallen. Zij worden begeleid naar een traject van werk of onderwijs of een combinatie van beide.

2.4 We faciliteren huisvesting voor onderwijsinstanties

We stellen met de schoolbesturen een integraal huisvestingsplan onderwijs op. Kwaliteit van de gebouwen, het voorkomen en tegengaan van leegstand, ontwikkelmogelijkheden voor kinderen en het realiseren van opvang binnen de schoolgebouwen (kindcentra) zijn pijlers in dit plan. De Leo Kannerschool neemt het juridisch eigendom van de school aan de Touwbaan over om maximaal aan de eisen van hun doelgroep te kunnen (blijven) voldoen. Daarmee ontzorgt de Leo Kannerschool de gemeente.

2.5 We maken het inwoners mogelijk om deel te nemen aan cultuuractiviteiten ongeacht hun financiële situatie

Minimahuishoudens kunnen een tegemoetkoming krijgen in de kosten van deelname aan cultuuractiviteiten. We brengen het lokale cultuuraanbod laagdrempelig onder de aandacht via www.cultuurpuntleiderdorp.nl.

	Omschrijving	2017 (w)	2018 (b)	2019 (b)	2020 (b)	2021 (b)	2022 (b)
Prestatie-indicatoren	1.1 % inwoners met overmatig alcoholgebruik	15	15	15	15	15	15
	1.1 % inwoners met overgewicht	49	47	45	43	40	40
	1.1 % inwoners dat rookt		14	13	12	11	10
	1.3 Aantal aanmeldingen programma 'Lekker in je Lijf' voor minima		58	66	74	82	90
	1.4 % Leiderdorpers dat voldoet aan de norm gezond bewegen	56	58	60	62	64	65
	2.1 Het aantal VVE-plekken		22+	22+	22+	22+	22+
	2.2 % Leiderdorpers tussen 16 en 65 jaar dat moeite heeft met lezen en schrijven	9					7
	2.3 % jongeren in Leiderdorp met een startkwalificatie	98,4	98,6	98,6	98,6	98,6	98,6
	2.3 % voortijdig schoolverlaters/ tov % regio	2/ 1.7					

1B: Zelfredzame inwoners

Inleiding

Met Inclusio Leiderdorp krijgen wij per 1 januari 2019 één organisatie voor alle preventieve en algemene welzijnsvoorzieningen. Zo kunnen wij de dienstverlening op sociaal gebied beter stroomlijnen en ontstaat een herkenbaar en dekkend aanbod van algemene en collectieve dienstverlening op maat voor alle inwoners. In de opdracht aan Inclusio Leiderdorp hebben we verschillende vormen van ondersteuning samengebracht: het ouderen- en jongerenwerk, de ondersteuning die het Sociaal Team Leiderdorp bood, het Sport Servicepunt en de mantelzorg- en vrijwilligersondersteuning. Dit maakt het mogelijk om de dienstverlening meer in samenhang te brengen en beter op de wensen van de inwoners af te stemmen. We streven samen met Inclusio Leiderdorp naar een wijkgerichte benadering, met inwoners die bereid zijn om elkaar, als dat nodig is, te helpen.

Doel	Inwoners kunnen naar vermogen meedoen en krijgen op tijd hulp als dat nodig is			
SMART doel	1. Meer inwoners ondersteunen en helpen elkaar en zetten zich actief in voor een veilige en leefbare omgeving.	2. Alle Leiderdorpers hebben toegang tot welzijns- en algemene voorzieningen.	3. Kinderen in Leiderdorp kunnen zich voldoende ontwikkelen en groeien gezond en veilig op.	4. In 2019 neemt 60% van het klantenbestand Participatiewet actief deel aan de samenleving en is maatschappelijk betrokken.
Activiteiten 2019	1.1 We ondersteunen mantelzorgers.	2.1 We faciliteren een samenhangend en dekkend ondersteuningsaanbod van algemene en collectieve voorzieningen voor alle inwoners.	3.1 We voeren de wettelijke taken uit op het gebied van de jeugdgezondheidszorg.	4.1 We stimuleren de uitstroom Participatiewet door de inzet van (effectieve) re-integratie-instrumenten.
	1.2 We ondersteunen vrijwilligers.	2.2 We ondersteunen stathouders.	3.2 We stimuleren preventieve activiteiten en verbinden lokale partners op het gebied van jeugd.	4.2 We hebben een integrale en sluitende aanpak van de jeugdwerkloosheid.
	1.3 We maken van Leiderdorp een dementievriendelijke gemeente.			4.3 We bieden ondersteuning aan minimahuishoudens en bieden laagdrempelige schuldhulpverlening.
	1.4 We onderzoeken de instelling van een overkoepelende welzijnsadviesraad.			4.4 We gebruiken nieuwe vormen van participatie in de wijk als re-integratie of werk nog niet aan de orde zijn.

Wat willen we bereiken?

1. Meer inwoners ondersteunen en helpen elkaar en zetten zich actief in voor een veilige en leefbare omgeving

Een prettige leefomgeving is voor iedereen belangrijk. Inwoners zetten zich daarvoor in en helpen elkaar als dat nodig is. Mensen letten op elkaar. Zo voorkomen we dat mensen eenzaam worden. Vrijwilligers vinden een goede balans tussen werk en vrije tijd en kunnen zich in blijven zetten voor anderen en voor het dorp. Dit zorgt ook voor zingeving en persoonlijke ontwikkeling. Voor mantelzorgers is het mogelijk om de mantelzorg zoveel mogelijk te blijven combineren met het 'normale' leven.

2. Alle Leiderdorpers hebben toegang tot welzijns- en algemene voorzieningen

Algemene voorzieningen zijn voor alle inwoners toegankelijk. Bij Inclusio Leiderdorp kunnen zij terecht voor vragen, hulp of tijdelijke ondersteuning, zonder verwijzing van bijvoorbeeld een arts of andere instantie. Als het nodig is verwijst Inclusio Leiderdorp mensen door naar andere (specialistische) voorzieningen.

3. Kinderen in Leiderdorp kunnen zich voldoende ontwikkelen en groeien gezond en veilig op

Opvoeden, de gezondheid van kinderen en het zorgen voor een veilige leefomgeving zijn taken van de ouders. Als het nodig is, geven wij ouders en hun kinderen hierbij lichte ondersteuning. Het uitgangspunt is om ouders zo zelfstandig mogelijk te laten zijn, met het belang van het kind voorop. De ondersteuning is laagdrempelig, vooral gericht op preventie en ondersteuning in een vroeg stadium (vroegsignalering). Lukt het ouders, ondanks hulp, niet om hun verantwoordelijkheid te nemen, dan is een rol weggelegd voor ondersteuners in hun netwerk, vrijwilligers of hulpverleners.

4. In 2018 neemt 60% van het klantenbestand Participatiewet actief deel aan de samenleving en is maatschappelijk betrokken

We streven ernaar dat zoveel mogelijk mensen zo zelfstandig mogelijk meedoen in de maatschappij. Ons uitgangspunt is dat zij naar vermogen participeren. Dat kan door arbeid, het volgen van onderwijs of - als werk of scholing nog niet aan de orde is - op een andere wijze. Waar nodig bieden we ondersteuning. Dat kan op verschillende manieren.

Wat gaan we ervoor doen?

1.1 We ondersteunen mantelzorgers

Mantelzorgers worden ondersteund en voelen zich gezien en geholpen. Zo kunnen zij de mantelzorg blijven combineren met hun eigen leven. Ondersteuning van mantelzorgers organiseren wij via Inclusio Leiderdorp. Naast ondersteuning ontvangen mantelzorgers in Leiderdorp jaarlijks de mantelzorgwaardering.

1.2 We ondersteunen vrijwilligers

We versterken het ondersteuningsaanbod voor vrijwilligers en stimuleren inwoners om zich vrijwillig in te zetten. Het ondersteuningsaanbod organiseren we via Inclusio Leiderdorp. Met de jaarlijkse vrijwilligersprijs waarderen wij vrijwilligers of vrijwilligersorganisaties voor hun inzet. We maken het mogelijk dat ook inwoners met een laag inkomen vrijwilligerswerk kunnen doen. Wij vergoeden de leges voor de verklaring omtrent gedrag (VOG) als inwoners dit zelf niet kunnen betalen.

1.3 We maken van Leiderdorp een dementievriendelijke gemeente

Het aantal mensen met dementie neemt toe. Hierdoor krijgen meer inwoners en organisaties in de dagelijkse praktijk te maken met mensen met dementie. We maken van Leiderdorp een dementievriendelijke gemeente, waar inwoners met dementie met hulp van vrijwilligers en sociale netwerken zo lang mogelijk kunnen participeren. Aandacht gaat uit naar het vergroten van de kennis over dementie en begeleiding op maat.

1.4 We onderzoeken de instelling van een overkoepelende welzijnsadviesraad

Op 1 januari 2019 gaat Inclusio Leiderdorp van start met een brede opdracht op het gebied van welzijn. Daarmee groeit de behoefte aan een brede overkoepelende welzijnsadviesraad, die gevraagd en ongevraagd adviezen uitbrengt. We onderzoeken de mogelijkheden, inclusief samenstelling en deskundigheid. We hebben daarbij aandacht voor een goede aansluiting met aanpalende beleidsterreinen.

2.1 We faciliteren een samenhangend en dekkend ondersteuningsaanbod van algemene en collectieve voorzieningen voor alle inwoners

Incluzio Leiderdorp biedt een samenhangend en dekkend ondersteuningsaanbod gericht op welzijn en preventie. Speerpunten van het aanbod zijn toegankelijkheid, herkenbaarheid en nabijheid. Het ondersteuningsaanbod sluit aan op de vragen van onze inwoners en de ondersteuning wordt zoveel mogelijk in de eigen leefomgeving geboden. Als opdrachtgever sturen we op samenwerking tussen partners, gericht op het voorkomen of verminderen van problemen bij inwoners of het oplossen ervan. Het kan om verschillende problemen gaan, waaronder eenzaamheid. We faciliteren dit door gezamenlijke huisvesting, ontschotting van budgetten en integrale resultaatafspraken. We zetten bijvoorbeeld in op een steviger verbinding tussen welzijnsactiviteiten en specialistische ondersteuning, opvoedondersteuning, jeugdhulp (JGT) en begeleiding bij schulden. Partijen die we niet direct aansturen, vragen we een signalerende functie te vervullen. Denk aan de wijkagent of de diaconie.

2.3 We ondersteunen statushouders

Maatschappelijke begeleiding van statushouders is gericht op wegwijs maken in de nieuwe leefomgeving en zelfredzaamheid. Het gaat om praktische hulp, hulp bij de start van de inburgering, stimuleren van participatie en integratie, en de uitvoering van het participatieverklaringstraject.

3.1 We voeren de wettelijke taken op het gebied van de jeugdgezondheidszorg uit

We bieden jeugdgezondheidszorg (JGZ) op grond van de Wet publieke gezondheid. Het doel van de JGZ is het bevorderen, beschermen en beveiligen van de gezondheid en de lichamelijke en geestelijke ontwikkeling van jeugdigen van 0 tot 19 jaar. De JGZ voert, vanuit het Centrum voor Jeugd en Gezin (CJG), alle preventieve screenings uit. Zo speelt de JGZ een belangrijke rol in de vroegsignalering van risico's, korte interventies en doorverwijzing, bijvoorbeeld naar het Jeugd- en Gezinsteam (JGT).

3.2 We stimuleren preventieve activiteiten en verbinden lokale partners op het gebied van jeugd

Preventie is belangrijk. Niet alleen vanuit financieel oogpunt, maar juist ook om grotere problemen bij kinderen en het gezin waarin zij leven te voorkomen. De afgelopen jaren hebben we vooral ingezet op de nieuwe taken vanuit de Jeugdwet. Nu is het tijd om nog meer in te zetten op preventie. Met Incluzio Leiderdorp willen we dit effectiever én efficiënter doen. In nauwe samenwerking met CJG, JGT en Incluzio Leiderdorp geven we dit vanaf 2019 vorm.

4.1 We stimuleren de uitstroom Participatiewet door de inzet van (effectieve) re-integratieinstrumenten

Voor het stimuleren en faciliteren van de uitstroom van mensen met een uitkering naar (bij voorkeur zo regulier mogelijk) werk ontvangen we middelen van het Rijk. De hoogte daarvan is echter ontoereikend. Daarom zetten we jaarlijks extra gemeentelijke middelen in. We gebruiken nieuwe instrumenten, als die naar verwachting bijdragen aan het verhogen van de uitstroom van de doelgroep. Een van die instrumenten is de garantiebanaan (Sociaal Akkoord, 2013). We plaatsen mensen met een arbeidsbeperking bij externe werkgevers en creëren ook garantiebanaanen binnen de eigen gemeentelijke organisatie.

In 2019 stellen we een nieuw Beleidsplan Participatiewet op. Hierin verwerken we zowel opgedane ervaringen als nieuwe inzichten. We sluiten zoveel mogelijk aan bij lokale en regionale ontwikkelingen en werken nauw samen en stemmen af met Leiden en de andere Leidse regiogemeenten. Daarnaast ronden we de in 2018 gestarte verkenning af, naar samenwerking op het gebied van arbeidsmarktbeleid en het stimuleren van sociaal ondernemerschap in de Leidse

regio. Een van de opgaven is om mensen met een afstand tot de arbeidsmarkt te koppelen aan de grote tekortsectoren in de regio: zorg, onderwijs en techniek.

4.2 We hebben een integrale en sluitende aanpak van de jeugdwerkloosheid

Project JA (Jongeren op de Arbeidsmarkt) ondersteunt jongeren tot 27 jaar bij het vinden van werk of leidt ze terug naar onderwijs. Project JA begeleidt ook jongeren met een arbeidsbeperking én arbeidsvermogen, die geen aanspraak meer kunnen maken op een uitkering op grond van de Wajong.

4.3 We bieden ondersteuning aan minima huishoudens en bieden laagdrempelige schuldhulpverlening

Van onze inwoners verwachten we dat ze steeds meer zaken oplossen binnen hun eigen netwerk. Dit veronderstelt een mate van maatschappelijke participatie die niet voor iedereen vanzelfsprekend is. Met ons minima beleid willen we inwoners met een laag inkomen de mogelijkheid geven om volwaardig mee te kunnen doen in de samenleving. Het minima beleid kent diverse regelingen. In 2019 onderzoeken we de mogelijkheden om meer maatwerk te bieden bij het bevorderen van participatie.

Het bieden van schuldhulpverlening ligt hiermee in lijn. Schulden kunnen een belangrijke belemmering vormen om te participeren. Met de gemeentelijke schuldhulpverlening willen we een bijdrage leveren aan het wegnemen van deze belemmeringen voor die burgers die dit zelf of met steun van hun sociale omgeving niet kunnen. De ondersteuning moet leiden tot een structurele verbetering van hun financiële situatie, zodat deze geen drempel meer vormt voor deelname aan de samenleving. De schuldhulpverlening is breed toegankelijk, laagdrempelig en integraal. We hebben speciale aandacht voor preventie, vroegtijdige signalering en duurzame gedragsverandering. Zo voorkomen we dat mensen in een problematische schuldsituatie terechtkomen of daarin terugvallen na een succesvol schuldhulpverleningstraject.

4.4 We gebruiken nieuwe vormen van participatie in de wijk als re-integratie of werk nog niet aan de orde zijn

Een van de uitgangspunten van ons beleid is dat mensen op een andere manier participeren als betaald werk of re-integratie (nog) niet mogelijk zijn. Binnen de Leidse regio bieden we, in samenwerking met organisaties op het maatschappelijke terrein, nieuwe vormen van participatie in de wijk. Het gaat om vrijwilligerswerk, mantelzorg, sociale activeringstrajecten, dagbesteding en de tegenprestatie.

Prestatie-indicatoren

	Omschrijving	2017 (w)	2018 (b)	2019 (b)	2020 (b)	2021 (b)	2022 (b)
Prestatie-indicatoren	1.1 % Leiderdorpers dat mantelzorg verleend	29%	30%	30%	30%	30%	30%
	1.1 % mantelzorgers dat tamelijk tot zwaar belast is	24%	24%	23%	23%	22%	22%
	1.2 % Leiderdorpers dat vrijwilligerswerk doet	35%	40%	40%	45%	45%	50%
	1.3 % Inwoners dat buurtgenoten helpt	86%	90%	90%	90%	90%	90%
	1.3 % Inwoners dat aandacht heeft gegeven aan een buurtbewoner in een zorgwekkende situatie	31%	35%	35%	40%	40%	40%
	2.1 % Leiderdorpers dat in 2018 gebruikmaakte van een maatwerkvoorziening en nu gebruikmaakt van een algemene voorziening	nvt	40%	50%	nvt	nvt	nvt
	2.1 % Leiderdorpers dat Includio Leiderdorp kent						
	2.1 % Leiderdorpers dat weet waarvoor ze bij Includio Leiderdorp terecht kunnen	33% (STL)					
	2.2 % statushouders dat maatschappelijke begeleiding krijgt	100%	100%	100%	100%	100%	100%
	3.2 % jongeren in Leiderdorp dat weet waar ze terecht kunnen met problemen en zorgen	14	19	24	30	35	40
	4.1.1 Aantal klanten dat jaarlijks op garantiebaan wordt geplaatst ¹	8	10	10	10	12	12
	4.1.2 % succesvol beëindigde trajecten ten opzichte van alle beëindigde trajecten	72,3%	50%	70%	70%	70%	70%
	4.2 % succesvolle uitstroom project JA ²	64%	60%	60%	60%	60%	60%
	4.3 % succesvolle schuldhulpverleningstrajecten ³	65,4%	60%	60%	60%	60%	60%
	4.4 % van klantenbestand dat maatschappelijk actief is	58,7%	60%	60%	60%	60%	60%

- 1 Het stimuleren van garantiebanen stond oorspronkelijk ook als activiteit in programma 2A, maar dan gericht op het informeren van werkgevers. Hoewel dat van belang blijft, is dat geen doel op zich en daardoor geen geschikte indicator. Het gaat uiteindelijk om het daadwerkelijk realiseren van garantiebanen.
- 2 Het percentage geeft de verhouding weer tussen het aantal jongeren dat uitstroomt naar werk of onderwijs ten opzichte van het totaal aantal jongeren met een afgehandele aanvraag voor een bijstandsuitkering.
- 3 Schuldhulpverleningstrajecten zijn trajecten die leiden tot een schuldregeling (schuldbemiddeling of saneringskrediet).

1C: Ondersteunde inwoners

Inleiding

Als inwoners specialistische ondersteuning nodig hebben, onderzoekt een generalist van Inluzio Leiderdorp (volwassenen) of een medewerker van het Jeugd- en Gezinsteam (JGT, als onderdeel van het Centrum voor Jeugd en Gezin) welke specialistische ondersteuning het beste bij de situatie van de inwoner past. Gecontracteerde (zorg)aanbieders bieden de specialistische ondersteuning. Of de ondersteuning wordt ingezet via een persoonsgebonden budget. Wij hebben Inluzio Leiderdorp de opdracht verstrekt om meer in te zetten op algemene en collectieve voorzieningen. Tegen die achtergrond is het van belang te kijken naar de manier waarop de maatwerkvoorzieningen Wmo en de specialistische jeugdhulp op dit moment zijn gecontracteerd. Binnen de jeugdhulp willen wij het JGT meer en beter aan laten sluiten op de lokale (of subregionale) situatie.

In 2021 verdwijnt de 'centrumgemeenteconstructie' voor maatschappelijke opvang, beschermd wonen en openbare geestelijke gezondheidszorg (OGGZ). De budgetten worden gedecentraliseerd naar alle gemeenten. Het uitgangspunt is dat zoveel mogelijk lokaal (of subregionaal) wordt geregeld. In 2019 gaan de gemeenten in de regio Holland Rijnland verder met de voorbereiding op de decentralisatie van taken en middelen.

Doel	Alle Leiderdorpers krijgen passende ondersteuning om naar eigen kunnen deel te nemen aan de samenleving		
SMART doel	1. Meer inwoners functioneren zo zelfstandig mogelijk en krijgen op tijd voldoende hulp en ondersteuning.	2. Meer kinderen groeien gezond en veilig op.	3. De omvang van het klantenbestand Participatiewet ontwikkelt zich in 2019 positiever dan het landelijk gemiddelde.
Activiteiten 2019	1.1 We verstrekken maatwerkvoorzieningen via de Wmo.	2.1 We organiseren een sluitende keten van hulpverlening waarin het kind centraal staat.	3.1 We verstrekken uitkeringen op grond van de Participatiewet.
	1.2 We geven uitvoering aan de opvang en huisvesting van kwetsbare groepen.	2.2 We stellen voldoende aanbod van kwalitatief goede gespecialiseerde jeugdhulp beschikbaar.	3.2 We begeleiden (waar mogelijk) mensen in de Wsw naar zo regulier mogelijk werk.
	1.3 We zorgen voor een sluitende keten van zorg en veiligheid voor alle inwoners.		3.3 We plaatsen mensen met een grote afstand tot de arbeidsmarkt op een beschutte werkplek nieuw.

Wat willen we bereiken?

1. Meer inwoners functioneren zo zelfstandig mogelijk en krijgen op tijd voldoende hulp en ondersteuning

Een inwoner die (tijdelijk) moeite heeft om deel te nemen aan de samenleving bieden we ondersteuning via de Wet maatschappelijke ondersteuning (Wmo). Dit geldt bijvoorbeeld voor inwoners met een fysieke of geestelijke beperking die als gevolg daarvan problemen ervaren. Vanaf 2021 worden wij, naast de ondersteuning die we nu al bieden, verantwoordelijk voor de maatschappelijke zorg (ondersteuning aan dak- en thuislozen, beschermd wonen en openbare geestelijke gezondheidszorg). Alle Leiderdorpers die ondersteuning nodig hebben, krijgen deze ondersteuning dichtbij en op maat. Voor inwoners die niet meer zelfstandig kunnen wonen, of waar ondersteuning in de eigen woonomgeving tekortschiet, is (tijdelijk of permanent) opvang aanwezig.

2. Meer kinderen groeien gezond en veilig op

De opvoeding en ontwikkeling van kinderen is in eerste instantie een taak van de ouders. Ook als zij daarbij hulp nodig hebben. Soms lukt het ouders ondanks hulp van hun netwerk of het JGT niet om die taak op zich te nemen. Of er zijn

zorgen om een kind waardoor het kind zich niet goed kan ontwikkelen. Als er hulp nodig is, doen we wat nodig is naar behoefte: 'zo licht mogelijk en zo zwaar als nodig'. Naast de rol van de ouders is er een rol weggelegd voor specialisten. Wij zijn verantwoordelijk voor de beschikbaarheid van deze specialistische ondersteuning.

3. De omvang van het klantenbestand Participatiewet ontwikkelt zich in 2019 positiever dan het landelijk gemiddelde
De gevolgen van de crisis van 2008 waren relatief lang merkbaar in het aantal bijstandsuitkeringen. Pas vanaf het laatste kwartaal van 2017 zien we een voorzichtige daling van het aantal bijstandsuitkeringen. De economische vooruitzichten zijn onverminderd positief en het aantal sectoren waar een personeelstekort dreigt neemt toe. De regio rond Leiden presteert beter dan gemiddeld en dat biedt kansen. Daar staan onzekere internationale ontwikkelingen tegenover, die een mogelijke negatieve impact hebben op de groei. We spreken klanten aan op hun eigen verantwoordelijkheid: zij moeten actief zoeken naar werk en participeren in de samenleving.

Wat gaan we ervoor doen?

1.1 We verstrekken maatwerkvoorzieningen via de Wmo

Via Inluzio Leiderdorp voeren we gesprekken met inwoners die een probleem hebben. Als een maatwerkvoorziening nodig is om problemen op te lossen adviseert Inluzio Leiderdorp de gemeente daarover. De maatwerkvoorzieningen hebben we gecontracteerd, samen met de gemeenten in de Leidse regio. Ons doel is het aantal verstrekte maatwerkvoorzieningen voor dagbesteding en individuele begeleiding met 40% te laten afnemen. We bezoeken alle inwoners met een maatwerkvoorziening dagbesteding en individuele begeleiding thuis. We gaan niet langer uit van voorzieningen voor specifieke doelgroepen, maar bieden algemene voorzieningen in de buurt of wijk. Daarover maken we afspraken met Inluzio Leiderdorp. Ook maken we afspraken over het werkproces, richten wij onze backoffice zo in dat we optimaal kunnen samenwerken met Inluzio Leiderdorp en sluiten we de administratieve processen aan op de werkwijze van het JGT. We onderzoeken of we de maatwerkvoorzieningen Wmo (met name dagbesteding en individuele begeleiding) op een andere manier kunnen contracteren, zodat ze beter aansluiten op de algemene en collectieve voorzieningen van Inluzio Leiderdorp.

Vanaf 1 januari 2019 bestaat de inkomensafhankelijke eigen bijdrage voor maatwerkvoorzieningen Wmo niet meer. In plaats daarvan geldt een vast tarief van € 17,50 per vier weken voor alle gebruikers van maatwerkvoorzieningen Wmo. Wij richten onze werkprocessen in op dit abonnementstarief. Wij blijven daarbij scherp op een mogelijke stijging van het gebruik van de maatwerkvoorzieningen (we houden rekening met een stijging van 10%). Als het nodig is, ontwikkelen we beheersmaatregelen samen met de gemeenten in de Leidse regio.

1.2 We geven uitvoering aan de opvang en huisvesting van kwetsbare groepen

Vanaf 2021 worden wij verantwoordelijk voor de maatschappelijke zorg (opvang van dak- en thuislozen, beschermd wonen en openbare geestelijke gezondheidszorg). In 2019 gaan we verder met de voorbereiding op de decentralisatie van deze taken en middelen. We brengen in kaart hoe groot de huisvestingsopgave van de kwetsbare groepen is, we maken afspraken met onze partners en stellen samenwerkingsafspraken op met de gemeenten in de Leidse regio. We onderzoeken welke huivestingsmogelijkheden Leiderdorp heeft en gaan actief aan de slag om deze mogelijkheden te benutten.

1.3 We zorgen voor een sluitende zorg- en veiligheidsketen

Inwoners krijgen passende ondersteuning als dat nodig is, ook als de problematiek complex of meervoudig is. Inwoners ervaren geen belemmeringen als de samenwerking tussen partijen niet optimaal is. We stellen samenwerkingsafspraken op tussen onze partners.

2.1 We organiseren een sluitende keten van hulpverlening waarin het kind centraal staat

Kinderen en gezinnen krijgen tijdig passende ondersteuning als dat nodig is, ook als de problematiek complex of meervoudig is. We organiseren een sluitende keten van lokale en regionale hulpverlening, ook als het gaat om de overgang van vrijwillige naar gedwongen hulpverlening. Soms zijn oplossingen uit andere domeinen daarbij cruciaal. Denk aan wonen, werk, schuldhulpverlening, bijstand en onderwijs.

2.2 We stellen voldoende aanbod van kwalitatief goede gespecialiseerde jeugdhulp beschikbaar

We organiseren een aanbod van gespecialiseerde jeugdhulp dat kwalitatief en kwantitatief toereikend is. Ieder kind dat een vorm van jeugdhulp nodig heeft, krijgt deze hulp. Vanwege het specifieke karakter en de complexiteit van het inkoopproces hebben wij de inkoop van jeugdhulp tot en met 2019 regionaal bij de TWO Jeugdhulp Holland Rijnland belegd. In 2019 gaan wij opnieuw verkennen welke schaalgrootte passend is bij de inkoop van jeugdhulp. Ook evalueren we het regionaal beleidsteam jeugd.

3.1 We verstrekken uitkeringen op grond van de Participatiewet

Op grond van de Gemeenschappelijke Regeling Sociale Diensten ligt de uitvoering bij de gezamenlijke uitvoeringsorganisatie in Leiden. In 2019 treedt een nieuwe dienstverleningsovereenkomst (DVO) in werking. Daarin evalueren we de werking en gevolgen van de twee jaar geleden ingevoerde eenvoudiger bekostigingssystematiek. Klanten die zich melden voor een uitkering krijgen een brede intake, waarin ook aandacht is voor vragen op andere terreinen. Met deze integrale aanpak zorgen we dat mensen snel en adequaat de juiste ondersteuning ontvangen en voorkomen we dat ze tussen wal en schip belanden.

3.2 We begeleiden (waar mogelijk) mensen in de Wsw naar zo regulier mogelijk werk

Het samenwerkingsverband van de gemeenten Leiden en Leiderdorp maakt (jaarlijks) afspraken met DZB over het bevorderen van de uitstroom van mensen met een Wsw-dienstverband naar zo regulier mogelijk werk. Vooral de groep met de meeste arbeidspotentie stroomt succesvol uit. De achterblijvende groep is vaak aangewezen op een beschutte werkomgeving en lastiger extern te plaatsen. Dit zijn relatief dure werkplekken. De gemeentelijke bijdrage per formatieplaats zal de komende jaren verder oplopen.

3.3 We plaatsen mensen met een grote afstand tot de arbeidsmarkt op een beschutte werkplek nieuw

Met de Participatiewet streeft het Rijk naar 30.000 nieuwe beschutte werkplekken voor mensen die alleen arbeid kunnen verrichten in een beschutte werkomgeving. Wij onderschrijven dit streven, omdat we vinden dat iedereen naar vermogen moet kunnen meedoen aan de samenleving. De realiteit blijkt evenwel weerbarstig. Het aantal beschutte werkplekken blijft landelijk substantieel achter bij de ambities. Sinds de tweede helft van 2017 is een inhaalslag zichtbaar. Ons doel is het aantal verder te laten groeien. We hebben onze ambities ten opzichte van vorig jaar iets naar boven bijgesteld.

Prestatie-indicatoren17)

	Omschrijving	2017 (w)	2018 (b)	2019 (b)	2020 (b)	2021 (b)	2022 (b)
Prestatie-indicatoren	1.1 Aantal inwoners met een maatwerkvoorziening Wmo	1959	<2000	<2200	<2300	<2300	<2300
	1.1 % Inwoners dat de kwaliteit van de ondersteuning als goed beoordeelt	86%	90%	90%	90%	90%	90%
	2.1 Aantal aanmeldingen JGT	349	<300	<300	<300	<300	<300
	2.2 % jongeren met jeugdhulp	11,2%	<11,3%	<11%	<11%	<10,5%	<10%
	2.3 Aantal gesloten plaatsingen jeugd	0	0	0	0	0	0
	2.4 Aantal meldingen JBT	11	6	5	4	4	4
	3.1 Aantal uitkeringen op grond van de Participatiewet op 31-12	363	355	340	325	310	295
	3.2 % Wsw buiten geplaatst	33,6%	35%	35%	35%	35%	35%
	3.3 Aantal klanten op beschutte werkplek nieuw (cumulatief)	3	3	5	6	8	9

Waar staat je gemeente

Sinds 2017 nemen we beleidsindicatoren op in de programmabegroting en de jaarrekening. Zo is het makkelijker om gemeenten met elkaar te vergelijken. De voor dit programma relevante indicatoren staan in de tabel hieronder. De peildatum is 30-08-2018, de gegevens komen van www.waarstaatjegemeente.nl. In de tabel staan de cijfers van Leiderdorp en het landelijk gemiddelde. De beleidsindicatoren zijn een aanvulling op de prestatie-indicatoren in de subprogramma's.

Progr.	Indicator	eenheid	periode	Leiderdorp	Nederland	Bron
1	Verwijzingen Halt per 10.000 inwoners van 12-17 jaar	aantal per 10.000 inw 12-17jr	2017	167	131	Bureau Halt
1	Jongeren met delict voor rechter	%	2015	0,87	1,45	Verwey Jonker
1	% Niet sporters	%	2016	41,9	48,7	Gezondheidsmonitor volwassenen (en ouderen), GGD'en, CBS en RIVM
1	Banen	per 1.000 inw 15-64jr	2017	719,8	758,2	LISA
1	Netto arbeidsparticipatie	%	2017	68,3	66,7	CBS
1	Bijstandsuitkeringen	per 1.000 inw 18jr eo	tweede halfjaar 2017	25	41,1	CBS
1	Lopende reïntegratievoorzieningen	per 1.000 inw 15-65jr	tweede halfjaar 2017	16,1	29	CBS
1	Wmo-cliënten met een maatwerkarrangement	per 1.000 inw	tweede halfjaar 2017	63	57	CBS
1	% Kinderen in armoede	%	2015	4,32	6,58	Verwey Jonker
1	% Jeugdwerkloosheid	%	2015	0,9	1,52	Verwey Jonker
1	Voortijdige schoolverlaters totaal (VO + MBO) %	%	2016	1,6	1,7	DUO
1	Absoluut verzuim	per 1.000 inw. 5-18 jr	2017	2,17	1,82	Ingrado
1	Relatief verzuim	per 1.000 inw. 5-18 jr	2017	7,01	26,58	Ingrado
1	Jongeren met jeugdhulp	% van alle jongeren tot 18 jaar	tweede halfjaar 2017	10,9	9,7	CBS
1	Jongeren met jeugdreclassering	%	eerste halfjaar 2015	0,3	0,4	CBS
1	Jongeren met jeugdbescherming	%	tweede halfjaar 2017	0,8	1	CBS

Wat mag het kosten?

1 Meedoen in Leiderdorp bedragen x € 1.000,-		Rekening 2017	Begroting 2018	Begroting 2019	Meerjarenraming		
					2020	2021	2022
1A Actieve en gezonde inwoners	Lasten	7.062	6.639	6.983	6.710	6.552	6.500
	Baten	-1.437	-1.342	-1.390	-1.390	-1.390	-1.390
Saldo		5.625	5.297	5.592	5.319	5.162	5.109
1B Zelfredzame inwoners	Lasten	4.629	4.460	4.338	4.291	4.035	3.919
	Baten	-297	-198	-183	-183	-183	-183
Saldo		4.332	4.261	4.155	4.108	3.852	3.736
1C Ondersteunde inwoners	Lasten	16.508	17.775	17.640	16.540	16.749	16.769
	Baten	-6.076	-5.658	-5.496	-5.496	-5.496	-5.496
Saldo		10.432	12.117	12.144	11.044	11.252	11.272
Programma	Lasten	28.198	28.873	28.961	27.542	27.336	27.188
	Baten	-7.811	-7.198	-7.070	-7.070	-7.070	-7.070
Saldo van baten en lasten		20.388	21.676	21.891	20.472	20.266	20.118
Reserves	Toevoeging	1.318	129	507	328	84	-45
	Onttrekking	-1.636	-1.749	-1.807	-496	-287	-246
Mutaties reserves		-318	-1.620	-1.300	-168	-204	-291
Resultaat		20.069	20.055	20.590	20.304	20.063	19.826

Verklaring 2019 ten opzichte van 2018 > € 50.000

1A Actieve en gezonde inwoners

Het totale verschil ten opzichte van 2018 bedraagt € 295.000 nadelig. Dit komt vooral door:

- De verhoging van de bijdrage RDOG 2019 voor de kostenstijging van Veilig Thuis (VT), de toename van lijkschouwingen en de stijging van personeelslasten door de cao-stijging. Daarnaast is met ingang van de begroting 2019 een aantal budgetten overgeheveld van programma 1C naar programma 1A, in het kader van RDOG2020, afspraken vereenvoudiging financiering. Het gaat om de budgetten van Veilig Thuis Jeugdpreventieteam en Crisis Interventie Team (€ 142.000).

1B Zelfredzame inwoners

Het totale verschil ten opzichte van 2018 bedraagt € 106.000 voordelig. Dit komt vooral door:

- In 2018 was een extra budget voor verhoogde asielinstroom beschikbaar vanuit de septembercirculaire 2016. Deze extra bijdrage is vanaf 2019 niet langer beschikbaar (€ 65.000).
- Voor extra preventieve maatregelen om schuldproblematiek in een eerder stadium aan te pakken hebben we het budget voor schuldhulpverlening met € 53.000 verhoogd. Dekking hiervoor vonden we door het budget voor inburgering met € 47.000 te verlagen. Dit is mogelijk omdat de taakstelling voor 2019 lager is dan eerst.
- In 2018 was er incidenteel extra subsidiebudget voor Kwadraad voor de extra inzet van personeel op loket STL. Hierdoor is het budget in 2019 ongeveer € 42.000 lager dan in 2018.

1C Ondersteunende inwoners

Het totale verschil ten opzichte van 2018 bedraagt € 27.000 nadelig. Dit komt vooral door:

- Vanaf 1 januari 2019 bestaat de inkomensafhankelijke eigen bijdrage voor maatwerkvoorzieningen Wmo niet meer. In plaats daarvan geldt een vast tarief van € 17,50 per vier weken voor alle gebruikers van maatwerkvoorzieningen Wmo. Hierdoor dalen de inkomsten van eigen bijdragen Wmo met € 160.000.
- Op basis van de laatste prognosebegroting van de TWO Jeugdhulp 2019 is het budget hierop aangepast. Het budget is hierdoor in 2019 € 137.000 hoger dan in 2018.
- Naast de overheveling van € 142.000 naar programma 1A in het kader van RDOG2020 is het budget voor Veilig Thuis in 2019 € 103.000 lager dan in 2018. In de begroting 2018 was extra incidenteel budget beschikbaar.

VERREKENING RESERVES PROGRAMMA 1 bedragen x € 1.000,-		Rekening 2017	Begroting 2018	Begroting 2019	Begroting 2020	Begroting 2021	Begroting 2022
Algemene reserve	Toevoeging	0	0	0	0	0	0
	Onttrekking	-158	0	0	0	0	0
Saldo		-158	0	0	0	0	0
Implementatie 3D transities	Toevoeging	-510	0	0	0	0	0
	Onttrekking	0	0	0	0	0	0
Saldo		-510	0	0	0	0	0
Reserve sociaal domein progr. 1	Toevoeging	1.713	62	507	328	84	-45
	Onttrekking	-902	-1.749	-1.807	-496	-287	-246
Saldo		811	-1.688	-1.300	-168	-204	-291
Egalisatie exploitatielasten prog.1	Toevoeging	115	68	0	0	0	0
	Onttrekking	-577	0	0	0	0	0
Saldo		-462	68	0	0	0	0
VERREKENING RESERVES PROGRAMMA 1		-318	-1.620	-1.300	-168	-204	-291

De informatie over de stortingen en onttrekkingen staat in de Financiële begroting, onderdeel F: Reserves.

Programma 2: Aantrekkelijk Leiderdorp

2A: Werken en ondernemen in het dorp

Inleiding

Wij willen de economische structuur van Leiderdorp versterken door een aantrekkelijk economisch klimaat te creëren. Wij scheppen daarvoor de kaders en faciliteren ondernemers: we geven hen zoveel mogelijk ruimte om te ondernemen. Wij werken nauw samen met onze ondernemers, de Leiderdorpse Ondernemersvereniging, Economie071, andere (Leidse regio)gemeenten en de provincie.

Op 27 maart 2017 stelde de gemeenteraad de duurzaamheidsagenda vast. Hierin streven we naar een duurzaam Leiderdorp. Het is onze ambitie om in 2050 volledig CO2-neutraal te zijn. Om deze ambitie te verwezenlijken werken we niet alleen samen met onze inwoners, instellingen en ondernemers, maar ook met andere gemeenten en ketenpartners.

Doel	Het versterken van de economische structuur van Leiderdorp door een aantrekkelijk duurzaam economisch klimaat te creëren			
SMART doel	1. Economische zaken lokaal: een duurzame economische structuur in 2020.	2. Economie071: de Leidse regio wil in 2020 een duurzame plek zijn in de top van Europese kennisregio's, met life sciences & health als sleutelsectoren en een spin-off voor productie, midden- en kleinbedrijf en dienstverlening in de regio zelf.	3. Match vraag-aanbod: we zorgen dat het onderwijs beter aansluit op de behoefte van de arbeidsmarkt. ¹	4. Duurzaamheid: in 2050 is de gemeente Leiderdorp volledig CO2-neutraal.
Activiteiten 2019	1.1 We werken de Gebiedsvisie A4-zone verder uit en voeren deze uit.	2.1 We voeren de Retailvisie Leidse regio uit.		4.1 We faciliteren en stimuleren inwoners, instellingen en ondernemers om energie te besparen en energie duurzaam op te wekken.
	1.2 We voeren het beleid uit voor ambulante handel (weekmarkt en standplaatsen).	2.2 We bevorderen de vitaliteit van onze inwoners, instellingen en ondernemers.		4.2 We voorzien onze gemeentelijke daken van zonnepanelen.
	1.3 We zetten Leiderdorp Marketing op.	2.3 We stellen een regionale bedrijventerreinenstrategie vast .		4.3 We stellen een warmtevisie vast.
	1.4 We zetten een loketfunctie voor ondernemers op.			4.4 We gaan ons afval omgekeerd inzamelen.

¹ De activiteit garantiebanaan is voor de helderheid geconcentreerd in programma 1B. De activiteit 'social return' is staand beleid, waar we met ondersteuning van SP71 structureel invulling aan geven. Het verwezenlijken van plaatsen is direct gerelateerd aan het aantal en de omvang van de aanbestedingen gedurende een jaar. Dat aantal fluctueert jaarlijks en is afhankelijk van diverse factoren. Het is daardoor niet goed mogelijk en ook weinig zinvol op de middellange termijn concrete targets te stellen. Om die reden is besloten zowel de activiteit als de indicator te verwijderen.

Wat willen we bereiken?

1. Economische zaken lokaal: een duurzame economische structuur in 2020

In 2013 is het economisch beleid 2014-2020 vastgesteld. Het economisch beleid kent zeven thema's: het versterken van de A4-zone, het versterken van het zorgcluster, profilering van bedrijventerreinen, investeren in (duurzame) economische structuur, investeren in recreatie en toerisme, investeren in onderwijs- en arbeidsmarktbeleid, en de rol van de gemeente en de plek in de regio. Om de doelstellingen tot 2020 te halen, formuleerden we per thema actiepunten.

In 2019 ligt de focus op het uitvoeren van de Gebiedsvisie A4-zone, de uitvoering van het geactualiseerde beleid voor de ambulante handel, het opzetten van Leiderdorp Marketing en het opzetten van een ondernemersloket.

2. Economie071: de Leidse regio wil in 2020 een duurzame plek zijn in de top van Europese kennisregio's met life sciences & health als sleutelsectoren en een spin-off voor productie, midden- en kleinbedrijf en dienstverlening in de regio zelf

In 2013 is de economische agenda Leidse regio vastgesteld. In 2014 gingen we van start met de maatregelen uit het uitvoeringsprogramma. Economie071 heeft vervolgens focus aangebracht in de maatregelen. De partners van Economie071 voeren de maatregelen samen uit. De partners zijn de overheden, de ondernemers en de onderwijs- en kennisinstellingen in de Leidse regio.

Voor Leiderdorp ligt in 2019 de focus op de uitvoering van de Retailvisie, het verder doorontwikkelen van het Centrum voor Vitaliteit en het vaststellen en uitvoeren van de regionale bedrijventerreinenstrategie. Daarnaast nemen we deel aan de projecten Expat Centre Leidse regio, Smart071 en regiomarketing.

Voor de thema's duurzaamheid, mobiliteit en arbeidsmarkt van de toekomst gaan we nog concrete projecten bepalen.

In 2017 verlengden we het convenant van samenwerking met Economie071 tot en met 2020. De financiële bijdrage voor het programmabureau Economie071 en een reservering voor de uitvoering van projecten (2 euro per inwoner per jaar) legden we vast in onze gemeentelijke meerjarenbegroting. De stuurgroep Economie071 heeft afgesproken dat de partners van Economie071 alle projecten bestuurlijk ondersteunen. Tegelijkertijd vindt een heroriëntatie plaats van de lopende projecten van Economie071. Ze worden beoordeeld op nut, noodzaak en doelmatigheid om zodoende focus te houden en op effectieve wijze de doelstellingen te bereiken.

3. Match vraag-aanbod: zorgen dat het onderwijs beter aansluit op de behoefte van de arbeidsmarkt

Economisch gezien gaat het de Leidse regio voor de wind. Als kennisregio zijn de economische vooruitzichten rooskleurig. Om de potentiële kansen en mogelijkheden te kunnen benutten, is een goede aansluiting tussen onderwijs en de vraag op de arbeidsmarkt van cruciaal belang. Alle betrokken partijen erkennen en dragen dit. Binnen Economie071, Holland Rijnland en de gemeenten in de Leidse regio vinden diverse initiatieven plaats, waar Leiderdorp zich bij aansluit. De initiatieven zijn op dit moment vooral inventariserend en verkennend van aard, waardoor we concrete doelen nog niet goed kunnen vaststellen.

4. Duurzaamheid: in 2050 is Leiderdorp volledig CO2-neutraal

Het is onze ambitie om in 2050 volledig CO2-neutraal te zijn. De eerste stap is dat wij onze CO2-uitstoot in 2025 al met 30% willen reduceren. Dit betekent dat we flink aan de slag gaan. De duurzaamheidsagenda geeft een thematische

aanpak waarbij we inzetten op energie, mobiliteit, afval en klimaat. We voeren de duurzaamheidsdoelstelling samen met onze inwoners, instellingen en ondernemers uit. Onze acties dragen bij aan een CO2-neutraal Leiderdorp.

Wat gaan we ervoor doen?

1.1 We werken de Gebiedsvisie A4-zone verder uit en voeren deze uit

In 2015 is de Gebiedsvisie A4-zone vastgesteld. In 2019 werken we mee aan initiatieven van ondernemers uit het gebied die passen bij de ambitie in de gebiedsvisie. Om de samenhang te bewaken werken we samen met de ondernemers en eigenaren uit het gebied. Ook voeren we overleg met de gemeenten in de Leidse regio en de provincie Zuid-Holland, in het kader van de regionale Retailvisie, om de doelstellingen van de gebiedsvisie te realiseren.

1.2 We voeren het beleid voor ambulante handel uit (weekmarkt en standplaatsen)

Met de uitkomsten van de pilot 'verzelfstandiging van de weekmarkt' bepaalden we in 2018 een koers. Samen met de marktcoördinatoren en de winkeliers van de Santhorst voeren we deze koers uit.

In 2018 bepaalden we ook een koers voor de standplaatsen. In 2019 voeren we die verder uit, in overleg met onze winkelclusters.

1.3 We zetten Leiderdorp Marketing op

Wij nemen deel aan het project 'Be good and tell it' van Economie071. Door fors in te zetten op regiomarketing proberen we meer bezoekers en toeristen naar de Leidse regio te trekken - en dus ook naar Leiderdorp. Om het voor bezoekers en toeristen aantrekkelijk te maken onze gemeente te bezoeken, moeten we het Leiderdorpse verhaal op orde hebben: wat hebben wij te bieden? Leiden Marketing helpt ons dit verhaal op papier te zetten. We verzamelen (historische) feiten, gebeurtenissen en anekdotes over Leiderdorp. Met al die kennis en verhalen zetten we Leiderdorp Marketing op. Daar betrekken we ook andere partijen in Leiderdorp bij, zoals de Leiderdorpse Ondernemersvereniging, culturele en recreatieve instellingen en verenigingen.

1.4 We zetten een loketfunctie voor ondernemers op

We willen een loketfunctie opzetten voor onze inwoners, instellingen en ondernemers. Zowel fysiek als digitaal. We onderzoeken of we kunnen aansluiten bij het bestaande klantcontactcentrum (KCC). Ook actualiseren we de pagina voor ondernemers op onze gemeentelijke website. We betrekken de Leiderdorpse Ondernemersvereniging hierbij.

2.1 We voeren de Retailvisie Leidse regio uit

De gemeenten, ondernemers en vastgoedeigenaren van de winkelgebieden in de Leidse regio werken intensief samen om de Retailvisie uit te voeren. De Retailvisie bepaalt de richting voor de Leiderdorpse winkelgebieden Winkelhof, Santhorst, Oranjegalerij, De Baanderij en WOOON.

We voeren de Retailvisie Leidse regio uit volgens drie actielijnen:

- * versterking van de winkelgebieden binnen de detailhandelsstructuur 2025;
- * verkenning van de mogelijkheden om functies te veranderen of te mengen in de overige winkelgebieden;
- * vermindering van het aantal vierkante meters (perifere) detailhandel op de vijf perifere locaties.

In 2019 gaan we verder met het uitvoeren van de actieplannen per winkelgebied. Ook stellen we met de vijf perifere locaties een gezamenlijke strategie vast. Hierin bepalen we enerzijds hoe we tot vermindering van het aantal vierkante

meters op de locaties kunnen komen en anderzijds hoe we de locaties economisch kunnen versterken. Al dan niet met andere functies.

Vanuit de tweede actielijn gaan we met eigenaren van Oranjegalerij in gesprek over een plan van aanpak voor een omvorming naar wonen op termijn. De huidige ondernemers van Oranjegalerij kunnen blijven.

2.2 We bevorderen de vitaliteit van onze inwoners, instellingen en ondernemers

Sinds 2017 is het Centrum voor Vitaliteit (CvV) operationeel. Het CvV wil de gezondheid en vitaliteit van de inwoners van de Leidse regio bevorderen door als netwerkorganisatie partijen te verbinden. Ook heeft het CvV een sleutelrol als het gaat om de uitrol van het belonen van gezond gedrag. Leiderdorp is trekker van dit project. In 2019 gaan wij inwoners, instellingen en ondernemers motiveren om mee te doen. Door afspraken te maken met lokale en regionale ondernemers - over het aanbieden van producten met korting - zetten we een regionale gezondheidseconomie op.

2.3 We stellen een regionale bedrijventerreinenstrategie vast

In 2018 stelden de gemeenten en de ondernemersvertegenwoordigers uit de Leidse regio het convenant Ruimte voor bedrijven 2018-2022 vast. Dit convenant vormde de basis voor het opstellen van een regionale bedrijventerreinenstrategie. In 2018 stelden de zes gemeenten uit de Leidse regio en de ondernemers(vertegenwoordigers) van de bedrijventerreinen de bedrijventerreinenstrategie samen op. De strategie gaat in op de kwalitatieve behoefte en de transformatie- en verstedelijkingsopgave. Ook is er veel aandacht voor het verduurzamen van de bedrijventerreinen. Per bedrijventerrein wordt een toekomstprofiel opgesteld. De vaststelling vindt waarschijnlijk plaats in het eerste kwartaal van 2019.

Leiderdorp is bestuurlijk trekker van dit project. In onze gemeente zijn de bedrijventerreinen De Baanderij en Lage Zijde betrokken.

In het project nemen we de beleidsuitgangspunten van de Retailvisie Leidse regio mee (het verminderen van het aantal vierkante meters (perifere) detailhandel). Ook vindt afstemming plaats met het project Gebiedsvisie Baanderij.

4.1 We faciliteren en stimuleren inwoners, instellingen en ondernemers om energie te besparen en energie duurzaam op te wekken

Wij willen onze inwoners, instellingen en ondernemers blijvend faciliteren en stimuleren om energie te besparen en op te wekken. We geven voorlichting via de campagne Goed: www.goedleiderdorp.nl. Ook organiseren we informatiebijeenkomsten. Daarnaast stellen we energiescans beschikbaar voor inwoners, instellingen en ondernemers. Zodat ze inzicht krijgen in de bespaar- en opwekcapaciteiten van hun woning of gebouw. Tot slot verstrekken we duurzaamheidsleningen en stimuleringsleningen voor het verduurzamen van woningen en gebouwen.

4.2 We voorzien onze gemeentelijke daken van zonnepanelen

Wij willen het goede voorbeeld geven! Daarom gaan we de gemeentelijke gebouwen voorzien van zonnepanelen, daar waar het kan. We stellen onze daken beschikbaar aan inwoners, instellingen en ondernemers (in coöperatieve vorm) of verhuren onze daken. We zijn met een groep inwoners in gesprek over het eerste dak.

4.3 We stellen een warmtevisie vast

In 2019 stellen we een warmtevisie vast. In deze visie wordt duidelijk hoe we onze gemeente aardgasvrij gaan maken. Het uitfaseren van aardgas is naast een technisch vraagstuk ook een sociaal en financieel vraagstuk. Deze

warmtevisie stellen we op met gemeenten in de regio, woningbouwcorporaties, inwoners, instellingen, ondernemers en netwerkpartijen. We gaan de Oranjewijk mogelijk als proeftuin gebruiken.

4.4 We gaan mogelijk ons afval omgekeerd inzamelen

We gaan mogelijk omgekeerd inzamelen. Dat betekent dat de burger zijn afval steeds meer scheidt en zelf zijn restafval wegbrengt. Ons uitgangspunt is dat het voor inwoners makkelijk moet zijn om afval dicht bij huis te scheiden. Landelijk is het doel gesteld om in 2025 niet meer dan 30 kilo restafval per persoon te produceren. Voor Leiderdorp vergt dit een grote inspanning: in 2015 produceerden we nog 232 kilo restafval per inwoner per jaar. In 2018 gingen we in de wijk 't Heerlijk Recht van start met de pilot omgekeerd inzamelen. In de hoogbouwwijk Schansen en Dreven begonnen we met een pilot bronscheiding (thuis afval scheiden). Als de gemeenteraad eind 2018 positief beslist over de nieuwe manier van inzamelen, voeren we dit in 2019 in de rest van Leiderdorp in.

Prestatie-indicatoren

	Omschrijving	2017 (w)	2018 (b)	2019 (b)	2020 (b)	2021 (b)	2022 (b)
Prestatie-indicatoren	1. Banen totaal ¹		10.810	12.090			
	1. Vestigingen totaal ¹		1.840	1.910			
	1. Netto arbeidsparticipatie ¹		66.3%	n.n.b.			
	1. Bruto gemeentelijk product ¹		79	n.n.b.			
	4. Reductie van CO2-uitstoot ²		10%	12,5%	15%	20%	
	4.3 Restafval per persoon per jaar		200 kg	150 kg	100 kg	80 kg	

1 Afkomstig van BBV, www.waarstaatjegemeente.nl.

2 Ten opzichte van 2013, cijfers afkomstig van de Nederlandse Emissieregistratie.

2B: Wonen en recreëren in het dorp

Inleiding

Wij willen dat onze inwoners 'gewoon lekker kunnen wonen' tussen stad en Groene Hart. En dat ze in Leiderdorp goed kunnen recreëren. Er moeten voldoende passende woningen in een prettige woonomgeving voor onze inwoners zijn.

Doel	Bezoekers en inwoners verblijven prettig in Leiderdorp			
SMART doel	1. Voldoende woningen en diversiteit in woningen passend bij de woningbehoefte van onze inwoners.	2. Een breed en gevarieerd aanbod aan sport-, spel- en cultuuraccommodaties en -faciliteiten voor alle inwoners en bezoekers van Leiderdorp.	3. Een breed en gevarieerd aanbod grote groengebieden waar alle inwoners en bezoekers van Leiderdorp naar behoefte kunnen recreëren met respect voor de aanwezige natuurwaarden.	4. Gewelds- en vermogensmisdrijven terugdringen (inbraken en fietsendiefstal) en zo de veiligheid vergroten. ¹
Activiteiten 2019	1.1 We verlenen medewerking aan het bouwen van duurzame levensloopbestendige (huur)woningen en stimuleren de doorstroom.	2.1 We passen gemeentelijke accommodaties aan en maken deze efficiënter bruikbaar.	3.1 We vormen het A4-informatiecentrum en de directe omgeving om tot een Groene Hart-centrum.	4.1 We gaan diefstal uit woningen tegen met wijkpreventieactiviteiten en voorlichting.
	1.2 We willen dat gemiddeld 30% van alle nieuw te bouwen woningen sociale woningbouw is.	2.2 We versterken (en onderhouden) speelplaatsen en vormen deze om volgens het speelruimteplan.	3.2 We versterken de stad-landverbindingen naar het poldergebied.	4.2 We gaan fietsendiefstal tegen, onder andere met een lokfiets en promoteam.
	1.3 We maken prestatieafspraken met corporaties en de huurdersbelangenvereniging HBOL.	2.3 Waar mogelijk dragen we het onderhoud van de velden over naar de verenigingen.	3.3 We beheren de grote groengebieden integraal en duurzaam.	4.3 We gaan geweldsmisdrijven tegen, onder andere met de Wet tijdelijk huisverbod (Wth).
	1.4 We stellen criteria op voor het toepassen van lokaal maatwerk bij toewijzing van woningen om de doorstroom te stimuleren.		3.4 We richten het Vlikoterrein groen in.	4.4 We ontwikkelen een nieuw integraal veiligheidsbeleid voor de jaren 2019-2022.
	1.5 We actualiseren de regionale huisvestingsverordening Holland Rijnland voor 1 juli 2019.			

¹ Het complete uitvoeringsprogramma staat in ons uitvoeringsplan integraal veiligheidsbeleid 2015-2018.

Wat willen we bereiken?

1. Voldoende woningen en diversiteit in woningen passend bij de woningbehoefte van onze inwoners

Voor inwoners van Leiderdorp en de regionale woningmarkt ontwikkelen we extra woningen. Als er voldoende woningen zijn, verwachten we dat de wachttijden voor sociale huurwoningen afnemen en bestaande (koop)woningen betaalbaar en bereikbaar blijven voor inwoners en woningzoekenden. 'Voldoende' is wel een rekbaar begrip en afhankelijk van economische factoren.

We verlenen medewerking aan het bouwen van levensloopbestendige koopappartementen, om vergrijzing in de wijken met koopwoningen op te lossen, ouderen langer zelfstandig te kunnen laten wonen en de doorstroom van jongere gezinnen in de wijken met koopwoningen te bevorderen. Door gemiddeld 30% sociale huurwoningen te bouwen bevorderen we ook in die categorie de doorstroom, zodat mensen daadwerkelijk een keuze hebben. Dit resulteert in een gevarieerd aanbod van woningen, in lijn met de woonvisie 'voor ieder wat wils'. Meerdere grote projecten zijn nu in ontwikkeling, met in totaal 161 sociale huurwoningen: Brittenstein (56), ROC (36), Driemaster (48), Amaliaplein (21). Voor de middeninkomens bieden de projecten ROC en Driemaster in totaal 152 woningen met een huur tot € 950. We besteden extra aandacht aan de huisvestingsvraag van kwetsbare doelgroepen. Zo bereiden we ons voor op de decentralisatie van de maatschappelijke zorg in 2021. Dan gaan de maatschappelijke opvang en beschermd wonen van de centrumgemeente Leiden over naar de lokale gemeenten.

2. Een breed en gevarieerd aanbod aan sport-, spel- en cultuuraccommodaties en -faciliteiten voor alle inwoners en bezoekers van Leiderdorp

Wij werken aan kwalitatief goede, goed bereikbare, toegankelijke, laagdrempelige en zo mogelijk multifunctionele locaties waar sport en spel, cultuur- en welzijnsactiviteiten plaatsvinden.

3. Een breed en gevarieerd aanbod van grote groengebieden waar inwoners en bezoekers van Leiderdorp naar behoefte kunnen recreëren met respect voor de aanwezige natuurwaarden

De Houtkamp, de Bloemerd en de groene polders rondom het bebouwde gebied hebben elk hun eigen karakter. Dat willen wij behouden en waar mogelijk versterken, zodat het aanbod gevarieerd blijft. Deze grote groengebieden zijn onderdeel van de recreatieve netwerken voor fietsers en wandelaars. Waar mogelijk leggen we ook de verbinding met waterrecreatie. Daarbij houden we altijd rekening met de specifieke natuurwaarden van de verschillende gebieden.

4. Gewelds- en vermogensmisdrijven terugdringen (inbraken en fietsendiefstal) en zo de veiligheid vergroten

Inwoners kunnen veel zelf doen om gewelds- en vermogensmisdrijven te voorkomen. Ze kunnen bijvoorbeeld de eigen woning beveiligen met goed hang- en sluitwerk. Daarnaast kunnen ze zich aansluiten bij Burgernet en de buurtwhatsapp LDP-Wijkpreventie. Ook de professionele partners leveren hun bijdrage aan inperking van de risico's. Voorbeelden zijn de deskundige hulpverleners die mensen in onveilige situaties helpen om de situatie te stabiliseren en het opleggen van huisverboden om huiselijk geweld te doorbreken.

Wat gaan we ervoor doen?

1.1 We verlenen medewerking aan het bouwen van nieuwe (huur)woningen en stimuleren de doorstroom

De crisis is duidelijk voorbij. Er worden veel initiatieven ingediend om gebieden te herstructureren en gebouwen te transformeren. Voorbeelden zijn De Baanderij en Statenhof. Niet alleen vanuit planologie maar ook vanuit de Regionale Woonagenda is het duidelijk dat er behoefte bestaat aan kleine flexibele huisvesting voor jong en oud. Vanzelfsprekend kan doorstroom ook bewerkstelligd worden met de bouw van koopappartementen. Bij het opstellen van de randvoorwaarden voor medewerking aan projecten stellen wij eisen die de gewenste woningdifferentiatie en de kwaliteit van de woningen en de woonomgeving waarborgen.

1.2 We willen dat gemiddeld 30% van alle nieuw te bouwen woningen sociale woningbouw is

Bij grotere projecten is 30% sociale huurwoningen ons uitgangspunt. Kleinere projecten - minder dan tien woningen - kunnen deze eis 'afkopen' of in de vorm van een paar sociale koopwoningen in het project verwerken. Een uitzondering zijn de projecten van Rijnhart Wonen: deze moeten in principe voor 100% uit sociale huurwoningen bestaan. Dat betekent dat we elders eventueel iets minder kunnen vragen. 30% sociale huur moet het gemiddelde zijn van alle projecten waarover de raad in zijn periode besluit.

1.3 We maken prestatieafspraken met corporaties en de huurdersbelangenvereniging HBOL

In de prestatieafspraken leggen wij vast hoe de mensen met de laagste inkomens gehuisvest kunnen worden, hoe sociale huurwoningen betaalbaar blijven en hoe dat duurzaam kan via nieuwbouw (Driemaster), transformatie of sloop met nieuwbouw (Pinksterbloem). We maken ook concrete afspraken over de huisvesting van bijzondere doelgroepen - zoals de doelgroep maatschappelijke zorg en statushouders - en over bijdragen aan onderzoek naar flexibele huisvesting en bevordering van de doorstroom.

1.4 We stellen criteria op voor het toepassen van lokaal maatwerk bij toewijzing van huurwoningen

In overleg met Rijnhart Wonen leggen we accenten. Zodat de doorstroom sneller gaat en woningen aan de meest urgente woningzoekenden kunnen worden toegewezen.

1.5 We actualiseren de regionale huisvestingsverordening Holland Rijnland voor 1 juli 2019

We actualiseerden de regionale huisvestingsverordening voor het laatst in 2016. Dit moet elke drie jaar gebeuren, in 2019 uiterlijk voor 1 juli. In de verordening leggen we de toewijzingsregels voor sociale huurwoningen vast volgens de prioritering van Holland Rijnland. De inschrijvingsduur geldt als eerste criterium, maar daar kunnen we van afwijken voor urgenten of bijzondere doelgroepen.

We leggen ook afspraken vast over het aantal woningen dat we via lokaal maatwerk kunnen toewijzen.

2.1 We passen gemeentelijke accommodaties aan en maken deze efficiënter bruikbaar

Als eind 2018 het project Verhuiscarrousel Sterrentuin financieel haalbaar blijkt, voeren we het in 2019 uit. Volgens dit plan stoten we drie gemeentelijke accommodaties af en maken we efficiënter gebruik van de twee resterende accommodaties. Deze panden passen we zo aan dat er zoveel mogelijk flexibel gewerkt kan worden. In de Sterrentuin vestigen we de bibliotheek samen met organisaties die welzijn en ondersteuning bieden. Ook blijft er ruimte voor culturele activiteiten. Zo maken we van de Sterrentuin een centrale plek waar inwoners met verschillende vragen terecht kunnen en worden geholpen of doorverwezen. Toverlei en het Leiderdorps Museum verhuizen naar het voormalige kantoorgebouw van de gemeentewerf. Daar is ook ruimte voor activiteiten die niet in de Sterrentuin passen. De bibliotheek, de Leiderdorps Volksuniversiteit (LVU) en Kinderkring huisvesten we tijdelijk elders. Als eind 2018 blijkt dat het plan financieel niet haalbaar is, ontwikkelen we een alternatief. De gezamenlijke huisvesting van de welzijnsorganisaties samen met onder andere het JGT, het Sociaal Team Leiderdorp (STL) en het CJG blijft dan het uitgangspunt. Zodat we integraal en effectief kunnen werken aan preventie en ondersteuning.

2.2 We versterken (en onderhouden) speelplaatsen en vormen deze om volgens het speelruimteplan

We betrekken buurtbewoners, schoolbesturen en kinderen bij de vernieuwingen, verbeteringen en omvormingen van speelplaatsen. Daarvoor organiseren we bewonersbijeenkomsten, sturen we bewonersbrieven en houden we enquêtes. Ook bij de herinrichting van bestaande formele centrale speelplaatsen betrekken wij bewoners actief. Initiatieven van bewonersparticipatie in beheer ondersteunen wij, bijvoorbeeld door een (in)formele speelplaats te laten adopteren.

Verder voeren we de (twee)jaarlijkse hoofdinspectie en de twee functionele controlerondes uit. In 2018 vond een evaluatie plaats. Die leidde tot kleine aanpassingen in het uitvoeringsplan.

2.3 Waar mogelijk dragen we het onderhoud van de velden over naar de verenigingen

We voeren het sport(accommodatie)beleid uit. Dit is gericht op meer sportbeoefening en beweging. De buitensportverenigingen stimuleren we om zo zelfstandig mogelijk te functioneren. Daar hoort ook de verantwoordelijkheid voor het onderhoud van de accommodatie (velden) bij. In ruil hiervoor betalen zij een symbolische huur of erfpacht. Ook mogen ze de inkomsten uit veldverhuur behouden. Naar verwachting neemt het aantal beweegactiviteiten dan toe.

We vervangen de velden van korfbalvereniging Velocitas en gaan met Velocitas en voetbalvereniging RCL in gesprek over de overdracht van het onderhoud.

Op 1 januari 2019 wijzigt de btw-heffing bij sportbeoefening. Hoe de wijziging er precies uit gaat zien, maakt de regering op Prinsjesdag bekend. De wijziging betekent hoogstwaarschijnlijk dat we de btw bij sportbeoefening niet meer kunnen verrekenen en dat sportbeoefening meer gaat kosten.

Om gemeenten en sportorganisaties tegemoet te komen, heeft de minister voor Medische Zorg twee sport-compensatieregelingen in het leven geroepen. De regelingen bieden gemeenten en sportorganisaties een compensatie voor de btw die ze niet meer kunnen aftrekken. Hoe de regelingen financieel uitwerken voor Leiderdorp is na Prinsjesdag bekend. We informeren de raad hierover in een apart voorstel over de financiële gevolgen van de wijziging van de btw-heffing bij sportbeoefening.

3.1 We vormen het A4-informatiecentrum en de directe omgeving om tot een Groene Hart-centrum

In 2019 stellen we het ontwerp voor de buitenruimte vast. In dit ontwerp staat het concept Hollandse energie centraal. In 2019 starten we met de inrichting van de buitenruimte. De ondernemer start in 2019 met de uitvoering van de plannen voor het gebouw.

3.2 We versterken de stad-landverbindingen naar het poldergebied

We maken de routes van het Singelpark in Leiden naar de Boterhuispolder, de polder Achthoven en het A4-informatiecentrum aantrekkelijker voor de recreant. We kleden de belevingsroutes die door Leiderdorp lopen - de Matilo-Limesroute en de Molenenmeerroute - verder aan met informatiepanelen, rustplekken en bloemrijke berm. In 2014 maakten we een analyse van de knelpunten en kansen langs de recreatieve fietsroutes. Door slim te combineren met civieltechnische werkzaamheden kunnen we de komende jaren de nodige maatregelen uitvoeren.

3.3 We beheren de grote groengebieden integraal en duurzaam

We beheren de grote groengebieden volgens een integraal afgestemd beheerplan. We onderzoeken de mogelijkheden om met de gemeente Teylingen het beheer van de Boterhuispolder integraal af te stemmen.

3.4 We richten het Vlikoterrein groen in

Het project 'Groene Cirkel Bijenlandschap' brengt bijenidylles in de regio. Dit zijn grote bloemrijke plekken in de stad, het buitengebied of langs sloten of wegen. Een deel van het Vlikoterrein toveren we om tot zo'n plek, met de slobkousbij als hoofdbewoner.

4.1 We gaan diefstal uit woningen tegen met wijkpreventieactiviteiten en voorlichting

Samen met de veiligheidspartners en inwoners organiseren we preventieactiviteiten, zoals informatieavonden. Daarnaast faciliteren we wijk- en buurtinitiatieven zoveel mogelijk. We stimuleren bijvoorbeeld het gebruik van buurtwhatsapp en LDP-buurtpreventie en we organiseren wijkschouwen.

4.2 We gaan fietsendiefstal tegen, onder andere met een lokfiets en een promoteam

Samen met de politie gaan we actief de strijd aan tegen fietsendiefstal. We gaan actief voorlichting geven op plekken waar veel fietsen worden gestolen.

4.3 We gaan geweldsmisdrijven tegen, onder andere met de Wet tijdelijk huisverbod (Wth)

Samen met veiligheids- en zorgpartners geven we prioriteit aan het bestrijden van geweldsdelicten. We hanteren een persoonsgerichte aanpak. Een zorgplan voor zowel slachtoffer als dader is hier onderdeel van.

4.4 We ontwikkelen een nieuw integraal veiligheidsbeleid voor de jaren 2019-2022

In het uitvoeringsplan integraal veiligheidsbeleid 2019-2022 werken we de complete uitvoeringsprogramma's uit om diefstal uit woningen, fietsendiefstal en geweldsmisdrijven tegen te gaan.

Prestatie-indicatoren

	Omschrijving	2017 (w)	2018 (b)	2019 (b)	2020 (b)	2021 (b)	2022 (b)
Prestatie-indicatoren	1. Het rapportcijfer dat Leiderdorpers hun buurt geven (uit de inwonersenquête)						
	1.1 Het aantal opgeleverde woningen in Leiderdorp (2019 studentenwoningen)		1	208	364	100	25
	1.2 Het % (+ aantal) 'sociaal' van het totaal aantal opgeleverde nieuwbouwwoningen in Leiderdorp		0	studenten woningen	45% (162)	30%	30%
	1.4 Het % vrijkomende sociale woningen in Leiderdorp dat toegewezen is aan Leiderdorpers	39%	50%	50%	50%	50%	50%
	1.3 Set prestatieafspraken met wooncorporaties		2	2	2	2	2
	2.1 Het % inwoners dat tevreden is over het aanbod van de welzijnsvoorzieningen (uit de inwonersenquête) ¹	79%	79%	79%	79%		
	2.2 Het aantal formele speelplaatsen	84	86	83	78	70	
	2.2 Het aantal informele speelplaatsen	18	16	19	24	32	
	3. Het % inwoners dat tevreden is over het aanbod van de sport- en recreatievoorzieningen (uit de inwonersenquête)	91%	91%	91%			
	3.2 Toename soortenrijkdom in de grote groenvlakken						
	4. Vermogensmisdrijven per 1.000 inwoners in Leiderdorp		21,0	21,0	21,0	21,0	
	4. Gewelddsmisdrijven per 1.000 inwoners in Leiderdorp	2,2	3,0	3,0	3,0	3,0	
	4.1 Diefstal uit woning per 1.000 inwoners in Leiderdorp	2	2,6	2,6	2,5	2,5	

1. Cijfers uit de inwonersenquête 2017. In 2018 is geen enquête gehouden.

2C: Ruimte in het dorp

Inleiding

Leiderdorp is een prachtig dorp om in te wonen, werken en recreëren. Wij zorgen integraal voor de leefomgeving en investeren in de kwaliteit van de openbare ruimte en de goede bereikbaarheid van Leiderdorp. Vanuit de Omgevingswet werken we aan (regionaal) beleid voor een evenwichtige toedeling van functies en een leefomgeving die schoon en gezond is. We werken samen met onze ketenpartners aan de klimaatdoelstellingen, door te streven naar duurzame energieopwekking en een robuuste inrichting van de waterketen.

Doel	Een optimale omgevingskwaliteit bij het inrichten, beheren en gebruiken van de fysieke leefomgeving			
SMART doel	1. Leiderdorp is multimodaal goed bereikbaar en de openbare ruimte nodigt uit tot ontmoeten en verblijven.	2. De bebouwde en onbebouwde ruimte wordt evenwichtig en flexibel gebruikt en heeft een goede en veilige gebruikskwaliteit.	3. De bodem, de lucht en het water voldoen in 2030 aan de gewenste kwaliteit en vormen een goede leefomgeving, ook voor de mens.	4. Leiderdorp werkt aan een klimaatbestendige en gezonde omgeving in 2040.
Activiteiten 2019	1.1 We werken de Leidse Ring Noord verder uit.	2.1 We werken thema's en gebieden van Het Hart van Holland en de Agenda Omgevingsvisie 2040 verder uit.	3.1 We continueren het beleid voor biodiversiteit waaronder het bijenlandschap.	4.1 Binnen de duurzaamheidsagenda werken wij het klimaatadaptatiebeleid verder uit.
	1.2 We voeren de uitvoeringsmaatregelen IVVP en Fietsnota uit.	2.2 We stellen een gebiedsvisie op voor De Baanderij.	3.2 We zetten het planten van stinzen in bestaande plantvakken voort.	4.2 We nemen maatregelen om de kwaliteit van het oppervlaktewatersysteem te verbeteren.
	1.3 We volgen en participeren in de plannen van het Rijk voor de oplossing van de fileproblematiek op de A4.	2.2 We stimuleren het onderhoud van openbaar groen en speelplekken door gebruikers (participatie).	3.3 We geven ruimte aan recreëren met respect voor de natuur.	4.3 We doen onderzoek naar de robuustheid van de bestaande waterketen bij verschillende weersomstandigheden.
	1.4 We voeren groot onderhoud uit in de wijken Leyhof en Oranjewijk.	2.3 We werken aan de implementatie van de Omgevingswet .		4.4 We vormen het gemengd riool om naar een gescheiden rioolstelsel (waar dit doelmatig is).
		2.4 We stellen een programma van eisen, een nota van uitgangspunten of een ontwikkelvisie op voor ruimtelijke ontwikkelingen.		4.5 We zetten overbodige verharding om in groen en stimuleren groene en onverharde tuinen.
		2.5 We zien toe op en handhaven een schone en veilige openbare ruimte.		
		2.6 We verlenen medewerking aan (uitbreidings)plannen en toetsen de plannen aan vastgestelde uitgangspunten voor projecten.		

Doel	Een optimale omgevingskwaliteit bij het inrichten, beheren en gebruiken van de fysieke leefomgeving			
		2.7 We wijzen gemeentelijke monumenten aan.		

Wat willen we bereiken?

1. Leiderdorp is multimodaal goed bereikbaar en de openbare ruimte nodigt uit tot ontmoeten en verblijven

Verplaatsingen zijn de basis van al het economische en sociale verkeer. Wij willen Leiderdorp bereikbaar houden voor zijn bedrijven en zijn inwoners. Samen met een goed onderhouden buitenruimte zorgen we zo voor een prettig leefklimaat en een goed vestigingsklimaat.

2. De bebouwde en onbebouwde ruimte wordt evenwichtig en flexibel gebruikt en heeft een goede en veilige gebruikskwaliteit

De druk en concurrentie op de beschikbare ruimte worden steeds groter. Wonen, werken en recreëren kunnen op dezelfde plek, maar soms is het ook nodig om functies te scheiden. Wij zorgen voor een zorgvuldige afweging van ruimtebehoefte, voor de benodigde plekken en voor een veilig en goed gebruik van de ruimte. De Omgevingsdienst West-Holland adviseert over de milieuaspecten.

3. De bodem, de lucht en het water voldoen in 2030 aan de gewenste kwaliteit en vormen een goede leefomgeving, ook voor de mens

Een kwalitatief goede openbare ruimte bevordert het welzijn van onze inwoners. Schone lucht, bodem en water in combinatie met leefruimte voor flora en fauna dragen daar significant aan bij.

4. Leiderdorp werkt aan een klimaatbestendige en gezonde omgeving in 2040

Het klimaat is aan het veranderen. Of het nu gaat om de hoeveelheid neerslag of de hoogte van de temperatuur: de weersomstandigheden worden extremer. In stedelijke gebieden komen hierdoor vaker overstromingen, lekkages en periodes met droogte voor, net als 'hittestress'. Wij moeten daar bij de stedelijke inrichting rekening mee houden. We moeten de inrichting aanpassen om een omgeving te creëren die de wisselende weersomstandigheden zo goed mogelijk kan opvangen. Aanpassingen aan de openbare ruimte zorgen dat we beter kunnen omgaan met een veranderend klimaat.

Wat gaan we ervoor doen?

1.1 We werken de Leidse Ring Noord (LRN) verder uit

Samen met de gemeente Leiden werken we verder aan de LRN, de ring aan de noordkant van Leiden en Leiderdorp. Dit gebeurt in samenspraak met beide raden en alle betrokken inwoners.

1.2 We voeren de uitvoeringsmaatregelen IVVP en de Fietsnota uit

Het IVVP wordt geheel vernieuwd en in 2019 vastgesteld. Dat betekent dat we het verkeersbeleid op macroniveau opnieuw bepalen en vaststellen. Het IVVP vormt het kader voor al het overige verkeersbeleid en biedt ook input voor andere beleidsvelden zoals wonen en economie. Daarnaast zetten we sterk in op de uitvoering van de door de raad vastgestelde fietsmaatregelen.

1.3 We volgen en participeren in de plannen van het Rijk voor de oplossing van de fileproblematiek op de A4 De minister van Infrastructuur en Waterstaat heeft besloten om de fileproblematiek op de A4 aan te pakken. Er is een verkenning gestart om tot oplossingen te komen. Naast het uitwerken van verbredingsvarianten worden ook andere alternatieven en oplossingsrichtingen beschouwd, zoals dynamisch verkeersmanagement en smart mobility. Vanwege de impact van de huidige files op de bereikbaarheid - door sluipverkeer - en de impact van eventueel te nemen maatregelen op de leefomgeving, nemen we actief deel aan een ambtelijke werkgroep en is er bestuurlijk overleg.

Wij blijven er bij het Ministerie van Infrastructuur en Milieu op aandringen om het reeds beschikbaar gestelde budget na het vaststellen van het tracébesluit medio 2021 direct ter beschikking te stellen en tot uitvoering over te gaan.

1.4 We voeren groot onderhoud uit in de wijken Leyhof en Oranjewijk

De werkzaamheden in Leyhof, waar we de ondergrond ophogen, zijn al gestart. De werkzaamheden in Oranjewijk, waar we het rioolsysteem aanpakken, werken we op dit moment samen met de betrokken inwoners verder uit.

2.1 We werken thema's en gebieden van Het Hart van Holland en de Agenda Omgevingsvisie 2040 verder uit We werken samen met de tien betrokken gemeenten aan de uitwerking van de regionale agenda. We zijn in 2018 gestart met de uitwerking van de thema's verstedelijking en energie. In het thema verstedelijking staat centraal hoe we in de regio in de toekomst samen de vraag naar bijvoorbeeld woningen en bedrijven kunnen invullen. Ook de transformatie van verouderde werkgebieden en de leefbaarheid van kleinere kernen horen daarbij. Daarnaast gaan we aan de slag met de gebieden Oude Rijn, de A4 en Noord.

In het thema energie staat de energietransitie centraal: van fossiele brandstoffen op hernieuwbare energiebronnen overstappen. Met de ondertekening van het regionale energieakkoord in 2017 stelde de regio de ambitie vast om in 2050 energieneutraal te zijn. De partijen zetten lokaal en regionaal in op energiebesparing, duurzame energieopwekking, het faciliteren van de warmtetransitie en innovatie.

2.2. We stellen een gebiedsvisie op voor De Baanderij

In 2018 begonnen we samen met betrokken partijen aan een nieuwe gebiedsvisie voor De Baanderij. We ronden de visie in 2019 af. De gebiedsvisie geeft straks antwoord op de gewenste ontwikkelingsrichting, rekening houdend met de opgaven op het gebied van bedrijvigheid, woningbouw en perifere detailhandelsvestiging (PDV).

2.2 We stimuleren het particulier beheer en onderhoud van openbaar groen en speelplekken

Wij richten ons op een intensievere samenwerking met andere partijen, zoals inwoners, verenigingen, bedrijven en instellingen. Zij krijgen zoveel mogelijk de ruimte om zelf het beheer en onderhoud van de openbare ruimte op zich te nemen. Wij roepen iedereen op om mee te doen en staan dus open voor initiatieven die in de samenleving ontstaan. Ook denken we actief mee hoe we deze participatie kunnen faciliteren en in praktijk kunnen brengen.

2.3 We werken aan de implementatie van de Omgevingswet

We starten een pilot voor een Omgevingsplan, om binnen de organisatie te oefenen met de (integrale) regelgeving onder de nieuwe wet. We wisselen regionaal informatie uit, werken gezamenlijk aan kennisontwikkeling en pakken waar het zinvol is zaken gezamenlijk op. Een voorbeeld is de samenwerking met de omgevingsdienst, het hoogheemraadschap en de provincie. De SP71-gemeenten werken gezamenlijk aan het nieuwe digitale stelstel (DSO).

2.4 We stellen een programma van eisen, een nota van uitgangspunten of een ontwikkelvisie op voor ruimtelijke ontwikkelingen

Het is afhankelijk van initiatieven van en voortgang bij derden of we een programma van eisen, een nota van uitgangspunten of een ontwikkelvisie voor locaties waar ontwikkelingen spelen moeten opstellen. Het gaat om verzoeken die afwijken van het bestemmingsplan. We vragen om een goede ruimtelijke onderbouwing van initiatiefnemers. Afspraken leggen we vast in exploitatieovereenkomsten.

In 2019 spelen de volgende ruimtelijke ontwikkelingen: het voormalig politiekantoor aan de Hoogmadeseweg, Heelblaadjespad 1, de nieuwbouw en renovatie van Pinksterbloem, KPN gebouw Lijnbaan, LOI en Statenhof.

2.5 We zien toe op en handhaven een schone en veilige openbare ruimte

We besteden extra aandacht aan zwerfvuil en de opruimplicht voor hondenpoep.

2.6 We verlenen medewerking aan (uitbreidings)plannen en toetsen de plannen aan vastgestelde uitgangspunten voor projecten

De planologische procedures voor Amaliaplein, Driemaster, Hoofdstraat 1-3, Hoofdstraat-de Does (met brugwachtershuisje), Hoofdstraat 213-219 en de Warmtehub lopen of gaan binnenkort van start. Ze worden in 2019 afgerond.

Voor Winkelhof is en blijft het wachten op concrete initiatieven van de eigenaar. We houden vast aan de gemeentelijke visie op Winkelhof en het Centrumplan. We willen daar een levendig dorpscentrum creëren met voldoende en divers kleinschalig winkelaanbod.

2.7 We wijzen gemeentelijke monumenten aan

Na de vaststelling van het gemeentelijk monumentenbeleid in 2017 zijn we gestart met het aanwijzen van gemeentelijke monumenten. In 2018 wezen we 25 gemeentelijke monumenten aan. In 2019 gaan we hiermee door. We verwachten nog tot 2020 bezig te zijn.

3.1 We continueren het beleid voor biodiversiteit waaronder het bijenlandschap

Waar mogelijk versterken we natuurvriendelijke oevers met bloemrijke bermen. Daarnaast scherpen we het maaibestek aan door waar mogelijk meer gefaseerd te maaien. Dit bevordert de soortenrijkdom. We gebruiken het natuurmeetnet om de biodiversiteit van de gemeente te monitoren.

3.2 We planten stinzen in bestaande plantvakken

Het planten van verschillende soorten stinzen tussen de bestaande beplanting in plantvakken is een idee uit een creatieve bewonerssessie voor de verbetering van het straatbeeld. Het zorgt vanaf het vroege voorjaar voor een kleurrijk straatbeeld. Daarnaast zijn de stinzen belangrijk voor bijen: in het vroege voorjaar zijn ze vaak de enige nectarbron. Stinzen hebben de eigenschap uit te zaaien, het aanplanten van stinzen is dus slechts eenmaal nodig. Een bijkomend voordeel van de aanwezigheid van stinzen is de afname van onkruid. Minder onkruid zorgt voor minder onderhoud. Ook hier geldt dat de resultaten pas op de wat langere termijn goed zichtbaar zijn. We planten gedurende vier jaar jaarlijks een deel van de stinzen. Het jaarlijkse deel omvat locaties in alle wijken. Zo ontstaat direct, vanaf het eerste jaar, een kleurrijker beeld door de gehele gemeente.

3.3 We geven ruimte aan recreëren met respect voor de natuur

We geven meer ruimte aan hondenbezitters: hun huisdier mag op meer plekken dan wel tijdstippen loslopen. Tegelijkertijd hebben we oog voor behoud en bescherming van weidevogels. In De Houtkamp verruimen we de mogelijkheden om honden, buiten het broedseizoen, los te laten lopen. We communiceren duidelijk waar honden wel en niet mogen (los)lopen.

Om evenementen beter te faciliteren nemen we in park De Houtkamp maatregelen om de ondergrond te versterken. Ook leggen we een stroomaansluiting- en wateraftappunt aan. Bij het strandje in de Munnikkenpolder maken wij het kleinschalig mobiel verkopen van etenswaren d.m.v. een vergunning mogelijk .

4.1 Binnen de duurzaamheidsagenda werken wij het klimaatadaptatiebeleid verder uit

Volgens het Deltaplan Ruimtelijke adaptatie inventariseerden wij in 2018 de Leiderdorpsse klimaatknelpunten. Met deze analyse als uitgangspunt voeren we in 2019 klimaatdialogen met stakeholders . Deze dialogen geven input voor onze strategie. De strategie bepaalt voor de komende jaren waar we ons op gaan richten voor een klimaatbestendig en waterrobuust Leiderdorp.

4.2 We nemen maatregelen om de kwaliteit van het oppervlaktewatersysteem te verbeteren

De meeste wijken in Leiderdorp hebben voldoende oppervlaktewater. Om de kwaliteit van het water te verbeteren zetten we in op een betere doorstroming en het voorkomen van vervuiling. Ook het verbinden van versplinterde peilgebieden, zoals in de Kerkwijk, draagt bij aan verbetering. We werken samen in een totale regionale waterketen en met andere partijen zoals het hoogheemraadschap. We voeren onderhoud uit aan watergangen, duikers, stuwen, inlaten en oevers volgens de vastgestelde beheerplannen.

4.3. We doen onderzoek naar de robuustheid van de bestaande waterketen bij verschillende weersomstandigheden

Leiderdorp wil klimaatbestendiger worden. Aanhoudende en hevige regenbuien kunnen - net als perioden van droogte - nu nog leiden tot overlast, zowel in huis als op straat. Binnen de (afval)waterketen Leidse cluster wordt daarom onderzocht hoe we het bestaande stelsel van oppervlaktewater, groen en verharding robuuster kunnen maken en passend bij de meer wisselende weersomstandigheden.

4.4. We vormen het gemengd riool om naar een gescheiden rioolstelsel

Leiderdorp heeft in de meeste wijken nog een gemengd riool. Regenwater stroomt dus door hetzelfde riool als vuil water en moet daarna gereinigd worden. Dat gemengde stelsel kan de huidige zware regenbuien onvoldoende verwerken. Uiteindelijk kan dit leiden tot vervuiling van het oppervlaktewater. Waar het duurzaam en doelmatig is koppelen we de hemelwaterafvoer van gebouwen en verhardingen af. Dit doen we volgens het vastgesteld breed gemeentelijk rioleringsplan.

4.5 We zetten overbodige verharding om in groen en stimuleren groene en onverharde tuinen

Leiderdorp is aangesloten bij Operatie Steenbreek. Het doel is inwoners en ondernemers te enthousiasmeren om hun tuin of bedrijfstuin te vergroenen. We brengen de negatieve gevolgen van verstening onder de aandacht. Denk aan de afbreuk van de biodiversiteit en aan klimaatverandering. Minder tegels in de tuin betekent dat minder regenwater direct naar de riolering afstroomt. Ook in 2018 gaan we door met activiteiten om onze inwoners bewuster te maken van de effecten van verstening. Dit doen wij samen met maatschappelijke organisaties, ondernemers, de woningbouwvereniging en betrokken inwoners.

Daarnaast geven we als gemeente het goede voorbeeld en zetten we overbodige verharding om in groen.

In 2019 passen we de prestatie-indicatoren aan. Daarbij baseren we ons op de inwonersenquête 2019. We presenteren de aangepaste prestatie-indicatoren in de begroting van 2020. De meetgegevens uit de inwonersenquête 2019 vermelden we in de jaarrekening 2019.

Prestatie-indicatoren.

	Omschrijving	2017 (w)	2018 (b)	2019 (b)	2020 (b)	2021 (b)	2022 (b)
Prestatie-indicatoren	Het % inwoners dat het groen als goed of uitstekend beoordeelt (uit de inwonersenquête)	63%					
	Het % inwoners dat het wateronderhoud als goed of uitstekend beoordeelt (uit de inwonersenquête)	65%					
	Het % inwoners dat het wegenonderhoud als goed of uitstekend beoordeelt (uit de inwonersenquête)	46%					
	Het % inwoners dat het onderhoud verkeersvoorzieningen als goed of uitstekend beoordeelt (uit de inwonersenquête)	64%					
	Het % inwoners dat het onderhoud aan straatmeubilair als goed of uitstekend beoordeelt (uit de inwonersenquête)	65%					
	Het % inwoners dat het onderhoud aan speeltoestellen als goed of uitstekend beoordeelt (uit de inwonersenquête)	55%					
	Het % inwoners dat actief is of actief te krijgen is om het gemeentelijk groen te onderhouden (uit de inwonersenquête)	22%					

2D: Dienstverlening aan het dorp

Inleiding

De klant - inwoners, ondernemers en instellingen - staat centraal. Dat betekent dat hun vraag onze dienstverlening bepaalt. Het Serviceplein (klantcontactcentrum) is de ingang voor vragen. Hier kan de klant terecht voor alle producten, diensten en informatie van en over de gemeente. Voorbeelden zijn reisdocumenten en vergunningen, afvalinzameling en groenonderhoud, en bestemmingsplannen en (tijdelijke) verkeersaanpassingen.

Doel	Het bieden van efficiënte en vraaggerichte dienstverlening	
SMART doel	1. Het bieden van service bij het verkrijgen van producten, diensten en informatie van en over de gemeente, via fysieke balies, telefonisch en via effectieve, anticiperende en snelle online communicatie.	2. Tijdige en zorgvuldige vergunningverlening, toezicht op de vergunningen en handhaving waar nodig.
Activiteiten 2019	1.1 We stellen een nieuwe visie op dienstverlening op en maken een uitvoeringsprogramma dienstverlening.	2.1 We werken de werkprocessen verder uit volgens het VTH-beleidsplan 2016-2020.
	1.2 We ontwikkelen het Serviceplein - teams Klantcontact en Burgerzaken - verder door.	2.2 We treffen voorbereidingen voor de komst van de Omgevingswet en de Wet kwaliteitsborging voor het bouwen.
	1.3 We werken aan de Digitale Agenda 2020.	2.3 We monitoren en verbeteren de klanttevredenheid.
	1.4 We beantwoorden vragen die via social media binnenkomen snel en goed.	
	1.5 We monitoren en verbeteren de klanttevredenheid.	

Wat willen we bereiken?

1. Het bieden van service bij het verkrijgen van producten, diensten en informatie van en over de gemeente, via fysieke balies, telefonisch en via effectieve, anticiperende en snelle online communicatie

Wij stellen onze klant centraal en bieden ruimte aan initiatief en ondernemerschap. De vraag van onze klant bepaalt onze dienstverlening. Het Serviceplein biedt service bij het verkrijgen van alle producten, diensten en informatie van en over de gemeente. Wij willen dat het voor iedereen meteen duidelijk is waar hij of zij zich bij de gemeente kan melden.

2. Tijdige en zorgvuldige vergunningverlening, toezicht op de vergunning en handhaving waar nodig

In 2019 kunnen we het nieuwe VTH-pakket gaan gebruiken. Dan hebben we meer zicht en sturing op de procedure van vergunningverlening en de koppeling met handhaving en toezicht.

Wat gaan we ervoor doen?

1.1 We stellen een nieuwe visie op dienstverlening op en maken een uitvoeringsprogramma dienstverlening

Bij onze veranderende organisatie hoort een nieuwe visie op dienstverlening mét een uitvoeringsprogramma dienstverlening. Samen vervangen ze onze oude Visie op Dienstverlening gemeente Leiderdorp (2013-2016).

Visie op dienstverlening 2019-2023

We rondden het dienstverleningsproject Serviceplein, dat voortkwam uit de oude visie op dienstverlening, in het eerste kwartaal van 2018 af. De doorontwikkeling van het Serviceplein is een continu proces dat ook in 2019 doorgaat.

Een van de uitgangspunten voor de nieuwe visie is de landelijke visie op Overheidsbrede Dienstverlening 2020. Bij het opstellen van de visie betrekken we de inwoners van Leiderdorp en vertegenwoordigers van alle resultaatteams binnen de organisatie. De visie omvat de dienstverlening van de hele gemeentelijke organisatie.

Uitvoeringsprogramma dienstverlening

De visie op dienstverlening volgt een landelijk vastgestelde lijn. Maar de uitvoering van die visie moet een Leiderdorps karakter krijgen. Het continu verbeteren van de dienstverlening aan onze klanten staat centraal. Het uitvoeringsprogramma is dan ook een 'levend' document. Naarmate de tijd vordert, nemen we bestaande en nieuwe ideeën - passend binnen de visie op dienstverlening - in het uitvoeringsprogramma op. En vertalen we deze in processen en projecten die bijdragen aan de kwaliteit van de dienstverlening.

1.2 We ontwikkelen het Serviceplein - teams Klantcontact en Burgerzaken - verder door

De komende jaren brengen we steeds meer producten, diensten en informatieverstrekking over naar de eerste lijn van het Serviceplein. Met als doel dat we meer vragen direct kunnen afhandelen in het eerste klantcontact met de gemeente. Zo helpen we onze klanten sneller en efficiënter. De doorontwikkeling van de Servicepleinmedewerkers heeft continu onze aandacht. We zetten coaching, training en kennisoverdracht in.

Ook optimaliseren we de dienstverleningsprocessen, zodat we beter en sneller antwoord kunnen geven. Via elk kanaal - telefoon, balie, post, social media, e-mail, internet - ontvangt onze klant dezelfde informatie en hetzelfde antwoord op zijn vraag. We streven ernaar om zoveel mogelijk aanvragen via e-formulieren te verwerken. In 2019 breiden we het aantal e-formulieren verder uit.

Hostmanship: welkom bij de gemeente Leiderdorp!

Het fysieke klantcontact neemt in de toekomst steeds verder af. Aan de fysieke klantcontacten die overblijven worden steeds hogere eisen gesteld. Dat vraagt om specifieke vakdeskundigheid en vaardigheden. Daar werken wij continu aan. In 2019 geven we het project Hostmanship, dat in 2017 is gestart, verder vorm. De kerngedachte van hostmanship is jezelf, elkaar en anderen welkom heten. Dat kunnen collega's, inwoners, ondernemers en instellingen zijn. Er ontstaat inzicht in hoe de ander behandeld wil worden, een cultuur waarin de mens echt centraal staat. We onderzoeken hoe we hostmanship kunnen inzetten als onderdeel van onze dienstverlening. We doen dit samen met Leiden en Oegstgeest.

Project Landelijke Aanpak Adreskwaliteit (LAA)

Met het project LAA investeert de overheid in het verbeteren van adresgegevens in de Basisregistratie Personen (BRP) en in de aanpak van adresfraude. In 2019 gaat Burgerzaken het afleggen van huisbezoeken ter controle verder intensiveren. Binnen het project werken we samen met de gemeenten Zoeterwoude, Oegstgeest en Leiden en met de collega's van team Zorg, Ondersteuning en Veiligheid (ZOEV), het Sociaal Team Leiderdorp, Sociale Zaken Leiden en de wijkagenten.

Thuisbezorgen reisdocumenten

Op 1 mei 2018 is de circulaire (thuis)bezorgproces reisdocumenten vastgesteld. In de circulaire staan de specifieke eisen die gelden voor de bezorgdienst, de bewaring van reisdocumenten, de identiteitsvaststelling van de bezorgers, het proces van bezorging, de communicatie en de leges.

Het thuisbezorgen van reisdocumenten is een extra service aan de inwoners. De komende tijd onderzoeken we verschillende mogelijkheden - 100% thuisbezorgen of als keuze met een bijdrage in de kosten - en de financiële consequenties hiervan.

Ondernemersloket

Voor onze inwoners, instellingen en ondernemers zetten we een loketfunctie op. Zowel fysiek als digitaal. We onderzoeken welke rol het Serviceplein hierin kan spelen.

1.3 We werken aan de Digitale Agenda 2020

De Digitale Agenda 2020 is een collectieve digitale agenda dienstverlening en informatiebeleid. De Digitale Agenda 2020 helpt gemeenten hun rol te pakken in de constant veranderende informatiesamenleving. De informatiesamenleving heeft zo'n impact op de bestuurlijke taakuitoefening, de interne werkprocessen en de gemeentelijke dienstverlening, dat gemeenten deze uitdagingen alleen samen aankunnen. Collectief optreden maakt gemeenten sterker en slagvaardiger. Wij werken samen met Zoeterwoude, Oegstgeest en Leiden.

Pilot e-dienstverlening

In het vierde kwartaal van 2018 start de pilot e-dienstverlening. In de pilot digitaliseren we de elf meest gevraagde Burgerzakendiensten. Digitale aangiften of aanvragen leveren een flinke tijdsbesparing op, omdat ze volledig digitaal verwerkt worden in de Basisregistratie Personen (BRP). Hierdoor houden de medewerkers meer tijd over voor bijzondere gevallen.

Niet alle inwoners lukt het om aangiften en aanvragen online te regelen. Voor mensen die niet (voldoende) digitaal vaardig zijn, is er het internetpunt Digitaal Serviceplein. Hier bieden de medewerkers van het Serviceplein hulp bij digitale aangiften of aanvragen. Het Digitaal Serviceplein bevindt zich in de publiekshal van het gemeentehuis.

Pepper robot

De komende tijd onderzoeken wij of de Pepper robot toegevoegde waarde heeft in de dagelijkse dienstverlening aan onze inwoners. De robot verwelkomt bezoekers van het gemeentehuis en helpt met de eerste vragen, bijvoorbeeld bij welke medewerker of loket ze moeten zijn. De Pepper robot kan een alternatief zijn voor de ontvangstuil. Ontwikkelingen op het gebied van robotisering gaan de laatste tijd erg snel. In de zorg worden robots bijvoorbeeld vaak ingezet als sociale robot om ouderen te activeren en te vermaken. Wij willen onze inwoners kennis laten maken met Pepper om hen te laten wennen aan het toenemende gebruik van robots in de samenleving.

1.4 We beantwoorden vragen die via social media binnenkomen snel en goed

Inwoners kunnen ons via diverse kanalen bereiken: persoonlijk, per e-mail, telefoon of social media. De resultaatteams bestuur en organisatieondersteuning en Serviceplein Klantcontact geven sturing aan de manier waarop wij met social media omgaan. Steeds meer inwoners weten ons via social media te vinden. We hebben een webcareteam opgezet dat vragen die via social media binnenkomen snel en adequaat beantwoordt.

1.5 We monitoren en verbeteren de klanttevredenheid

We gebruiken de Burgerpeiling (Waar staat je gemeente), het dashboard dienstverlening (continumeting) en de Leiderdorpse inwonersenquête om de klanttevredenheid te monitoren en te verbeteren. We maken de kwaliteit en prestaties van de gemeentelijke dienstverlening en de betrokken medewerkers inzichtelijk. Vervolgens gebruiken we de uitkomsten om de kwaliteit van de dienstverlening te verbeteren, zodat we een efficiënte en vraaggerichte dienstverlening kunnen garanderen.

2.1 We werken de werkprocessen verder uit volgens het VTH-beleidsplan 2016-2020

We actualiseren het VTH-beleidsplan en we gaan het nieuwe VTH-pakket gebruiken.

2.2 We treffen voorbereidingen voor de komst van de Omgevingswet en de Wet kwaliteitsborging voor het bouwen

We haken aan bij de voorbereidingen op de Omgevingswet. Voor de Wet kwaliteitsborging staan geen acties op de agenda omdat de inwerkingtreding van deze wet voorlopig is uitgesteld.

2.3 We monitoren en verbeteren de klanttevredenheid

We gebruiken de Burgerpeiling (Waar staat je gemeente), het dashboard dienstverlening (continumeting) en de Leiderdorpse inwonersenquête om de klanttevredenheid te monitoren en te verbeteren. We maken de kwaliteit en prestaties van de gemeentelijke dienstverlening en de betrokken medewerkers inzichtelijk. De uitkomsten gebruiken we om de kwaliteit van de dienstverlening te verbeteren, zodat we een efficiënte en vraaggerichte dienstverlening kunnen garanderen.

Prestatie-indicatoren

	Omschrijving 1)	2017 (w)	2018 (b)	2019 (b)	2020 (b)	2021 (b)	2022 (b)
Prestatie-indicatoren	Het gemiddelde rapportcijfer dat inwoners geven voor de dienstverlening van de gemeente	7,0	-	7,5	-	-	-
	Het % inwoners dat tevreden is over de dienstverlening van de gemeente	77%	-	80%	-	-	-
	Het % inwoners dat het aanvragen (product of dienst) of het voorleggen (situatie) gemakkelijk vindt	70%	-	75%	-	-	-
	Het % inwoners dat de afhandelingstijd acceptabel vindt	74%	-	80%	-	-	-
	Het % inwoners dat vindt dat de medewerker van de gemeente waarmee zij contact hadden voldoende deskundig was	85%	-	90%	-	-	-
	Het % inwoners dat vindt dat er voldoende communicatie is over het verloop van de afhandeling	64%	-	70%	-	-	-
	Het % inwoners dat van mening is dat de gemeente heldere taal gebruikt in de communicatie en informatievoorziening	79%	-	85%	-	-	-
	Het % inwoners dat tevreden is over de klantvriendelijkheid	89%	-	95%	-	-	-
	Het % inwoners dat de digitale dienstverlening van de gemeente als uitstekend of goed beoordeelt	72%	-	80%	-	-	-
	Het % inwoners dat de communicatie en voorlichting van de gemeente als uitstekend of goed beoordeelt	74%	-	80%	-	-	-

1) De prestatie-indicatoren komen uit de inwonersenquête Leiderdorp en zijn een doorvertaling van de prestatie-indicatorenquête voor dienstverlening van <http://www.waarstaatjegemeente.nl/>. De cijfers in kolom 2017 (w) zijn de definitieve uitkomsten van de inwonersenquête 2017. In 2018 voerden we geen inwonersenquête uit: dat doen we om het jaar.

2E: Grondexploitaties

Inleiding

Leiderdorp heeft verschillende ruimtelijke projecten in ontwikkeling. Via de rapportage Gemeentelijke Integrale Grondexploitatie (GIG) informeren we de raad over projecten met een grondexploitatie en projecten die we op een vergelijkbare manier bewaken. Meer informatie over deze ruimtelijke projecten staat dan ook in de recentste rapportage: de GIG 2018 van 10 april 2018. De raad stelde deze rapportage op 28 mei 2018 vast. Bij de tweede bestuursrapportage, in het laatste kwartaal van 2018, voegen we de voortgangsrapportage GIG 2018 toe.

Doel	Financiële bewaking en sturing van ruimtelijke projecten	
SMART doel	1. Financiële en inhoudelijke bewaking bij verkoop gemeenteground bij concrete projecten.	2. Een zorgvuldige inpassing van de verdieping van de rijksweg A4 voor een betere woon-, werk- en leefomgeving, met extra recreatiemogelijkheden.
Activiteiten 2019	1.1 We bewaken de grondexploitaties van de nieuwbouwwontwikkelingen Driemaster en Amaliaplein.	2.1 We ontplooiën verkoopactiviteiten voor de ontwikkelingen Bospoort en het kavel aan de Boomgaardlaan.
	1.2 We leveren bouwrijpe gronden op bij Driemaster en Amaliaplein.	2.2 We leggen de recreatieve langzaamverkeerverbindingen aan.

Wat willen we bereiken?

1. Financiële en inhoudelijke bewaking bij verkoop gemeenteground bij concrete projecten

De uitgangspunten bekijken we in samenspraak. Momenteel zijn de projecten Driemaster en Amaliaplein in ontwikkeling.

2. Een zorgvuldige inpassing van de verdieping van de rijksweg A4 voor een betere woon-, werk- en leefomgeving, met extra recreatiemogelijkheden

Het Masterplan W4 uit februari 2001 beschrijft het W4-project. In dit project verbeteren de gemeenten Leiden, Zoeterwoude en Leiderdorp, de provincie Zuid-Holland en het Rijk samen de inpassing van de verbreding van de A4. Leiderdorp pakte de ontwikkeling van verschillende W4-projecten op. De meeste W4-projecten zijn inmiddels afgerond. Vier grondexploitaties lopen nog.

Wat gaan we ervoor doen?

1.1 We bewaken de grondexploitaties van de nieuwbouwwontwikkelingen Driemaster en Amaliaplein

We werken met de ontwikkelende partijen aan de start van de bouw in 2019.

1.2 We leveren bouwrijpe gronden op bij Driemaster en Amaliaplein

We leveren in beide projecten bouwrijpe grond aan de ontwikkelende partijen.

2.1 We ontplooiën verkoopactiviteiten voor de ontwikkelingen Bospoort en het kavel aan de Boomgaardlaan

Samen met de ontwikkelaar zoeken we kopers voor de laatste beschikbare kavels van het W4-project.

2.2 We leggen de recreatieve langzaamverkeerverbindingen aan

We ronden dit project af met een fietspad over de Dwarswatering, via het toekomstige Groene Hart-centrum, langs de N446 richting Ruigekade.

Prestatie-indicatoren

	Omschrijving	2017 (w)	2018 (b)	2019 (b)	2020 (b)	2021 (b)	2022 (b)
Prestatie-indicatoren	1.1.1 College- en raadsbesluit voor aangaan overeenkomst Driemaster		100%				
	1.1.2 Vergunningverlening Driemaster		100%				
	1.2.1 Verkoop en overdracht gronden Driemaster		50%	50%			
	1.1.3 Vergunningverlening Amaliaplein		100%				
	1.2.2 Overdracht gronden Amaliaplein			100%			
	2.1.1 Verkoop en opleveren bouwrijpe grond paviljoens Bospoort Zuid			100%			
	2.1.2 Opleveren bouwrijpe grond Bospoort Noord	100%					
	2.1.3 Vergunningverlening Bospoort Noord		ntb	ntb	ntb	ntb	ntb
	2.1.4 Verkoop gronden kavel Boomgaardlaan		100%				
	2.2 Oplevering fietspad			100%			

Waar staat je gemeente

Sinds 2017 nemen we beleidsindicatoren op in de programmabegroting en de jaarrekening. Zo is het makkelijker om gemeenten met elkaar te vergelijken. De voor dit programma relevante indicatoren staan in de tabel hieronder. De peildatum is 30-08-2018, de gegevens komen van www.waarstaatjegemeente.nl. In de tabel staan de cijfers van Leiderdorp en het landelijk gemiddelde. De beleidsindicatoren zijn een aanvulling op de prestatie-indicatoren in de subprogramma's.

Progr.	Indicator	eenheid	periode	Leiderdorp	Nederland	Bron
2	Nieuwbouw woningen	aantal per 1.000 woningen	2016	4,5	7,2	ABF
2	Fijn huishoudelijk restafval	kg per inwoner	2016	217	189	CBS
2	Hernieuwbare elektriciteit	%	2016	1,9	12,6	Rijkswaterstaat
2	Ziekenhuisopname nav verkeersongeval met een motorvoertuig	%	2015	3	8	VeiligheidNL
2	Ziekenhuisopname nav vervoersongeval met een fietser	%	2015	7	9	VeiligheidNL
2	Demografische druk	%	2018	80,5	69,6	CBS
2	Vestigingen	per 1.000 inw 15-64jr	2017	113,7	139,7	LISA
2	Funcziemenging	%	2017	50	52,4	LISA

Wat mag het kosten?

2 Aantrekkelijk Leiderdorp bedragen x € 1.000,-		Rekening 2017	Begroting 2018	Begroting 2019	Meerjarenraming		
					2020	2021	2022
2A Werken en ondernemen in het dorp	Lasten	83	155	161	160	109	109
	Baten	5	-32	-32	-32	-32	-32
Saldo		88	124	129	128	77	77
2B Wonen en recreëren in het dorp	Lasten	422	433	314	381	380	378
	Baten	-192	-176	-62	-62	-62	-62
Saldo		230	258	252	319	318	316
2C Ruimte in het dorp	Lasten	7.249	9.422	8.321	8.361	8.360	8.351
	Baten	-8.325	-5.885	-6.220	-6.270	-6.325	-6.965
Saldo		-1.076	3.537	2.101	2.090	2.035	1.386
2D Dienstverlening in het dorp	Lasten	433	390	286	246	265	261
	Baten	-1.059	-989	-745	-584	-584	-584
Saldo		-626	-599	-458	-339	-319	-323
2E Grondexploitatie	Lasten	-2.547	3.887	8.417	149	42	42
	Baten	-5.258	-3.845	-9.253	-3.335	-233	0
Saldo		-7.805	42	-835	-3.186	-191	42
Programma	Lasten	5.642	14.288	17.500	9.297	9.157	9.142
	Baten	-14.830	-10.926	-16.312	-10.285	-7.237	-7.644
Saldo van baten en lasten		-9.189	3.362	1.188	-988	1.919	1.498
Reserves	Toevoeging	12.582	1.000	1.716	3.507	552	278
	Onttrekking	476	-2.712	-801	-305	-328	-334
Mutaties reserves		13.058	-1.711	916	3.202	224	-56
Resultaat		3.870	1.650	2.104	2.214	2.144	1.442

Verklaring 2019 ten opzichte van 2018 > € 50.000

2A Werken en ondernemen in het dorp

De begroting voor werken en ondernemen in het dorp blijft nagenoeg gelijk.

2B Wonen en recreëren in het dorp

Het totale verschil ten opzichte van 2018 bedraagt € 6.000 voordelig.

Voor de lasten gaat het om een voordeel van € 119.000 en voor de baten gaat het om een nadeel van €114.000. Dit komt vooral door het huurcontract voor het A4-/HSL-informatiecentrum dat met ingang van 2019 verloopt. Ten opzichte van 2018 resulteert dit in een verlaging van de opbrengsten van € 90.000 en een verlaging van de kosten van bijna € 40.000. Daarnaast belasten we minder kosten door binnen programma 2B omdat er geen leegstand is op de Touwbaan in 2019.

2C Ruimte in het dorp

Het totale verschil ten opzichte van 2018 bedraagt € 1.436.000 voordelig. Dit komt vooral door:

- Beter gescheiden inzameling, vooral van oud papier en PMD, maakt een verhoging van de opbrengsten van € 160.000 mogelijk. Hierdoor is de vergoeding hoger.
- De opbrengst afvalstoffenheffing en rioolheffing woningen hebben we in 2019 in totaal ongeveer € 175.000 hoger begroot via indexering van de inkomsten.
- Aanpassingen van de erfpachtcanon voor sportverenigingen in arrangement 4 zorgen voor een daling van de inkomsten van € 17.500.
- Voor wegen binnen de bebouwde kom hebben we extra budget opgenomen voor de toegenomen kapitaallasten van ongeveer € 45.000.
- Vroeger bestreden we het onkruid op verharding met chemische bestrijdingsmiddelen. Sinds 2015 mag dat niet meer. Het bestrijden van het onkruid zonder chemische bestrijdingsmiddelen vergt een grotere inzet. Hierdoor stijgen de kosten. Voor het onkruidvrij houden van straten hebben we daarom € 100.000 extra budget opgenomen.
- Door een betere aanbesteding kunnen we het budget voor vuilverwerking verlagen met € 50.000. Dit voordeel loopt in 2020 op naar € 95.000.
- De storting in de Voorziening riolering derden is in 2019 ongeveer € 110.000 hoger dan in 2018. Dit komt door de tariefverhoging van 3% (vastgesteld in Begroting 2017).
- In de begroting 2018 waren diverse incidentele budgetten beschikbaar. In 2019 is dat niet het geval. Hierdoor is het budget 2019 lager dan het budget 2018. Het betreft het budget reiniging (in 2018 was € 660.000 beschikbaar voor omgekeerd inzamelen), het budget voor de Duurzaamheidsagenda (extra budget 2018 € 200.000), het budget voor frictiekosten Omgevingsdienst West-Holland (extra budget 2018 € 70.000 vanuit budgetoverheveling), het budget voor de gebiedsvisie Baanderij (extra budget 2018 € 115.000) en ten slotte het budget voor de invoering van de Omgevingswet (in 2018 € 102.000 hoger dan in 2019).

2D Dienstverlening in het dorp

Het totale verschil ten opzichte van 2018 bedraagt € 140.000 nadelig.

Vanaf 2019 verwachten we een dip in de reisdocumenten, omdat een reisdocument sinds 2014 tien jaar geldig is in plaats van vijf.

2E Grondexploitaties

Het totale verschil ten opzichte van 2018 bedraagt € 877.000 voordelig.

Het verschil is het gevolg van het afsluiten van diverse grondexploities. We sluiten de grondexploities Bospoort Noord (ruim € 900.000 positief) en Mauritkwartier kavel M (bijna € 200.000 positief) af. Het saldo storten we in de reserve Bouw- en grondexploitaties. De grondexploities W4-fietsbruggen en -paden en Bospoort Zuid sluiten we af met een negatief saldo. De negatieve saldi liggen net iets hoger dan de gevormde voorzieningen. Hiervoor onttrekken we ongeveer € 230.000 aan de reserve Bouw- en grondexploitaties.

VERREKENING RESERVES PROGRAMMA 2 bedragen x € 1.000,-		Rekening 2017	Begroting 2018	Begroting 2019	Begroting 2020	Begroting 2021	Begroting 2022
Algemene reserve	Toevoeging	0	0	0	0	0	0
	Onttrekking	-235	0	0	0	0	0
Saldo		-235	0	0	0	0	0
Bouw- en grondexploitaties	Toevoeging	7.738	0	1.106	3.228	233	0
	Onttrekking	-163	-152	-404	-40	-40	-40
Saldo		7.576	-152	702	3.188	193	-40
Egalisatiereserve omgevingsvergunning	Toevoeging	20	0	0	0	0	0
	Onttrekking	-60	-40	-20	-3	0	0
Saldo		-40	-40	-20	-3	0	0
Egalisatiereserve reiniging	Toevoeging	879	305	224	0	0	0
	Onttrekking	-592	-1.260	0	-9	-9	-6
Saldo		287	-955	224	-9	-9	-6
Egalisatiereserve begraafplaats	Toevoeging	-100	0	0	0	0	0
	Onttrekking	0	0	0	0	0	0
Saldo		-100	0	0	0	0	0
Implementatiekosten omgevingswet	Toevoeging	156	150	0	0	0	0
	Onttrekking	0	0	-155	0	0	0
Saldo		156	150	-155	0	0	0
Jaarafsluiting	Toevoeging	-1.968	0	0	0	0	0
	Onttrekking	1.883	0	0	0	0	0
Saldo		-85	0	0	0	0	0
Egalisatie exploitatielasten prog.2	Toevoeging	5.005	0	0	0	0	0
	Onttrekking	0	-681	0	0	0	0
Saldo		5.005	-681	0	0	0	0
Bestemmingsreserve Integraal Beheer	Toevoeging	853	545	386	278	319	278
	Onttrekking	-357	-578	-221	-253	-278	-288
Saldo		495	-33	165	26	40	-10
VERREKENING RESERVES PROGRAMMA 2		13.058	-1.711	916	3.202	224	-56

De informatie over de stortingen en onttrekkingen staat in de Financiële begroting, onderdeel F: Reserves.

Programma 3: Bestuur en organisatie van Leiderdorp

3A: Bestuur

Inleiding

Wij willen dat Leiderdorp een vitale samenleving blijft. Dit stimuleren wij door te inspireren, te ondersteunen en ruimte te geven aan de in de samenleving aanwezige kennis, betrokkenheid en oplossend vermogen. Wij streven naar tevreden inwoners die zich uitgenodigd en betrokken voelen om te participeren. Wij vinden het de normaalste zaak om de inwoners, instellingen en ondernemers actief te betrekken bij het oplossen van problemen. Wij willen zelfs verdergaan, door de opgaven en vraagstukken eerst samen op te halen en vervolgens samen op te pakken, als gelijkwaardige partners. We benutten de aanwezige kennis, energie en talenten echt.

Doel	Rekening houdend met het coalitieakkoord is het beleid in hoge mate gericht op een actieve rol van inwoners, maatschappelijke instellingen en bedrijven: gemeenten, inwoners, maatschappelijke instellingen en bedrijven trekken samen op om beleidsdoelstellingen te verwezenlijken en uit te voeren
SMART doel	1. De inwoners, instellingen en ondernemers zijn tevreden over de samenwerking met de gemeente.
Activiteiten 2019	1.1 We richten opgaveteams op.
	1.2 We geven wijkgericht werken verder vorm.
	1.3 We vergroten het eigenaarschap van resultaatteams.
	1.4 We analyseren de burgerpeiling en voeren verbeterpunten door.

Wat willen we bereiken?

1. De inwoners, instellingen en ondernemers zijn tevreden over de samenwerking met de gemeente

Inwoners voelen zich uitgenodigd om te participeren in projecten en nemen initiatief om zelf projecten op te starten. Ze zijn tevreden over de ruimte die ze krijgen.

Wat gaan we ervoor doen?

1.1 We richten opgaveteams op

In 2019 willen we meer aan de slag met opgaveteams. Teams waarin we met inwoners aan onze opgaven werken. De rol van de gemeente verandert. Soms zal de gemeente slechts faciliteren of het geheel aan de inwoners over laten.

1.2 We geven wijkgericht werken verder vorm

In 2019 faciliteren we dat inwoners elkaar beter kunnen vinden in de wijken en zelf de verbinding kunnen leggen. Dit doen we zowel vanuit het sociaal domein, als vanuit het ruimtelijk domein. Bij het thema duurzaamheid zijn we hier al mee gestart. De energieambassadeurs zijn inwoners die zelf in hun wijken aan de slag zijn om hun omgeving te helpen duurzamer te leven. De gemeente faciliteert dit slechts.

1.3 We geven resultaatteams meer eigenaarschap

In 2017 gaven we onze organisatie opnieuw vorm. Teams veranderden van samenstelling en werken nu meer vanuit resultaten. Van beleid naar uitvoering en andersom. Van buiten naar binnen en van binnen naar buiten. De teams zijn deels zelforganiserend. In 2019 ontwikkelen we dit concept verder door.

1.4 We analyseren de burgerpeiling en voeren verbeterpunten door

We voerden de analyse van de resultaten van het onderzoek in 2017 uit. Daar waar we extra meetpunten nodig hebben, passen we de vragen aan voor de peiling in 2019.

De prestatie-indicatoren passen we de komende maanden aan, op basis van de vragen in de inwonersenquête 2019. In de begroting van 2020 keren ze terug in een nieuwe grafiek. De meetgegevens van de inwonersenquête 2019 komen in de jaarrekening 2019 te staan.

3B: Bedrijfsvoering

Inleiding

Bedrijfsvoering ondersteunt de gemeentelijke organisatie bij het doelmatig, doeltreffend en rechtmatig uitvoeren van gemeentelijke taken voor inwoners, bedrijven, instellingen en het bestuur.

Doel	Een effectieve, efficiënte en goed georganiseerde bedrijfsvoering			
SMART doel	1. Het ontwikkelen van een robuuste en veilige informatievoorziening.	2. Versterken van de (regionale) samenwerking op bedrijfsvoeringsgebied.	3. Personele formatie op orde voor taakuitbreiding.	4. Realisatie garantiebannen.
Activiteiten 2019	1.1 We hebben een actueel informatiebeveiligingsbeleid en -plan.	2.1 We maken leveringsafspraken.	3.1 We breiden de formatie uit voor de uitvoering van extra en nieuwe taken.	4.1 We realiseren garantiebannen volgens de vastgestelde normen.
	1.2 We melden en registreren informatiebeveiligingsincidenten.	2.2 We evalueren de gemaakte afspraken.		
	1.3 We voldoen aan de vereisten van de Algemene verordening gegevensbescherming.			

De bedrijfsvoering hebben we grotendeels belegd bij Servicepunt71 (SP71). SP71 voert de bedrijfsvoeringstaken uit op het gebied van financiën, juridische zaken, personele aangelegenheden, ICT, inkoop en facilitaire zaken. De overige disciplines zijn bij de gemeente belegd. Dit zijn de disciplines control, communicatie en (documentaire) informatievoorziening. Leiderdorp is mede-eigenaar van SP71 en heeft binnen de eigen organisatie een team dat verantwoordelijk is voor de professionele opdrachtgeving.

Dit subprogramma verantwoordt de totale personeelslasten van de organisatie. Voorheen waren deze toegewezen aan de verschillende inhoudelijke programma's. De organisatie ontwikkelt zich en daarmee groeit de behoefte om personeel flexibel en naar behoefte te kunnen inzetten op verschillende taken en thema's. Vaste personeelsbudgetten voor de verschillende organisatieonderdelen passen niet bij deze ontwikkeling. Daarom hebben we gekozen voor één centrale post voor de personeelslasten.

Wat willen we bereiken?

1. Het ontwikkelen van een robuuste en veilige informatievoorziening

Ons huidige beleid is gebaseerd op de tactische BIG, het normenkader voor Nederlandse gemeenten dat de beschikbaarheid, integriteit en exclusiviteit van gemeentelijke informatie(systemen) bevordert. Het is de verwachting dat in 2019 de Baseline Informatiebeveiliging Overheid (BIO) de BIG gaat vervangen.

De BIO brengt een behoorlijk aantal aanpassingen met zich mee:

- Minder maatregelen (bijna 60% minder)
- Maatregelen zijn altijd verplicht (volgens de BIG kun je een risico accepteren)
- Meer risicomanagement (het begint met een QuickScan, de QIS)
- Drie basisbeveiligingsniveaus
- Selectie van ontbrekende maatregelen vooraf
- Toewijzing van maatregelen op eindverantwoordelijke
- Een baselinetoets die nu QIS heet en die rekening houdt met die drie niveaus

Naar aanleiding hiervan moeten we ons regionale informatiebeveiligingsbeleid herzien.

Ook ENSIA (Eenduidige Normatiek Single Information Audit) krijgt als gevolg van de BIO een nieuwe inrichting. Dit alles geeft nog een keer aan dat de ontwikkelingen op het terrein van informatiebeveiliging continu zijn en in 2019 extra inspanning vragen.

2. Versterken van de (regionale) samenwerking op bedrijfsvoeringsgebied

Op het gebied van financiën, juridische zaken, HRM, ICT, inkoop en facilitaire zaken willen we zo veel mogelijk samenwerken en de benodigde middelen zo efficiënt mogelijk inzetten. Zo verminderen we de kwetsbaarheid en verhogen we de deskundigheid. Ook op het gebied van informatievoorziening werken we intensief samen in het programma VRIS (Versterking Regionale I-Samenwerking). Halverwege 2018 namen de colleges van de vier gemeenten en het bestuur van Servicepunt71 (SP71) een belangrijke stap in de ontwikkeling van de digitale kracht van de regio: ze besloten gezamenlijk tot regionalisering van de informatievoorziening. Regionalisering helpt de kwaliteit van de informatievoorziening te verbeteren, de kosten beter in de hand te houden, meer innovatiekracht te krijgen en beter te kunnen (blijven) voldoen aan wet- en regelgeving, zoals op het gebied van gegevensbeveiliging en privacy.

Om het hele I-landschap toekomstbestendig te houden worden de nodige investeringen gedaan. Dit snel ontwikkelende gebied op orde houden vraagt continu om investeringen. Ook op personeel gebied gaat het nodige verschuiven tussen de gemeente en SP71. Inmiddels zijn er een regionale Chief Information Officer, een regionale functionaris gegevensbescherming en een regionale pool van privacybeheerders.

3. Personele formatie op orde als gevolg van taakuitbreiding

Leiderdorp wil zijn taken op een goede en doelmatige wijze uitvoeren. Met de komst van een aantal extra taken en opgaven is het onontbeerlijk dat we de formatie uitbreiden.

4. Realisatie garantiebanen

In het Sociaal Akkoord van 11 april 2013 legden het kabinet en de in de Stichting van de Arbeid vertegenwoordigde centrale organisaties van werkgevers en werknemers afspraken vast over banen voor mensen met een arbeidsbeperking. Uiteindelijk moeten er 125.000 additionele banen bijkomen. De marktsector neemt 100.00 banen voor zijn rekening, de overheid de overige 25.000 banen.

Wat gaan we ervoor doen?

1.1 We hebben een actueel informatiebeveiligingsbeleid en -plan

In 2018 stelde het college het informatiebeveiligingsbeleid en het informatiebeveiligingsplan vast. Dit beleid en plan kwamen tot stand in regionale samenwerking. We evalueren het informatiebeveiligingsplan elk kwartaal, zo volgen we

de uitgezette acties. In 2015, bij de vaststelling van het beleid, voldeed de gemeente voor 65% aan de ruim 300 normen. In 2016 was dit 73% en in 2017 78%. In 2018 is gekozen voor een regionale aanpak en om een aantal maatregelen gezamenlijk te implementeren. We zitten inmiddels rond de 80%. We streven ernaar jaarlijks meer maatregelen te implementeren. Maar we implementeren niet alle normen: het kan zo zijn dat we bepaalde risico's accepteren en dus geen maatregelen treffen. Informatiebeveiliging is een doorlopende cyclus van ontwerpen, uitvoeren, controleren en bijstellen, met als doel de (informatie)veiligheid steeds verder te verbeteren. We geven een forse impuls aan het beveiligingsbewustzijn van onze medewerkers en aan de belangrijkste procedures voor het omgaan met (gevoelige) gegevens. De menselijke factor blijkt immers nog steeds vaak de zwakste schakel. Met opleidingen, trainingen en bewustwordingssessies geven we verder invulling aan de informatiebeveiligingsorganisatie.

1.2 We melden en registreren informatiebeveiligingsincidenten

Elk incident op het gebied van informatiebeveiliging melden we in ieder geval aan de procesverantwoordelijke. We registreren alle incidenten en handelen ze af volgens het regionale proces 'melden datalek en beveiligingsincidenten'. In 2018 waren dit tot nu toe vijf incidenten. We zijn dit jaar gestart met de implementatie van een nieuw emailsysteem - Zivver - voor beveiligd emailen. Met bewustwordingscampagnes proberen we het aantal incidenten te beperken en incidenten te voorkomen.

1.3 We voldoen aan de vereisten van de Algemene verordening gegevensbescherming

Op 25 mei 2018 trad de Algemene verordening gegevensbescherming (AVG) in werking. Daarmee kwam de Wet bescherming persoonsgegevens (Wbp) te vervallen. De AVG voegt een aantal verplichte maatregelen en aanscherpingen toe aan de bestaande bepalingen, gericht op het beschermen van de persoonsgegevens (privacy) van – in het geval van een gemeente – inwoners, zakelijke relaties en medewerkers.

Samen met de gemeenten Leiden, Oegstgeest, Zoeterwoude en SP71 treffen we de nodige organisatorische en technische maatregelen. Sinds 25 mei 2018 voorzien we in de primaire vereisten van de AVG. Aan de verplichte aanstelling van een (regionale) functionaris gegevensbescherming voldeden we al sinds november 2016.

We beschikken over een register van verwerkingsactiviteiten. Dit register biedt inzicht in en verantwoording van werkprocessen waarin we persoonsgegevens verwerken. Dit register kwam tot stand met hulp van een in regionaal verband aangetrokken externe capaciteit (binnen verkregen budget). De komende tijd wordt het register verder verbeterd en verfijnd.

In de toekomst zullen we veel aandacht besteden aan training en voorlichting. Het landelijke beeld is dat het leeuwendeel van datalekken voortvloeit uit onbewust onzorgvuldig menselijk handelen.

In 2018 en 2019 moeten we werkprocessen en verwerkersovereenkomsten van alle domeinen binnen de gemeente herzien. Door het toegenomen privacy-bewustzijn – zowel maatschappelijk als binnen onze organisatie – en de praktijkervaring met de AVG als kaderwetgeving verwachten we dat we anders gaan kijken naar de inrichting van werkprocessen en applicaties. De omvang van de aan privacy gerelateerde werkzaamheden zal dus structureel toenemen.

Privacybeheer maakt samen met Informatiebeveiliging (IB&P) onderdeel uit van het programma VRIS. Het doel van VRIS is een transitie bewerkstelligen van samenwerking in regionaal verband naar een ook in organisatorisch opzicht regionale opzet en inzet. Deze regionale opzet voorziet in een effectieve en efficiënte inzet van beschikbare kennis en

competenties voor de vier betrokken gemeenten en SP71. Voor het privacybeheer wordt op dit moment een slagvaardig regionaal privacyteam opgebouwd. De verwachting is dat privacy de komende vier jaar veel beslag op tijd en inzet zal leggen. Van de privacybeheerders, maar zeker ook van de teams en afdelingen.

2.1 We maken leveringsafspraken

We maken jaarlijks leveringsafspraken met SP71. Hierin staan de opgaven voor dat jaar. De andere deelnemende organisaties maken ook leveringsafspraken. In de leveringsafspraken staan zowel de collectieve opgaven, die voor alle deelnemende gemeenten gelden, als de specifieke opgaven per organisatie. De leveringsafspraken zijn een sturingsinstrument voor de betrokken partijen. De afspraken maken het mogelijk om te anticiperen op de behoeften van de vragende partijen en waar nodig tijdig bij te sturen.

2.2 We evalueren de gemaakte afspraken

Drie maal per jaar vindt een evaluatie plaats van de leveringsafspraken. Dan kijken we gezamenlijk of de aannames in de leveringsafspraken overeenstemmen met de werkelijke afname van producten en diensten. Wanneer nodig vindt een aanpassing van de gemaakte afspraken plaats. Zo kunnen we bijvoorbeeld meerwerkafspraken maken als de overvraag niet binnen de beschikbare capaciteit past. Als het nodig is, kunnen we ook tussentijds bijsturen.

3.1 We breiden de formatie uit voor de uitvoering van extra en nieuwe taken

Net als andere gemeenten moet Leiderdorp de formatie uitbreiden. Dit is een gevolg van de afspraken tussen VNG en Rijk over het interbestuurlijk programma (IBP), de Omgevingswet, informatiebeveiliging en privacy. Ook regionale samenwerking vraagt om extra capaciteit, zodat we de integrale samenwerking binnen de Leidse regio kunnen continueren. Denk aan de ontmanteling van Holland Rijnland, samenwerking in het sociaal domein en de Leidse Ring Noord. Daarnaast willen we de komende jaren met extra capaciteit investeren in het verbeteren van het klantcontact.

4.1 We realiseren garantiebanen volgens de vastgestelde normen

De overheid moet zorgen voor 25.000 garantiebanen. Voor Leiderdorp betekent dit dat we in 2019 4,05 garantiebanen moeten hebben in de ambtelijke organisatie. In 2020 zijn dit 4,55 banen, in 2021 5,05 banen, in 2022 5,55 banen en in 2023 6,05 banen. Vanaf 2023 blijft het aantal van 6,05 banen structureel.

Prestatie-indicatoren

	Omschrijving	2017(w)	2018(b)	2019(b)	2020 (b)	2021 (b)	2022 (b)
Prestatie-indicatoren	1.1 Het voldoen aan de normen voor informatieveiligheid	80%	88%	92%	95%	98%	n.n.b.
	4.1 We realiseren garantiebanen volgens de vastgestelde normen	3,3	3,55	4,05	4,55	5,05	5,55

3C: Regiozaken

Inleiding

Leiderdorp voert de bestuurlijke opgaven waarvoor de gemeente staat bestuurlijk zelfstandig uit. Wij doen dat onder andere door samen te werken met omliggende gemeenten en verbindingen te leggen met onze maatschappelijke, bestuurlijke en private partners. Zo zijn wij voor onze burgers effectief en efficiënt en maken we gebruik van kennis en kunde binnen de regio. Deze uitgangspunten staan in de Toekomstvisie Leiderdorp 2025 'Samenwerken en Verbinden'. Voor het bestuurlijke deel van de toekomstvisie is samenwerking in de Leidse regio waar mogelijk en wenselijk het uitgangspunt.

Doel	Regionale bestuurskracht versterken door regionale samenwerking			
SMART doel	1. Betere krachtenbundeling op de schaal van de Leidse regio.	2. Betere krachtenbundeling voor strategische onderwerpen op de schaal van Holland Rijnland.	3. Meer sturing op gemeenschappelijke regelingen waaraan Leiderdorp deelneemt.	4. Op bovenlokaal niveau bestuurlijk en ambtelijk samenwerken en op veiligheidsthema's samen optrekken met veiligheidspartners, zoals politie, veiligheidsregio, veiligheidshuis, maar ook collega-gemeenten.
Activiteiten 2019	1.1 In deze raadsperiode nemen we geen besluit dat onherroepelijk leidt tot een gemeentelijke herindeling; de uitvoering van de Toekomstvisie Leidse regio 2027 vindt uitsluitend binnen de bestaande samenwerkingsverbanden plaats; om inzicht te krijgen in de effecten van voortzetting van de huidige, lichte regionale samenwerking, vanuit Leiderdorps perspectief, laten wij in 2018 een onderzoek doen door een extern bureau, de uitkomsten bieden we in 2019 aan de gemeenteraad aan.	2.1 Holland Rijnland behartigt de strategische belangen die de Leidse regio overstijgen.	3.1 Leiderdorp is in elke belangrijke (strategische) groep in de regio vertegenwoordigd.	4.1 We blijven continu afstemmen en samen bepalen welke acties nodig zijn, bijvoorbeeld bij terugkeer van ex-gedetineerden of bij huiselijk geweld.
	1.2 Onderwerpen op operationeel en/of tactisch niveau, die het lokale belang overstijgen, werken we in eerste instantie uit op het niveau Leidse regio.		3.2 Bij de grootste gemeenschappelijke regelingen - RDOG HM, VRHM, ODWH - werken we verder aan het bevorderen van financiële transparantie, kwaliteits-beoordeling en governance.	4.2 We blijven continu afstemmen en samen bepalen welke acties nodig zijn, bijvoorbeeld na incidenten en crises, en evalueren deze.

Doel Regionale bestuurskracht versterken door regionale samenwerking				
	1.3 De colleges, raden en ambtelijke organisaties ontmoeten en spreken elkaar vanuit een inhoudelijke agenda.		3.3 Bij alle gemeenschappelijke regelingen gebruiken we het Leiderdorps regiomodel in de Leiderdorpsse organisatie.	4.3 We blijven continu afstemmen en samen bepalen welke acties nodig zijn, bijvoorbeeld bij radicalisering of aanpak van georganiseerde criminaliteit.
	1.4 Portefeuillehouders stemmen voorafgaand aan regionale vergaderingen hun standpunten over de belangrijkste onderwerpen met elkaar af.		3.4 Vertegenwoordigers van Leiderdorp in gemeenschappelijke regelingen zoeken voorafgaand aan de vergaderingen draagvlak voor hun keuzes en standpunten bij andere deelnemers.	

Wat willen we bereiken?

1. *Betere krachtenbundeling op de schaal van de Leidse regio*

De vijf gemeenten binnen de Leidse regio vormen samen een aaneengesloten gebied. De opgaven die op de Leidse regio afkomen, worden steeds groter. Vandaar het streven om de krachten te bundelen op de schaal van de Leidse regio. In de Toekomstvisie Leiderdorp 2025 'Samenwerken en Verbinden' heeft de raad vastgelegd dat we in eerste instantie samenwerken op de schaal van de Leidse regio. Het uitgangspunt is samenwerking waar mogelijk en wenselijk. Najaar 2016 stelden de raden van de vijf gemeenten de gezamenlijke Toekomstvisie Leidse regio 2027 'Kwaliteiten versterken, krachten verenigen' vast. Hierin staan de gezamenlijke kwaliteiten en ambities beschreven.

2. *Betere krachtenbundeling voor strategische onderwerpen op de schaal van Holland Rijnland*

Met de Inhoudelijke Agenda 2016-2020 zetten de veertien gemeenten die samen het samenwerkingsverband Holland Rijnland vormen sinds 2016 hun strategische samenwerking voort. In de agenda staan ambities met bijbehorende speerpunten. Voor Holland Rijnland ligt het accent op regionaal organiseren: het vervullen van de platformfunctie, de lobby, de belangenbehartiging en het signaleren van ontwikkelingen en kansen. Van gemeenten vraagt de rolverdeling dat zij zelf ambtelijke expertise en capaciteit leveren om de ambities te realiseren. 2019 is het laatste uitvoeringsjaar van de Inhoudelijke Agenda, daarom wordt deze in 2019 geëvalueerd.

3. *Meer sturing op gemeenschappelijke regelingen waaraan Leiderdorp deelneemt*

Ons bewust zijn van de eigen rol en taak - opdrachtgever, opdrachtnemer, eigenaar of klant - is essentieel in de aansturing van de verschillende gemeenschappelijke regelingen. In de discussie over de toekomst van de gemeenschappelijke regelingen waarin wij samenwerken, nemen we dit aspect steeds mee. Ook benutten we momenten in de planning-en-controlcyclus van de gemeenschappelijke regelingen, zoals kadernota en begroting, om invloed uit te oefenen.

4. *Op bovenlokaal niveau bestuurlijk en ambtelijk samenwerken en op veiligheidsthema's samen optrekken met veiligheidspartners, zoals politie, veiligheidsregio, veiligheidshuis, maar ook collega-gemeenten*

Op veiligheidsgebied hebben we vaak dezelfde belangen. Daarom benutten we diverse mogelijkheden om samen te werken.

Wat gaan we ervoor doen?

1.1 In deze raadsperiode nemen we geen besluit dat onherroepelijk leidt tot een gemeentelijke herindeling; de uitvoering van de Toekomstvisie Leidse regio 2027 vindt uitsluitend binnen de bestaande samenwerkingsverbanden plaats; om inzicht te krijgen in de effecten van voortzetting van de huidige, lichte regionale samenwerking, vanuit Leiderdorps perspectief, laten wij in 2018 een onderzoek doen door een extern bureau, de uitkomsten bieden we in 2019 aan de gemeenteraad aan

Leiderdorp is een zelfstandige gemeente. In deze raadsperiode nemen we geen besluit dat onherroepelijk leidt tot een fusie. De uitvoering van de Toekomstvisie Leidse regio 2027 vindt binnen de bestaande samenwerkingsverbanden plaats. Wij richten ons op de zeven inhoudelijke thema's van de Toekomstvisie Leidse regio 2027. We werken niet mee aan een herhaling van het debat over de inhoud en vorm, anders dan lichte samenwerking en fusie. We geven nu voorrang aan zelf een goed inzicht krijgen in de effecten van de bestaande (lichte) samenwerkingsverbanden en het effect van een gemeentelijke herindeling.

1.2 Onderwerpen op operationeel en/of tactisch niveau, die het lokale belang overstijgen, werken we in eerste instantie uit op het niveau Leidse regio

Voor Leiderdorp vormt de Leidse regio de basiscoalitie voor samenwerking, voor bestaande en voor nieuwe onderwerpen. Om in bredere samenwerkingsverbanden meer impact te hebben, spreken we als Leidse regio waar mogelijk met één mond.

1.3 De colleges, raden en ambtelijke organisaties ontmoeten en spreken elkaar vanuit een inhoudelijke agenda

Raadsleden, portefeuillehouders en ambtenaren van de vijf gemeenten in de Leidse regio ontmoeten elkaar geregeld. Binnen gemeenschappelijke regelingen en andere samenwerkingen, zoals Economie071 en Hart van Holland, en op maatschappelijke thema's zoals de Wmo en participatie zetten we ons gezamenlijk in om ambities te realiseren.

1.4 Portefeuillehouders stemmen voorafgaand aan regionale vergaderingen hun standpunten over de belangrijkste onderwerpen met elkaar af

In Leidse regio-verband organiseren portefeuillehouders voorafgaand aan regionale vergaderingen afstemming over belangrijke onderwerpen.

2.1. Holland Rijnland behartigt de strategische belangen die de Leidse regio overstijgen

Het samenwerkingsverband Holland Rijnland zet zich in voor de behartiging van regionale belangen aan overlegtafels op provinciaal niveau, Zuidvleugelniveau en metropool- en Randstadniveau. Voorafgaand aan de afstemming op Holland Rijnland-niveau organiseert het cluster Leidse regio, net als de clusters Rijnstreek en Duin- & Bollenstreek, de afstemming over belangrijke onderwerpen. Als centrumgemeente heeft Leiden toegang tot overlegtafels die van strategisch belang zijn voor de hele regio.

3.1 Leiderdorp is in elke belangrijke (strategische) groep in de regio vertegenwoordigd

Bestuurlijke ontwikkelingen volgen we nauwlettend en waar nodig in het belang van Leiderdorp zetten we actief in op sturing. Het college stemt strategisch af over de eventuele bekleding van bestuursfuncties in regionale samenwerkingsverbanden, ook met het oog op de extra bestuurlijke en ambtelijke inzet die dit vraagt.

3.2 Bij de grootste gemeenschappelijke regelingen - RDOG HM, VRHM, ODWH - werken we verder aan het bevorderen van financiële transparantie, kwaliteitsbeoordeling en governance

Waar mogelijk of waar van toepassing nemen we zitting in de zogenoemde auditcommissies. Voor de begroting van de VRHM en RDOG HM maken we steeds gebruik van de mogelijkheid om te benadrukken dat het beleid leidend moet zijn en de financiën het beleid volgen. Ook accentueren we in de zienswijzen steeds het belang van transparantie en goede financiële onderbouwing.

Vóór de behandeling van de programmabegroting in het dagelijks en algemeen bestuur van de veiligheidsregio, beschouwt het ambtelijk governance team de begrotingsuitgangspunten en ontwerp-programmabegroting kritisch. Zo komen we in een betere informatiepositie.

3.3 Bij alle gemeenschappelijke regelingen gebruiken we het Leiderdorps regiomodel in de Leiderdorpse organisatie

Met het Leiderdorps regiomodel borgen we dat invloed uitoefenen, sturen, toezicht houden en verantwoording afleggen zo goed mogelijk kan plaatsvinden. Verder draagt het model bij aan eenduidigheid in advisering en aan uitwisseling met de andere regiogemeenten om belangen en standpunten af te stemmen.

3.4. Vertegenwoordigers van Leiderdorp in gemeenschappelijke regelingen zoeken voorafgaand aan de vergaderingen draagvlak voor keuzes en standpunten bij andere deelnemers

Een krachtige coalitie binnen gemeenschappelijke regelingen kan tijdens vergaderingen meer bereiken als ze met één standpunt naar buiten treedt. De delegatie van de gemeenten in de Leidse regio treft elkaar steeds voorafgaand aan de vergaderingen van het algemeen bestuur Holland Rijnland. Ook is het een goed gebruik binnen Holland Rijnland om elkaar moties en amendementen toe te sturen.

4.1 We blijven continu afstemmen en samen bepalen welke acties nodig zijn, bijvoorbeeld bij terugkeer van ex-gedetineerden of bij huiselijk geweld

Op meerdere thema's binnen het veiligheidsveld werken we op regionaal niveau samen. Zo vinden bijvoorbeeld het screeningsoverleg huiselijk geweld en het nazorgoverleg ex-gedetineerden plaats in het Veiligheidshuis Hollands Midden, omdat de betrokken partijen op regionale leest geschoeid zijn. Tegelijkertijd is lokale afstemming van belang, omdat het gaat om mensen die hier in de wijk wonen. Daarom is lokale verbinding met regionale partijen cruciaal.

4.2 We blijven continu afstemmen en samen bepalen welke acties nodig zijn, bijvoorbeeld na incidenten en crises, en evalueren deze

Ook binnen de crisisorganisatie is er hechte samenwerking tussen Leiden, Oegstgeest, Zoeterwoude en Leiderdorp (Bevolkingszorg Regio Leiden). Piketdiensten vullen we gezamenlijk in en bij incidenten, maar ook in de koude fase, zijn we op elkaar en de hulpdiensten aangewezen.

4.3 We blijven continu afstemmen en samen bepalen welke acties nodig zijn, bijvoorbeeld bij radicalisering of aanpak van georganiseerde criminaliteit

Bij de aanpak van criminaliteit, maar ook bij radicalisering, slaan we in Hollands Midden, maar ook op het niveau van de Regionale (politie-)Eenheid Den Haag de handen ineen. Er is goede afstemming op verschillende niveaus.

Waar staat je gemeente

Sinds 2017 nemen we beleidsindicatoren op in de programmabegroting en de jaarrekening. Zo is het makkelijker om gemeenten met elkaar te vergelijken. De voor dit programma relevante indicatoren staan in de tabel hieronder. De peildatum is 30-08-2018, de gegevens komen van www.waarstaatjegemeente.nl. In de tabel staan de cijfers van Leiderdorp en het landelijk gemiddelde. De beleidsindicatoren zijn een aanvulling op de prestatie-indicatoren in de subprogramma's.

Progr.	Indicator	eenheid	periode	Leiderdorp	Nederland	Bron
3	Winkeldiefstal per 1.000 inwoners	aantal per 1.000 inwoners	2017	0,9	2,2	CBS
3	Geweldsmisdrijven per 1.000 inwoners	aantal per 1.000 inwoners	2017	2,2	5	CBS
3	Diefstal uit woning per 1.000 inwoners	aantal per 1.000 inwoners	2017	2	2,9	CBS
3	Vernieling en beschadiging per 1.000 inwoners	aantal per 1.000 inwoners	2017	2,8	4,8	CBS
3	Hardekern jongeren	per 10.000 inw 12-14jr	2014	0,7	1,3	KLPD
3	Formatie	Fte per 1.000 inwoners	2019	5,63	NNB	Eigen gegevens
3	Bezetting	Fte per 1.000 inwoners	2019	5,20	NNB	Eigen gegevens
3	Apparaatskosten	Kosten per inwoner	2019	509	NNB	Eigen begroting
3	Externe inhuur	Kosten als % van totale loonsom + totale kosten inhuur externen	2019	3%	NNB	Eigen begroting

Wat mag het kosten?

3 Bestuur en organisatie Leiderdorp bedragen x € 1.000,-		Rekening 2017	Begroting 2018	Begroting 2019	Meerjarenraming		
					2020	2021	2022
3A Bestuur	Lasten	2.045	1.453	1.442	1.483	1.438	1.463
	Baten	-177	0	0	0	0	0
Saldo		1.868	1.453	1.442	1.483	1.438	1.463
3B Bedrijfsvoering	Lasten	7.597	8.140	8.667	8.794	8.908	9.100
	Baten	-382	-8	-9	-9	-9	-9
Saldo		7.216	8.132	8.658	8.786	8.900	9.091
3C Regiozaken	Lasten	2.547	2.516	2.628	2.629	2.641	2.641
	Baten	-143	-160	-162	-162	-162	-162
Saldo		2.404	2.356	2.466	2.467	2.479	2.479
Programma	Lasten	12.189	12.109	12.737	12.906	12.987	13.203
	Baten	-702	-169	-171	-171	-171	-171
Saldo van baten en lasten		11.487	11.940	12.567	12.736	12.816	13.033
Reserves	Toevoeging	-7.892	0	0	31	70	124
	Onttrekking	4.550	0	0	0	0	0
Mutaties reserves		-3.342	0	0	31	70	124
Resultaat		8.145	11.940	12.567	12.767	12.886	13.157

Verklaring 2019 ten opzichte van 2018 > € 50.000

3A Bestuur

De begroting voor het bestuur blijft nagenoeg gelijk.

3B Bedrijfsvoering

De uitbreiding formatie kost € 331.000. Net als andere gemeenten moet Leiderdorp de formatie uitbreiden. Dit is een gevolg van de afspraken tussen VNG en Rijk over het interbestuurlijk programma (IBP), de Omgevingswet, informatiebeveiliging en privacy. Om integrale samenwerking binnen de Leidse regio te continueren is ook extra capaciteit voor regionale samenwerking nodig. Denk aan ontmanteling van Holland Rijnland, samenwerking binnen het sociaal domein en de Leidse Ring Noord. Daarnaast willen we de komende jaren met extra capaciteit investeren in het verbeteren van het klantcontact.

De garantiebanen kosten € 184.000. In het Sociaal Akkoord van 11 april 2013 legden het kabinet en de in de Stichting van de Arbeid vertegenwoordigde centrale organisaties van werkgevers en werknemers afspraken vast over banen voor mensen met een arbeidsbeperking. Uiteindelijk moeten er 125.000 additionele banen bijkomen. De marktsector neemt 100.000 banen voor zijn rekening, de overheid 25.000 banen. Voor Leiderdorp komt dit uit op 4,05 banen in 2019, 4,55 banen in 2020, 5,05 banen in 2021, 5,55 banen in 2022 en 6,05 banen in 2023. Vanaf 2023 blijft dit aantal van 6,05 banen structureel.

3C Regiozaken

Het totale verschil ten opzichte van 2018 bedraagt € 112.000 nadelig. Dit komt vooral door de stijging van de bijdrage VRHM volgens de Cebeon-norm.

VERREKENING RESERVES PROGRAMMA 3 bedragen x € 1.000,-		Rekening 2017	Begroting 2018	Begroting 2019	Begroting 2020	Begroting 2021	Begroting 2022
Voormalig personeel	Toevoeging	-1.056	0	0	0	0	0
	Onttrekking	940	0	0	0	0	0
Saldo		-116	0	0	0	0	0
Regionale investeringsfonds RIF	Toevoeging	-7.036	0	0	0	0	0
	Onttrekking	3.610	0	0	0	0	0
Saldo		-3.426	0	0	0	0	0
Bedrijfsvoering	Toevoeging	200	0	0	31	70	124
	Onttrekking	0	0	0	0	0	0
Saldo		200	0	0	31	70	124
VERREKENING RESERVES PROGRAMMA 3		-3.342	0	0	31	70	124

De informatie over de stortingen en onttrekkingen staat in de Financiële begroting, onderdeel F: Reserves.

Algemene dekkingsmiddelen

Algemeen

Inleiding

De uitvoering van de plannen in de drie programma's kost natuurlijk geld. De algemene dekkingsmiddelen omvatten de algemene inkomsten van de gemeente die voor de uitvoering nodig zijn. We volgen de voorgeschreven indeling uit het Besluit Begroting en Verantwoording (BBV).

Wat willen we bereiken?

Een degelijk financieel beleid

Een degelijk financieel beleid is een randvoorwaarde voor het uitvoeren van de plannen. Dit beleid baseren we op de volgende uitgangspunten:

- De begroting is in meerjarenperspectief structureel en reëel in evenwicht. Structurele lasten dekken we met structurele baten.
- Nieuw beleid dekken we door oud beleid te schrappen en bezuinigingen vanuit het Rijk voeren we altijd door binnen het programma of beleidsveld waar het om gaat.
- We kaderen het budget voor het sociaal domein in de begroting in. Zodat geld voor de zorg ook daadwerkelijk naar zorg gaat.
- Meevallers vallen vrij aan de algemene reserve, tegenvallers worden gedekt binnen het programma. Er zijn enkele uitzonderingen. Dan is het uitgangspunt dat we de mee- en tegenvallers verrekenen met daarvoor ingestelde reserves en voorzieningen.
- We verhogen de lokale lasten, zoals ozb en afvalstoffenheffing, jaarlijks met niet meer dan de inflatiecorrectie. Uitzondering is de jaarlijkse extra verhoging van de rioolheffing volgens het Gemeentelijk Rioleringsplan (GRP), bedoeld voor toekomstige vervangingsinvesteringen en inflatiepercentage.
- De ratio weerstandsvermogen valt in klasse C (voldoende) of hoger.

Wat gaan we ervoor doen?

Kadernota

In de kadernota schetst het college voor de raad de ontwikkeling van het financieel meerjarenbeeld. Het college doet zo nodig met een aantal scenario's voorstellen om het financieel meerjarenbeeld sluitend en in evenwicht te krijgen en te houden. De kadernota is richtinggevend voor de uitwerking van de begroting. De financiële positie van deze begroting gaat verder in op de mate waarin de begroting structureel en reëel sluitend is.

Belastingen

De nieuwe belastingverordeningen en bijbehorende tarieventabellen 2019 leggen we uiterlijk in de raadsvergadering van december 2018 voor besluitvorming voor. Ons uitgangspunt is de opbrengsten niet meer dan trendmatig te laten stijgen, onder voorwaarde dat de tarieven niet meer dan kostendekkend zijn. Uiteraard houden we rekening met areaalontwikkelingen en de wettelijke maxima.

Vanaf 2019 bouwen we de hondenbelasting in drie jaar met een gelijk percentage af. We moeten maatregelen nemen voor het wegvallen van de precariobelasting in 2022. We willen de precario-opbrengst vereffenen met een verhoging van de lokale lasten. De lastendruk voor de inwoners moet gemiddeld gelijk blijven.

Waar staat je gemeente

Sinds 2017 nemen we beleidsindicatoren op in de programmabegroting en de jaarrekening. Zo is het makkelijker om gemeenten met elkaar te vergelijken. De voor dit programma relevante indicatoren staan in de tabel hieronder. De peildatum is 30-08-2018, de gegevens komen van www.waarstaatjegemeente.nl. In de tabel staan de cijfers van Leiderdorp en het landelijk gemiddelde. De beleidsindicatoren zijn een aanvulling op de prestatie-indicatoren in de subprogramma's.

Progr.	Indicator	eenheid	periode	Leiderdorp	Nederland	Bron
4	Woonlasten éénpersoonshuishouden	euro	2018	708	649	COELO
4	Woonlasten meerpersoonshuishouden	euro	2018	907	721	COELO
4	Woz-waarde woningen	per € 1.000	2018	258	230	CBS

Wat mag het kosten?

Algemene Dekkingsmiddelen bedragen x € 1.000,-		Rekening 2017	Begroting 2018	Begroting 2019	Meerjarenraming		
					2020	2021	2022
A Lokale heffingen	Lasten	73	76	77	77	77	77
	Baten	-7.807	-7.813	-8.006	-8.038	-8.004	-7.434
Saldo		-7.734	-7.738	-7.929	-7.962	-7.928	-7.358
B Algemene uitkering	Lasten	0	0	0	0	0	0
	Baten	-30.666	-31.956	-33.485	-33.991	-34.217	-34.331
Saldo		-30.666	-31.956	-33.485	-33.991	-34.217	-34.331
C Dividend	Lasten	16	25	25	25	25	25
	Baten	-650	-699	-575	-575	-575	-575
Saldo		-634	-674	-549	-549	-549	-549
D Saldo financiering	Lasten	-219	-68	54	65	65	65
	Baten	-42	0	0	0	0	0
Saldo		-261	-68	54	65	65	65
E Overige algemene dekkingsmiddelen	Lasten	-46	0	0	0	0	0
	Baten	-376	0	0	0	0	0
Saldo		-422	0	0	0	0	0
Programma	Lasten	-177	33	156	167	167	167
	Baten	-39.541	-40.468	-42.065	-42.604	-42.797	-42.341
Saldo van baten en lasten		-39.717	-40.435	-41.909	-42.437	-42.630	-42.174
Reserves	Toevoeging	1.387	1.123	703	221	198	408
	Onttrekking	-2.733	-2.879	-2.645	-1.775	-1.231	-1.115
Mutaties reserves		-1.346	-1.756	-1.942	-1.554	-1.032	-707
Resultaat		-41.064	-42.191	-43.851	-43.991	-43.662	-42.881

Verklaring 2019 ten opzichte van 2018 > € 50.000

A Lokale heffingen, waarvan de besteding niet gebonden is

Door areaaluitbreiding neemt de ozb-opbrengst toe. Het coalitiebesluit om de hondenbelasting af te schaffen voeren we gefaseerd uit in een periode van drie jaar met startdatum 2019.

B Algemene uitkering

De ontwikkeling van de uitkering uit het gemeentefonds laat een substantieel voordeel zien. In de raadsbrieven over de maart- en de meicirculaire lichtten we die ontwikkeling toe. Belangrijkste oorzaken zijn de intensiveringen van het Rijk enerzijds en de verbreding van de grondslag voor de bepaling van de ontwikkeling van het gemeentefonds anderzijds. In de ontwikkeling van de uitkering hebben we ook het aandeel van de trendmatige verhoging van lonen en prijzen meegenomen.

C Dividend

De dividendopbrengsten vallen in 2018 ongeveer € 240.000 hoger uit dan geraamd. De raming van 2018 hebben we daar inmiddels op aangepast. De helft van die meevaller is structureel ingeboekt. Daardoor valt de raming ten opzichte van 2018 nu ook € 120.000 lager uit.

D Saldo financiering

Het renteresultaat stelden we zowel voor 2018 als voor de periode 2019-2022 in positieve zin bij. De raming voor 2019 valt ten opzichte van 2018 wel nadelig uit. We houden namelijk rekening met de financiering van nieuwe investeringen tegen een hoger percentage dan wij via de omslagrente van 0,75% kunnen doorberekenen.

VERREKENING RESERVES ALG.DEKKING bedragen x € 1.000,-		Rekening 2017	Begroting 2018	Begroting 2019	Begroting 2020	Begroting 2021	Begroting 2022
Algemene reserve	Toevoeging	115	874	0	0	0	0
	Onttrekking	-564	-1.891	-87	0	0	0
Saldo		-449	-1.018	-87	0	0	0
Jaarafsluiting	Toevoeging	0	0	0	0	0	0
	Onttrekking	-95	0	0	0	0	0
Saldo		-95	0	0	0	0	0
Egalisatie exploitatielasten AD	Toevoeging	0	95	168	68	68	68
	Onttrekking	-409	-387	-1.126	-1.094	-1.163	-1.115
Saldo		-409	-292	-958	-1.026	-1.096	-1.047
Egalisatie exploitatielasten AD	Toevoeging	252	0	0	0	0	0
	Onttrekking	-90	-40	0	0	0	0
Saldo		162	-40	0	0	0	0
Egalisatie exploitatielasten AD	Toevoeging	0	0	0	0	0	0
	Onttrekking	-140	0	0	0	0	0
Saldo		-140	0	0	0	0	0
Egalisatie exploitatielasten AD	Toevoeging	0	0	0	0	0	0
	Onttrekking	0	-233	0	0	0	0
Saldo		0	-233	0	0	0	0
Resultaat voorgaand jaar	Toevoeging	0	0	0	0	0	0
	Onttrekking	-60	0	0	0	0	0
Saldo		-60	0	0	0	0	0
Behoedzaamheidsres.Uitk.Gemeentefonds	Toevoeging	1.020	155	535	153	131	340
	Onttrekking	-1.375	-328	-1.432	-681	-68	0
Saldo		-355	-173	-896	-528	63	340
VERREKENING RESERVES ALG.DEKKING		-1.346	-1.756	-1.942	-1.554	-1.032	-707

De informatie over de stortingen en onttrekkingen staat in de Financiële begroting, onderdeel F: Reserves.

Overhead, vennootschapsbelasting en onvoorzien

Algemeen

Overhead

Op 5 maart 2016 wijzigde het Besluit Begroting en Verantwoording provincies en gemeenten (BBV). In het besluit staat specifieke regelgeving voor de overhead. Het is bijvoorbeeld verplicht dat het programmaplan een apart overzicht bevat van de kosten van de overhead (artikel 8, eerste lid, onderdeel c van de BBV). Het doel van de gewijzigde wetgeving is meer inzicht te krijgen in de totale overheadkosten van de gehele organisatie.

Bij de verwerking van de kosten in de begroting rekenen we directe kosten zoveel mogelijk direct toe aan de betreffende taakvelden. Deze directe kosten komen vooral terug in programma 1, 2 en 3.

Dit hoofdstuk geeft een overzicht van de overheadkosten. Dit zijn kosten die:

- ondersteunend en niet direct dienstbaar zijn aan de externe klant of het externe product (dit geldt ook voor de uitbestedingskosten bedrijfsvoering);
- betrekking hebben op sturende taken van hiërarchisch leidinggevenden (onder andere de loonkosten).

De definitie voor overheadkosten luidt: Overheadkosten zijn alle kosten die samenhangen met de sturing en ondersteuning van de medewerkers in het primaire proces.

Daarmee bestaat de overhead in elk geval uit kosten van:

- Leidinggevenden primair proces (hiërarchisch)
- Financiën, toezicht en controle gericht op de eigen organisatie
- Personeel & Organisatie / HRM
- Inkoop (inclusief aanbesteding en contractmanagement)
- Interne en externe communicatie met uitzondering van klantcommunicatie (KCC)
- Bestuurszaken en bestuursondersteuning
- Informatievoorziening en automatisering (ICT)
- Facilitaire zaken en huisvesting (voor het eigen personeel)
- Documentatie en informatieverstrekking (DIV) (hieronder vallen ook expertiseontwikkeling en advies over de procesinrichting)
- Managementondersteuning primair proces

Vennootschapsbelasting

Sinds 2016 rust er een vennootschapsbelastingplicht op winstgevendende ondernemingsactiviteiten van de gemeente. In 2015, 2016 en 2017 inventariseerden we deze activiteiten. De vennootschapsbelastingheffing is relatief nieuw in de begroting en de jaarrekening. Vooralsnog hebben we geen post voor vennootschapsbelasting opgenomen, omdat we niet verwachten te gaan afdragen. Bovendien zijn de realisatiecijfers en de feitelijke omstandigheden van 2019 leidend voor de bepaling van de werkelijke hoogte van de vennootschapsbelastingplicht in 2019.

Alleen ondernemingsactiviteiten binnen de gemeente kunnen in aanmerking komen voor de vennootschapsbelastingplicht. Daarvoor moeten ze aan de volgende criteria voldoen:

- duurzame organisatie van kapitaal en arbeid;
- deelname aan het economisch verkeer;
- winstoogmerk of vermogenoverschotten.

Onvoorzien

De algemene post onvoorzien wordt niet toegewezen aan een programma en nemen we hier verplicht apart op.

Waar staat je gemeente

Sinds 2017 nemen we beleidsindicatoren op in de programmabegroting en de jaarrekening. Zo is het makkelijker om gemeenten met elkaar te vergelijken. De voor dit programma relevante indicatoren staan in de tabel hieronder. De peildatum is 30-08-2018, de gegevens komen van www.waarstaatjegemeente.nl. In de tabel staan de cijfers van Leiderdorp en het landelijk gemiddelde. De beleidsindicatoren zijn een aanvulling op de prestatie-indicatoren in de subprogramma's.

Progr.	Indicator	eenheid	periode	Leiderdorp	Nederland	Bron
5	Overhead	% van de totale lasten	2019	13%	NNB	Eigen begroting

Wat mag het kosten?

Overhead, VPB en onvoorzien bedragen x € 1.000,-		Rekening 2017	Begroting 2018	Begroting 2019	Meerjarenraming		
					2020	2021	2022
A Overhead	Lasten	8.186	8.361	8.411	8.548	8.438	8.409
	Baten	-291	-8	-8	-8	-8	-8
Saldo		7.895	8.353	8.404	8.541	8.430	8.402
C Onvoorzien	Lasten	0	58	58	58	58	58
	Baten	0	0	0	0	0	0
Saldo		0	58	58	58	58	58
Programma	Lasten	8.186	8.419	8.469	8.606	8.496	8.467
	Baten	-291	-8	-8	-8	-8	-8
Saldo van baten en lasten		7.895	8.412	8.462	8.599	8.488	8.460
Reserves	Toevoeging	0	192	156	108	81	0
	Onttrekking	-168	-175	-28	0	0	-5
Mutaties reserves		-168	18	128	108	81	-5
Resultaat		7.727	8.429	8.590	8.707	8.569	8.455

A Overhead

De overhead neemt enigszins toe. Dit komt door een voordeel op informatiebeleid van ongeveer € 132.000 en extra uitgaven voor Servicepunt71 (SP71) van ongeveer € 180.000. De belangrijkste oorzaken zijn de (inhaal)indexering van de deelnemersbijdrage aan SP71 en de digitalisering werkplek in 2019 en 2020.

VERREKENING RESERVES OVERHEAD bedragen x € 1.000,-		Rekening 2017	Begroting 2018	Begroting 2019	Begroting 2020	Begroting 2021	Begroting 2022
Informatiebeleidsplan	Toevoeging	0	192	156	108	81	0
	Onttrekking	-168	-175	-28	0	0	-5
Saldo		-168	18	128	108	81	-5
VERREKENING RESERVES OVERHEAD		-168	18	128	108	81	-5

De informatie over de stortingen en onttrekkingen staat in de Financiële begroting, onderdeel F: Reserves.

Paragrafen

Paragraaf 1: Lokale heffingen

Inleiding

Deze paragraaf geeft inzicht in de belastingen (volgens artikel 220 tot en met 228 Gemeentewet) en heffingen (volgens artikel 228a en 229 Gemeentewet) in Leiderdorp. Aan de orde komen de tariefontwikkelingen, de opbrengsten, de lokale lastendruk, de kostendekkendheid van belastingen en informatie over het kwijtscheldingsbeleid.

Inwoners van Leiderdorp dragen via de lokale belastingen en heffingen bij aan het welzijn, de leefbaarheid en de voorzieningen in hun dorp. De lokale belastingen en heffingen zijn een belangrijk onderdeel van de gemeentelijke inkomsten.

We maken onderscheid tussen belastingen en heffingen (ook wel rechten genoemd). Belastingen zijn verplichte bijdragen aan de gemeente waar geen directe tegenprestatie tegenover staat. Heffingen vraagt de gemeente als ze een van haar bezittingen ter beschikking stelt of als ze een dienst verleent aan een individu of onderneming. Ook leges vallen onder de heffingen. Dit zijn vergoedingen voor kosten die de gemeente maakt voor administratieve handelingen, zoals het geven van informatie en het verstrekken van vergunningen. We stellen de tarieven van de heffingen zo vast dat de verwachte baten de verwachte lasten niet overstijgen. Onder de lasten vallen ook toevoegingen aan voorzieningen voor noodzakelijke vervanging van activa.

A. Overzicht van de lokale heffingen

Met uitzondering van de rioolheffing - die het waterleidingbedrijf OASEN oplegt en invordert - leggen wij de volgende belastingen op en vorderen deze ook in:

1. Onroerendezaakbelastingen (ozb) (*artikel 220 t/m 220h Gemeentewet*);
2. Rioolheffing (*artikel 228a Gemeentewet*);
3. Afvalstoffenheffing en reinigingsrechten (*artikel 229, eerste lid, aanhef en onderdelen a en b, van de Gemeentewet*);
4. Hondenbelasting (*artikel 226 Gemeentewet*);
5. Precariobelasting (*artikel 228 Gemeentewet*);
6. Marktgeld (*artikel 229, eerste lid, aanhef en onderdelen a en b, van de Gemeentewet*);
7. Lijkbezorgingsrechten (*artikel 229, eerste lid, aanhef en onderdelen a en b, van de Gemeentewet*);
8. Toeristenbelasting (*artikel 224 Gemeentewet*);
9. Leges (*artikel 229, eerste lid aanhef en onderdeel b, Gemeentewet*).

B. Ontwikkelingen en actualiteit

Precariobelasting kabels en leidingen

Op 21 maart 2017 nam de Eerste Kamer het wetsvoorstel aan tot afschaffing van precariobelasting op nutsbedrijven. De gemeenten hebben de mogelijkheid om gebruik te maken van de overgangsregeling tot 1 januari 2022. In de raadsvergadering van 26 juni 2017 stelde de raad drie uitgangspunten vast over het wegvallen van deze opbrengst:

- We mogen de verlaging van de lasten van onze burgers en bedrijven door het wegvallen van de precariobelasting op kabels en leidingen verleggen naar één of meer andere lokale heffingen.
- We voeren de afschaffing van de precariobelasting op kabels en leidingen én de verlegging naar andere lokale heffingen met ingang van 2022 in één keer uit.

- We moeten de verlegging naar andere lokale heffingen voor burgers en bedrijven in principe lastenneutraal doorvoeren. Randvoorwaarde is dat heffingen niet meer dan 100% kostendekkend mogen zijn.

In de komende jaren monitoren wij de ontwikkelingen op dit dossier om te waarborgen dat we deze uitgangspunten volgen. In de meerjarenraming hebben we de opbrengst precario op kabels en leidingen met ingang van 2022 verlaagd. Vooruitlopend op de definitieve verlegging naar andere lokale heffingen hebben we de opbrengst uit deze verlegging met ingang van 2022 voorlopig geraamd als opbrengst afvalstoffenheffing.

Kostendekkendheid

De paragraaf lokale lasten moet inzicht geven in de mate van kostendekkendheid van bepaalde heffingen. De totale opbrengsten mogen immers niet hoger zijn dan de totale lasten. Het BBV schrijft voor hoe we dit moeten weergeven. Om de totale lasten te bepalen, rekenen we de overhead toe volgens de verdeelsleutels die de raad in de financiële verordening 2018 vaststelde. De standaardverdeelsleutel voor de toerekening van de overhead is de 'loonsom per taakveld'. Uitzondering is de rioolheffing. Daarvoor is de verdeelsleutel de 'omvang per taakveld'. De wetgever heeft met ingang van 2017 ook expliciet gedefinieerd wat we onder overhead moeten verstaan.

C. Beleid lokale heffingen (tarieven)

Algemeen

In het coalitieakkoord 2018-2022 staat dat we de lokale lasten (ozb, afvalstoffenheffing) jaarlijks met niet meer dan de inflatiecorrectie verhogen. Uitzondering is de jaarlijkse extra verhoging van de rioolheffing voor toekomstige vervangingsinvesteringen en inflatiepercentage, zoals in het Gemeentelijk Rioleringsplan (GRP) staat. Vanaf 2019 bouwen we de hondenbelasting in drie jaar met een gelijk percentage af.

Overeenkomstig met deze beleidslijn verhogen we de afvalstoffenheffing, rioolheffing, hondenbelasting, precariobelasting (met uitzondering van het tarief op leidingen), marktgeld, lijkbezorgingsrechten, toeristenbelasting en leges met de vastgestelde inflatiecorrectie van 2,5%. Waar dat moet, hebben we rekening gehouden met de 100% dekkingsnorm en de wettelijke maximumtarieven. De definitieve tariefvaststelling vindt plaats in de raad van december 2018. Dan besluit de raad tot vaststelling van de geactualiseerde belastingverordeningen 2019.

Ozb

We verhogen de ozb-opbrengst in 2019 trendmatig. Wat dat betekent voor de hoogte van de tarieven is onder andere afhankelijk van de ontwikkeling van de waarde van woningen en niet-woningen. Voor de precieze ozb-tarieven voor woningen en niet-woningen gebruiken we de meest recente WOZ-waarden, na afronding van de WOZ-waarderingsprognoses.

Beleidsmatige ontwikkeling waardering onroerende zaken

Bewoners kunnen via een digitaal loket eenvoudig de WOZ-waarden van woningen in bijvoorbeeld hun straat of wijk opvragen en vergelijken. Zo krijgen ze meer inzicht in de waardeverhouding tussen de eigen woning en die van anderen en kunnen ze de WOZ-waarde beter en eenvoudiger dan nu controleren. Een transparante WOZ-waarde draagt bij aan de kwaliteit, en daarmee de acceptatie, van deze waarde. Op termijn kan dit leiden tot minder bezwaar- en beroepschriften. In eerste instantie houden we echter rekening met een stijging van het aantal vragen en bezwaren.

Herwaardering onroerende zaken

We waarderen de Leiderdorpse onroerende zaken jaarlijks. De waardepeildatum ligt één jaar voor het kalenderjaar waarop de waarde betrekking heeft. Dit betekent dat we voor de waardering 2019 uitgaan van de waarde van de onroerende zaken op 1 januari 2018. Dit is wettelijk zo bepaald.

Rioolheffing

Het tarief voor de rioolheffing berekenen we op basis van elke volle eenheid per m3 waterverbruik. In het vGRP (2016-2018), dat de raad op 4 april 2016 vaststelde, staat dat de tarieven per jaar 3% extra stijgen. Dit is nodig om ook in de toekomst de vervangingen van de riolering te kunnen betalen. Daarnaast geldt de 2,5% inflatiecorrectie.

Op dit moment werken we binnen de samenwerking afvalwaterketen met de Leidse regio aan een nieuw vGRP: het integraal waterketenplan (iwkp). Hierin trekken we de planjaren gelijk en kijken we breder naar de integraliteit van de waterketen.

De dekking voor 2019 komt uit op 93%. Dat is een stijging ten opzichte van 2018. Dat komt doordat we minder kosten voor tractiemiddelen hebben toegerekend aan deze activiteit. We hebben deze wijziging tussentijds ook in de begroting 2018 doorgevoerd. Daarmee komt de dekking weer bijna op het niveau van 2017 (96%).

Kostendekking rioolheffing	Bedrag in euro's	Percentage
Kosten taakveld(en) inclusief (omslag)rente	1.318.191	
Inkomsten taakveld(en) exclusief heffingen	-	
Netto kosten taakveld	1.318.191	
<i>Toe te rekenen kosten:</i>		
Overhead inclusief (omslag)rente	180.687	
Btw	223.563	
Totale kosten	1.722.442	100%
Opbrengst heffingen	-1.606.218	
Dekking	-1.606.218	93%

Afvalstoffenheffing en reinigingsrechten

Ook de tarieven voor de afvalstoffenheffing en reinigingsrechten verhogen we met 2,5%. Ten opzichte van 2018 neemt de dekking toe, omdat de incidenteel geraamde kosten 2018 voor de wijziging van de afvalinzameling in 2019 weer wegvallen.

Kostendekking afvalstoffenheffing en reinigingsrechten	Bedrag in euro's	Percentage
Kosten taakveld(en) inclusief (omslag)rente	3.220.724	
Inkomsten taakveld(en) exclusief heffingen	-45.605	
Netto kosten taakveld	3.175.119	
<i>Toe te rekenen kosten:</i>		
Overhead inclusief (omslag)rente	1.109.976	
Btw	382.303	
Totale kosten	4.667.398	100%
Opbrengst heffingen	-3.993.436	
Dekking	-3.993.436	86%

Hondenbelasting

We verhogen de tarieven met 2,5% en verlagen deze daarna met een derde deel. Daarmee volgen we het coalitieakkoord waarin staat dat de hondenbelasting in drie jaar wordt afgebouwd.

Precariobelasting

We verhogen de tarieven met 2,5%. Met uitzondering van het tarief op leidingen, waarvoor een maximalisering geldt. Dat heeft de wet over de afschaffing van deze belasting zo bepaald.

Marktgeden

We verhogen de tarieven met 2,5%.

Kostendekking marktgeden	Bedrag in euro's	Percentage
Kosten taakveld(en) inclusief (omslag)rente	33.812	
Inkomsten taakveld(en) exclusief heffingen	-	
Netto kosten taakveld	33.812	
<i>Toe te rekenen kosten:</i>		
Overhead inclusief (omslag)rente	18.971	
Btw	11.896	
Totale kosten	64.679	100%
Opbrengst heffingen	-32.399	
Dekking	-32.399	50%

Lijkbezorgingsrechten

We verhogen de tarieven met 2,5%. De dekkingsgraad van deze heffing neemt iets af omdat we met ingang van de begroting 2019 de toevoeging aan de voorziening afkoop onderhoud in de raming opnemen.

Kostendekking lijkbezorgingsrechten	Bedrag in euro's	Percentage
Kosten taakveld(en) inclusief (omslag)rente	416.938	
Inkomsten taakveld(en) exclusief heffingen	-	
Netto kosten taakveld	416.938	
<i>Toe te rekenen kosten:</i>		
Overhead inclusief (omslag)rente	161.573	
Btw	49.496	
Totale kosten	628.007	100%
Opbrengst heffingen	-431.311	
Dekking	-431.311	69%

Toeristenbelasting

We verhogen het tarief met 2,5%.

Leges Titel I, II en III

Volgens de Gemeentewet moeten we in de begroting 2019 ook de kostendekkendheid van de leges vaststellen, op basis van de geraamde baten en lasten. De geraamde baten mogen niet hoger zijn dan de geraamde lasten. Anders gezegd: we mogen geen 'winst' maken op de diensten en producten die wij aanbieden. Zie artikel 229b lid 1 van de Gemeentewet.

In het algemeen geldt dat we de (leges)tarieven trendmatig hebben verhoogd met 2,5% en vervolgens hebben afgerond op € 0,05 naar beneden. De wettelijke tarieven van onder andere reisdocumenten, rijbewijzen en de Wet op de kansspelen verhoogden we niet. Dit is wettelijk niet toegestaan.

Om de kostendekkendheid te bepalen hebben we de directe uren en de materiële kosten van de vakafdeling toebedeeld aan het product. Uiteraard hebben we rekening gehouden met bepaalde werkzaamheden die we niet aan de leges mogen toebedelen. Denk aan kosteloze huwelijken, bezwaar en beroep en handhaving. Zo komt een zuivere juridische en financiële berekening tot stand. In de tabel hieronder hebben we de kostendekkendheid van de leges per titel in hoofdstukken uitgesplitst. Voor de diensten en producten waarvoor in de begroting geen baten zijn geraamd, hebben we ook geen kostendekkendheidspercentage vastgesteld. Voorbeelden zijn de hoofdstukken verstrekkingen uit het kiezersregister, vastgoedinformatie, bestuursstukken en prostitutiebedrijven. Dit is in lijn met de huidige rechtspraak. Van de gemeente wordt immers niet verlangd dat ze van alle in de verordening en de tarieventabel genoemde diensten afzonderlijk en op controleerbare wijze vastlegt hoe ze de kosten daarvan raamt.

Recapitulatie kostendekkendheidtarieven tabel Leiderdorp per belastingjaar 2019					
Hoofdstuk		Kosten	Waarvan de overheadcomponent	Opbrengsten	Percentage
Totaal		€ 919.407	€ 359.175	€ 791.463	86%
TITEL I	Algemene dienstverlening	€ 405.654	€ 126.156	€ 356.780	88%
1	Burgerlijke stand	€ 50.086	€ 20.783	€ 59.178	118%
2	Reisdocumenten en Nederlandse identiteitskaart	€ 94.041	€ 24.343	€ 90.494	96%
3	Rijbewijzen	€ 152.800	€ 53.489	€ 144.490	95%
4	Verstrekingen uit de Basisregistratie personen (BRP)	€ 31.933	€ 5.970	€ 7.655	24%
9	Overige publiekszaken	€ 20.662	€ 8.751	€ 19.048	92%
15	Kansspelen	€ 956	€ 481	€ 519	54%
17	Verkeer en vervoer	€ 37.497	€ 8.019	€ 21.456	57%
18	Diversen	€ 17.680	€ 4.321	€ 13.940	79%
TITEL II	Dienstverlening vallend onder fysieke leefomgeving/ omgevingsvergunning	€ 464.392	€ 208.173	€ 403.781	87%
2	Aanvraag vooroverleg/conceptaanvraag	€ 6.797	€ 0	€ 0	0%
3	Omgevingsvergunning	€ 457.595	€ 208.173	€ 403.781	88%
TITEL III	Dienstverlening vallend onder Europese dienstenrichtlijn	€ 49.361	€ 24.846	€ 30.902	63%
1	Horeca	€ 6.550	€ 3.297	€ 3.803	58%
2	Organiseren evenementen of markten	€ 35.377	€ 17.807	€ 23.468	66%
3	Overige APV-activiteiten	€ 7.435	€ 3.742	€ 3.630	49%

De recapitulatie laat zien dat de kostendekkendheid over de gehele verordening uitkomt op 86%. We maken dus geen 'winst' op de diensten en producten die wij aanbieden. We overschrijden de maximale kostendekkendheidsnorm van 100% niet.

Zowel binnen de titels als binnen de hoofdstukken is kruissubsidiëring toegestaan. Kruissubsidiëring is het bewust hanteren van lagere legestarieven voor de ene dienst en hogere legestarieven voor de andere dienst. Binnen Titel II, dienstverlening vallend onder de fysieke leefomgeving/omgevingsvergunning, zijn de tarieven voor bouwactiviteiten met een gering aantal vierkante meters bijvoorbeeld iets minder kostendekkend dan de tarieven voor een bouwactiviteit met een significant aantal vierkante meters. Dit is een bewuste keuze, die niet afwijkt van de landelijke tendens en ook niet onredelijk is. Zoals het BBV voorschrijft, geeft de tabel apart weer welk deel van de kosten overhead is. Het betreft de opslag op het basisuurtarief (per fte). Dit zijn onder andere de kosten voor huisvesting en de ondersteunende diensten van Servicepunt71. Dit is in overeenstemming met de notitie overhead.

D. Opbrengsten

Het eigen belastinggebied van de gemeente omvat negen belastingsoorten (ozb, hondenbelasting, precariobelasting en toeristenbelasting) en heffingen (rioolheffing, afvalstoffenheffing en reinigingsrecht, marktgeld, lijkbezorgingsrechten en leges). De totale opbrengst in 2019 is € 14,49 miljoen.

Soort	Begroting 2018 na begr.wijz.juli	Begroting 2019	Vershil	in %
1. Onroerendezaakbelastingen	-7.047.376	-7.262.941	215.565	3,1%
2. Rioolheffing	-1.521.754	-1.606.066	84.312	5,5%
3. Afvalstoffenheffing en reinigingsrechten	-3.621.019	-3.699.484	78.465	2,2%
4. Hondenbelasting	-101.999	-68.974	-33.025	-32,4%
5. Precariobelasting	-593.942	-592.797	-1.145	-0,2%
6. Marktgeld	-31.546	-32.335	789	2,5%
7. Lijkbezorgingsrechten	-403.434	-413.141	9.707	2,4%
8. Toeristenbelasting	-52.325	-53.634	1.309	2,5%
9. Leges Titel 1 - Algemene dienstverlening	-504.705	-346.712	-157.993	-31,3%
9. Leges Titel 2 - Omgevingsvergunning	-476.827	-410.715	-66.112	-13,9%
9. Leges Titel 3 - Dienstverlening overig	-29.985	-8.180	-21.805	-72,7%
Totaal	-14.384.912	-14.494.979	110.067	0,8%

De tabel maakt de trendmatige verhoging van 2,5% in de meeste gevallen zichtbaar. De ozb-opbrengst neemt iets toe als gevolg van de areaalontwikkeling. De extra verhoging van de rioolheffing hebben we eerder al toegelicht. De opbrengst leges omgevingsvergunningen verhoogden we zowel in 2017 als in 2018 vanwege een aantal grotere bouwwerken. In 2019 is de opbrengst weer op het niveau van de structurele baten. De overige leges (titel 1 en 3) stelden we bij op basis van de verwachte dienstverlening voor 2019. In de afronding van de begroting 2019 hebben wij de leges nog marginaal bijgesteld. Die bijstelling is meegenomen in de recapitulatie kostendekkendheid van de leges maar wordt in de begroting 2019 verwerkt via de 1e begrotingswijziging.

E. Lokale lastendruk

De gemeentelijke woonlasten zijn het gemiddelde bedrag dat een huishouden in een bepaalde gemeente betaalt aan ozb, rioolheffing en afvalstoffenheffing. In de tabel hieronder vergelijken we de woonlasten van Leiderdorp met de woonlasten van andere gemeenten in 2018.

Vergelijking lastendruk met omliggende gemeenten in 2018

Gemeente	Woonlasten eenpersoons huishoudens	Woonlasten meerpersoons huishoudens
Katwijk	€ 581	€ 670
Leiden	€ 573	€ 765
Leiderdorp	€ 708	€ 907
Leidschendam-Voorburg	€ 631	€ 690
Oegstgeest	€ 807	€ 916
Teylingen	€ 591	€ 660
Voorschoten	€ 963	€ 1024
Wassenaar	€ 955	€ 1.147
Zoeterwoude	€ 748	€ 778

Vergelijking lastendruk met gemeenten met vergelijkbaar aantal inwoners in 2018

Gemeente	Inwoneraantal (2018)	Woonlasten eenpersoons huishoudens	Woonlasten meerpersoons huishoudens
Ermelo	26.627	€ 646	€ 700
Gilze en Rijen	26.254	€ 508	€ 567
Kaag en Braassem	26.509	€ 775	€ 860
Leiderdorp	27.143	€ 708	€ 907
Noordwijk	25.930	€ 746	€ 850
Werkendam	26.838	€ 654	€ 762
Zaltbommel	27.743	€ 748	€ 785

Bron: www.coelo.nl

F. Kwijtscheldingsbeleid

Niet iedere inwoner van Leiderdorp kan de gemeentelijke belastingen te betalen. Dan bestaat de mogelijkheid kwijtschelding aan te vragen. Iedereen met een inkomen op bijstandsniveau en zonder vermogen kan in aanmerking komen voor kwijtschelding van de lokale lasten.

Wij beoordelen de aanvragen voor kwijtschelding. We kijken of de belastingcapaciteit van de burger inderdaad onvoldoende is om de gemeentelijke belastingen te betalen. We kunnen alleen kwijtschelding verlenen van de onroerendezaakbelastingen, de hondenbelasting, de rioolheffing en de afvalstoffenheffing. In de praktijk komt vooral kwijtschelding van de afvalstoffenheffing en rioolheffing voor. Om de belastingcapaciteit van de burger te berekenen nemen we zijn vermogen, zijn netto besteedbaar inkomen en verschillende door het Rijk vastgestelde normbedragen mee. Ook voert het inlichtingenbureau (IB) een geautomatiseerde toetsing van het recht op kwijtschelding uit. Met deze toetsing willen we de administratieve lasten voor de burgers verlagen en de afhandeltermijnen verkorten.

Paragraaf 2: Weerstandsvermogen en risicobeheersing

1. Inleiding

Weerstandsvermogen

Het weerstandsvermogen is de relatie tussen de weerstandscapaciteit en alle risico's waarvoor geen maatregelen zijn getroffen en die van materiële betekenis kunnen zijn in relatie tot de financiële positie. Het weerstandsvermogen wordt uitgedrukt in een 'ratio weerstandsvermogen' en afgezet tegen de algemeen geldende weerstandsnorm. Die ratio geeft de mate aan waarin de gemeente in staat is om tegenvallers op te vangen zonder effecten op het voorzieningenniveau.

Weerstandscapaciteit

De middelen en mogelijkheden waarover de gemeente beschikt of kan beschikken om niet begrote kosten te dekken, vormen samen de weerstandscapaciteit. De weerstandscapaciteit bestaat uit algemene reserves en de post onvoorzien. Welke componenten een gemeente precies tot de weerstandscapaciteit wil rekenen, is een politieke afweging. De afweging van Leiderdorp staat in de financiële verordening 2018.

Risicomanagement

Een risico is een mogelijke gebeurtenis met een negatief gevolg voor de organisatie. De gemeente wil de risico's die ze loopt zo veel mogelijk beheersen. Dat kan door ze structureel en op systematische wijze te identificeren, prioriteren, analyseren en beoordelen. Een goed systeem van risicomanagement stelt bestuurders en managers in staat om passende beheersmaatregelen te nemen voor risico's die het behalen van de doelstellingen van de organisatie bedreigen.

2. Risico's

Risico-overzicht

We brengen de risico's in kaart met een risicoprofiel. Dit risicoprofiel maakten we met een risicomanagementinformatiesysteem dat meerdere gemeenten gebruiken. Dit systeem brengt risico's systematisch in kaart. Vervolgens beoordelen alle afdelingen binnen de gemeente de risico's. Gebaseerd op het beleidskader weerstandsvermogen en risicomanagement laat het overzicht hieronder de tien grootste risico's zien. Het zijn de risico's met de hoogste bijdrage, nadat een beheersmaatregel is getroffen, aan de berekening van de benodigde weerstandscapaciteit. Onderaan de tabel staat het totaalbedrag voor de overige risico's.

Tabel 1: de 10 belangrijkste risico's

PRG	Risico (incl.gevolg)	Beheersmaatregel	Kans	Financieel gevolg (max) in €	Invloed
4	Verstreckte garantstellingen voor leningen aan diverse instellingen, kunnen niet worden afgelost. Dit risico is gestegen ten gevolge van de kredietcrisis (inclusief NHG).	<i>Actief</i> Beleid is erop gericht dat er geen nieuwe garantstellingen zonder waarborg worden afgegeven.	10%	4.197.431	5,93%
3	Informatiediefstal (digitaal en papier)	<i>Actief</i> Goede beveiliging (firewall). Strengere regels inzake vertrouwelijke informatie in afsluitbare papiercontainers	50%	820.000	5,93%
1	(sub)regionale samenwerking verloopt moeizaam	<i>Actief</i> 1. Strategie ontwikkelen voor afhakende gemeenten 2. besluitvorming op gemeentelijk en (sub)regionaal niveau afstemmen 3. investeren samenwerking en goede voorbeelden delen 4. focus houden op gezamenlijke doelen en resultaten <i>Acties</i> 1. in gesprek blijven op inhoudelijke koers 2. sturing op voortgang ontwikkelingen besluitvorming	70%	500.000	5,05%
1	Transformatie van het sociaal domein krijgt onvoldoende vorm.	<i>Actief</i> Inwoners en partners betrekken bij de transformatieopdracht <i>Actief</i> Samenwerking tussen teams onderling en het sociale veld stimuleren.	70%	500.000	5,02%
3	Uitvoerende samenwerkingsverbanden kunnen uitvallen		10%	2.500.000	3,62%
4	De hoogte van de algemene uitkering is onvoorspelbaar	<i>Actief</i> Ter dekking van dit risico is de behoedzaamheidsreserve Algemene Uitkering ingesteld. Mee- en tegenvallers worden met deze reserve verrekend.	50%	500.000	3,57%
1	De ICT-omgeving sluit in de uitvoering onvoldoende aan op wensen en behoeften van inwoners en medewerkers	<i>Actief</i> 1. aansluiting zoeken bij landelijk advies over informatievoorziening 2. inventarisatie betrokken systemen inclusief verwachte knelpunten 3. beginnen met veilige ict-toepassingen, bewezen technologie <i>Acties</i> 1. audit tbv toets privacy en veiligheid gegevens 2. duidelijke afspraken en protocol over informatiebeveiliging en privacygegevens 3. informatievoorziening inrichten vanuit principe klant is eigenaar dossier en medewerkers hebben toegang	90%	250.000	3,24%

PRG	Risico (incl.gevolg)	Beheersmaatregel	Kans	Financieel gevolg (max) in €	Invloed
3	Door de aantrekkelijke markt bestaat de kans dat de realisatie niet binnen het budget blijft	<i>Actief</i> Scherp sturen op inschrijvingen	70%	300.000	3,02%
2	Bomenziektes + plagen (eikenprocessierups/boktor): Het verloren gaan van Essen is een groot risico voor groot deel areaal	<i>Actief</i> Monitoring van de bomen	80%	250.000	2,86%
2	Beschadigingen aan wegen en/of straatmeubilair		70%	250.000	2,52%
Totaal grote risico's				10.067.431	
Overige risico's				16.189.011	
Totaal alle risico's				26.256.442	

Veranderingen in top 10 van risico's

Ten opzichte van de jaarrekening vonden twee wijzigingen plaats in de top 10:

Uit de top 10:

- Onvoldoende draagvlak voor nieuwe opdracht voor het welzijnswerk.

In de top 10:

- Beschadigingen aan wegen en/of straatmeubilair.

Voor deze begroting actualiseerden we de risico's. Met als resultaat dat het totaal van alle risico's gezamenlijk licht toeneemt ten opzichte van de begroting 2018: van € 26,2 miljoen naar € 26,3 miljoen. Deze lichte stijging van het maximale risico heeft nagenoeg geen effect op het weerstandsvermogen.

Benodigde weerstandscapaciteit

Op basis van de vastgestelde risico's voerden we een risicosimulatie uit. Dit doen we omdat het reserveren van het maximale bedrag van € 26.256.442 voor alle risico's ongewenst is. De risico's zullen immers niet allemaal tegelijk en in hun maximale omvang optreden. In de simulatie gingen we uit van een zekerheidspercentage van 90%. Hieruit volgt dat het met een benodigde weerstandscapaciteit van € 4.989.943 voor 90% zeker is dat we alle eventueel optredende risico's kunnen afdekken. Alle risico's waarvoor geen of onvoldoende beheersmaatregelen zijn getroffen en die van materiële betekenis kunnen zijn in relatie tot de financiële positie bepalen samen de benodigde weerstandscapaciteit. De tabel hieronder bevat een overzicht van de meest relevante percentages en de corresponderende benodigde weerstandscapaciteit.

Tabel 2: Benodigde weerstandscapaciteit bij verschillende zekerheidspercentages

Percentage	Bedrag (€)
75%	3.991.395
80%	4.226.668
85%	4.540.993
90%	4.989.943
95%	5.797.277

3. Beschikbare weerstandscapaciteit

De weerstandscapaciteit bestaat uit algemene reserves en de post onvoorzien.

Tabel 3: Beschikbare weerstandscapaciteit

Weerstand	Capaciteit (€)
Algemene reserve	993.369
Bouw- en grondexploitaties	8.664.819
Behoedzaamheidsreserve Gemeentefonds	1.450.844
Begroting: Onvoorziene lasten	58.202
Totale weerstandscapaciteit	11.167.233

4. Weerstandsvermogen

Om te bepalen of het weerstandsvermogen toereikend is, moeten we de relatie leggen tussen de financieel gekwantificeerde risico's met de bijbehorende benodigde weerstandscapaciteit en de beschikbare weerstandscapaciteit.

De relatie tussen beide componenten is:

Ratio weerstandsvermogen =	Beschikbare weerstandscapaciteit	=	€ 11.167.233	=	2,24
	Benodigde weerstandscapaciteit		€ 4.989.943		

De ratio weerstandsvermogen steeg de afgelopen jaren. Dat komt door de algemene reserves die sinds 2017 behoorlijk oplopen. De ratio weerstandsvermogen is overigens niet vergelijkbaar met de ratio in de begroting 2018. In de financiële verordening 2018 is de definitie van de weerstandscapaciteit gewijzigd.

Tabel 4: Weerstandsnorm

Waarderingscijfer	Ratio	Betekenis
A	> 2.0	uitstekend
B	1.4-2.0	ruim voldoende
C	1.0-1.4	voldoende
D	0.8-1.0	matig
E	0.6-0.8	onvoldoende
F	< 0.6	ruim onvoldoende

De normtabel is ontwikkeld met de Universiteit Twente. De tabel geeft een waardering aan de berekende ratio. Onze ratio valt in klasse A. Dit duidt op een uitstekend weerstandsvermogen.

Uitgaande van een gelijke benodigde weerstandscapaciteit en de verwachte beschikbare capaciteit zal de ratio ook de komende jaren de kwalificatie uitstekend krijgen. Het verwachte verloop van de ratio voor de komende jaren is als volgt:

Tabel 5: Prognose meerjaren

Ratio weerstandsvermogen	Ratio	Betekenis
31-12-2019	2,24	uitstekend
31-12-2020	2,77	uitstekend
31-12-2021	2,82	uitstekend
31-12-2022	2,88	uitstekend

5. Kengetallen

In de paragraaf weerstandsvermogen en risicobeheersing staan vijf financiële kengetallen. Het opnemen van deze kengetallen is verplicht. Naast deze kengetallen moeten we ook een beoordeling geven van de onderlinge verhouding van deze kengetallen in relatie tot de financiële positie. De kengetallen en de beoordeling geven samen op een eenvoudige manier inzicht in de financiële positie van de gemeente. De manier waarop we de kengetallen moeten berekenen is vastgelegd in een ministeriële regeling. De VNG ontwikkelde een aantal signaalwaarden voor een grofmazige waardering van deze indicatoren. We hebben de kengetallen berekend op basis van de geprognosticeerde balans en de begroting 2019.

Tabel 5: Financiële kengetallen

Kengetallen	Realisatie		Begroting				
	2017	2018	2019	2020	2021	2022	
1a. Netto schuldquote	27,9%	47,1%	49,9%	58,9%	64,5%	66,2%	
1b. Netto schuldquote gecorr. voor alle verstrekte leningen	27,3%	46,5%	49,3%	58,3%	63,8%	65,6%	
2. Solvabiliteitsratio	53,3%	44,2%	40,0%	40,1%	38,4%	37,2%	
3. Grondexploitatie	-9,7%	3,5%	0,3%	-1,0%	0,0%	0,0%	
4. Structurele exploitatieruimte	0,9%	-3,3%	0,4%	0,2%	0,4%	0,4%	
5. Gemeentelijke belastingcapaciteit	121,3%	125,4%	125,8%	125,8%	125,8%	125,8%	

	Voldoende	Matig	Onvoldoende
Netto schuldquote	< 100	100 > < 130	> 130
Netto schuldquote gecorrigeerd voor alle verstrekte leningen	< 100	100 > < 130	> 130
Solvabiliteitsratio	> 50	30 > < 50	< 30
Structurele exploitatieruimte	> 0,6	0 > < 0,6	0
Grondexploitatie		geen norm	
Belastingcapaciteit	< 100	100 > < 120	> 120

- De netto schuldquote vergelijkt de leningen van de gemeente (met aftrek van de geldelijke bezittingen) met de totale baten van de begroting. Deze indicator geeft inzicht in de mate waarin de begroting 'vastligt' voor rente en aflossing. In de ontwikkeling van de schuldquote zien we een substantiële toename sinds 2018. De oorzaak is enerzijds de 'afname' van de totale baten, omdat vanaf 2018 niet of in zeer geringe mate nog baten (en lasten) voor de grondexploitatie in de begroting voorkomen. Aan de andere kant zien we ook een toename van de voorgenomen investeringen volgens het investeringsplan, met de daaraan verbonden financieringsbehoefte. Tabel 5 presenteert ook de schuldquote gecorrigeerd voor de leningen die de gemeente heeft uitstaan; deze middelen vloeien immers op termijn terug. Hoewel beide indicatoren oplopen, scoort de gemeente Leiderdorp '**voldoende**'.
- De solvabiliteit geeft de mate aan waarin de gemeentelijke bezittingen (balanstotaal) zijn gefinancierd uit eigen middelen (eigen vermogen). Anders gezegd: het aandeel van het eigen vermogen in het totaal vermogen. Hoe hoger de verhouding eigen vermogen is ten opzichte van het totale vermogen (het financiële kengetal solvabiliteitsratio), hoe gezonder de gemeente. De gemeente Leiderdorp scoort volgens de VNG-signaalwaarde '**matig**'. In dat licht is het belangrijk te weten dat lokale overheden de facto 'solvabiliteitsvrij' zijn en dus altijd aan de verplichtingen op lange termijn kunnen voldoen.
- Het financiële kengetal grondexploitatie geeft aan hoe groot de investeringen in grondposities (boekwaarde) zijn ten opzichte van de jaarlijkse baten. Voor deze indicator zijn geen signaalwaarden geformuleerd. De boekwaarde op zich zegt immer niets over de mate waarin vraag en aanbod op elkaar aansluiten en in hoeverre de investeringen dus kunnen worden terugverdiend. Vanaf 31-12-2020 is dit percentage nihil omdat er dan geen boekwaarde meer is voor grondexploitaties. Paragraaf 7 brengt hier meer duidelijkheid in.
- De indicator structurele exploitatieruimte geeft aan hoe de structurele vrije ruimte (structurele baten min structurele lasten) zich verhoudt tot de totale begrotingsbaten. Dit laat zien in hoeverre de gemeente in staat is om structurele tegenvallers op te vangen. Voor het begrotingstoezicht door de provincie is de structurele begrotingsruimte 'voldoende' wanneer deze groter is dan 0. Deze beoordeling is voor Leiderdorp maatgevend en daarom laten wij de signaalwaarden van de VNG buiten beschouwing. Wij beoordelen deze indicator dan ook als '**voldoende**'.
- De indicator belastingcapaciteit drukt uit hoe de woonlasten van een meerpersoonshuishouden (ozb, afvalstoffenheffing en rioolheffing) zich verhouden tot het gewogen landelijk gemiddelde. Hoge woonlasten ten opzichte van het landelijk gemiddelde drukken uit in hoeverre de gemeente de eigen inkomsten aanspreekt en dus ook beperkt is in het verkrijgen van extra inkomsten. Woonlasten onder het landelijk gemiddelde waardeert VNG als 'voldoende', woonlasten tussen het landelijk gemiddelde en 120% als 'matig' en woonlasten hoger dan 120% als 'onvoldoende'. De woonlasten in Leiderdorp bewegen zich rond 125% van het landelijk gemiddelde. Volgens de VNG-signaalwaarden scoren we dus '**onvoldoende**'.

De indicatoren en de signaalwaarden zijn een grofmazig instrument om een uitspraak te kunnen doen over de financiële positie van een gemeente. Op basis van de signaalwaarden scoort Leiderdorp uiteenlopend van voldoende en matig tot onvoldoende. Ten opzichte van de begroting 2018 is deze score niet gewijzigd. Gelet op het uitstekende weerstandsvermogen geven deze indicatoren geen aanleiding om het beleid bij te stellen.

Paragraaf 3: Onderhoud kapitaalgoederen

Inleiding

Deze paragraaf laat zien hoe we onze kapitaalgoederen beheren. In de financiële verordening 2018 staat dat er een actueel beleidskader onderhoud kapitaalgoederen moet zijn. Wij stelden het beleidskader onderhoud kapitaalgoederen vast in de beheervisie openbare ruimte. Het beleidskader geeft aan om welke kapitaalgoederen het gaat. Informatie over de vervangingsinvesteringen staat in de financiële begroting onder hoofdstuk E: Investerings. Het verloop van de voorzieningen lichten we toe in hoofdstuk G: Voorzieningen.

Beleidskader

De beheervisie openbare ruimte is het beleidskader voor het beheer en het onderhoudsniveau van de openbare ruimte. Uitvoering van dit beleidskader moet leiden tot een bestendige situatie waarin we de kapitaalgoederen onderhouden volgens vastgestelde functionaliteit en kwaliteitsniveau. Denk aan schoon en veilig. Daarbij optimaliseren we de totale kosten.

Het beleidskader voor de kapitaalgoederen bevat per kapitaalgoed:

- de werkzaamheden voor de instandhouding;
- het onderhoudsniveau uit het beeldkwaliteitsplan;
- de grootte van het areaal;
- de kosten voor de instandhouding, zoals klein- en groot onderhoud en vervangingskosten;
- de huidige staat van onderhoud, zoals een technische beoordeling en toezicht van de kwaliteit;
- een scenario voor het onderhoud.

Prog.	Omschrijving beheerplan	Vastgesteld door de raad	Frequentie actualisatie	Volgende actualisatie	Voorziening	Financiële vertaling in de begroting	Achterstallig onderhoud
2C	1. Beheervisie: kaders integraal beheer openbare ruimte (IBOR) (1A t/m 1F)	2014	1x per 10 jaar	2024 (in 2017/2018 vindt een tussentijdse evaluatie/herijking plaats)	ja	ja	n.v.t.
2C	2. Gemeentelijk Rioleringsplan (vGRP)	2016	1x per 4 jaar (afgezien van dit vGRP)	2018 (als nieuwe benaming: Integraal Waterketenplan Leidse regio)	ja	ja	nee, gecombineerd in uitvoering met integraal beheer projecten
Diverse	3. Accommodaties	2017	1x per 4 jaar-	2020	ja	ja	n.v.t.

Integraal beheer openbare ruimte (IBOR)

Met het integraal beheer van de openbare ruimte maken we inzichtelijk hoe het beheer en onderhoud van het kapitaalgoed in de planperiode vorm krijgt.

Voor alle domeinen in de openbare ruimte (wegen, openbare verlichting, civiele kunstwerken, speelvoorzieningen, water en groen) hebben we sectorale beheerplannen opgesteld. In elk beheerplan borgen we de integrale samenhang.

A. Wegen

Gewenst kwaliteitsniveau

Onderhoud, beheer en inspecties van wegen zijn nodig om de functionaliteit en de veiligheid van de wegen te garanderen. Met een tweejaarlijkse technische kwalitatieve beschouwing brengen we de onderhoudstoestand in kaart. Zo ontstaat een kwaliteitsbeeld van het wegareaal, gebaseerd op de maatstaven van CROW. In 2018 voerden we deze tweejaarlijkse technische kwalitatieve inspectie uit. De inspectie geeft per wegvak, -type en categorie op detailniveau inzicht in de kwalitatieve toestand van het areaal. Voor burgers en bedrijven tonen we de kwaliteit aan volgens de methode beeldkwaliteit. Leiderdorp heeft kwaliteit B. Het niveau B (basis) is het best passende kwaliteitsniveau om de openbare ruimte schoon, heel en veilig te houden binnen de financiële kaders. Omdat een kwaliteitsniveau op basis van beeldkwaliteit niet altijd voldoende is, moet een beheerder ook inzicht hebben in de technische kwalitatieve inspectie. Op basis van deze twee beschouwingen, de wensen en klachten van burgers en bedrijven en nieuwe ontwikkelingen stellen we wegenplanningen op.

Samen met de planning uit het verbreed Gemeentelijk Rioleringsplan (vGRP) vormen de wegenplanningen de basis voor de integrale uitvoeringsplanning met andere disciplines, zoals openbare verlichting, groen, water, kunstwerken en spelen. Uit de kwalitatieve inspecties komen de schadebeelden 'oneffenheden' en 'zettingen' relatief vaak naar voren. De oneffenheden en zettingen zijn inherent aan zettingsgevoelige gebieden. Om in de toekomst beter te kunnen inspelen op zettingsgevoelige gebieden, passen we de beheerstrategie hierop aan. Denk aan beheercycli en maatregelpakketten. Dit zien we ook terug in het vGRP, dat onderscheid maakt in niet-zettingsgevoelig en zettingsgevoelig gebied.

Voor de doorgaande wegen met asfaltverharding gebruiken we voor de belijning thermoplastisch of slijtvast materiaal. Dit is weliswaar duurder, maar wel duurzamer. Voor belijning die niet wordt overreden en belijning op klinkerverharding kiezen we voor de veel goedkopere traditionele wegenverfbelijning.

Onderhoud, beheer en inspecties van de verkeerslichten zijn nodig om de functionaliteit, de veiligheid en de doorstroming te garanderen. Om te blijven voldoen aan het gewenste kwaliteitsniveau werken we samen met Leiden.

Wat gaan wij ervoor doen?

We pakken de projecten steeds breder op. We kijken niet alleen goed naar de technische kant, maar halen ook opgaves van 'buiten' naar 'binnen'. Met andere woorden: inbreng vanuit de maatschappelijke kant vinden we steeds belangrijker. De werkzaamheden voor de grote, integrale (her)inrichtingsprojecten bereiden we per project voor en besteden we aan. Het onderhoud aan belijning en figuraties op het wegoppervlak nemen we mee met het wegonderhoud. We communiceren vroegtijdig over de projecten en planningen met belanghebbenden, zoals bewoners en bedrijven. Daarbij houden we ook rekening met de participatiemogelijkheden.

We voeren jaarlijks klein en groot onderhoud uit aan de elementenverharding van diverse wegen. Het jaarlijkse asfaltonderhoud bundelen we zoveel mogelijk en voeren we uit in het voorjaar, na de vorstperiode.

In 2019 staan de (onderhouds)projecten Leyhof, Oranjewijk, Vossiuslaan, Kreken Noord, en Hoogmadeseweg en omgeving op de planning. Ook voeren we het beheer en onderhoud in verschillende straten planmatig uit op basis van de recentste wegininspecties.

B. Openbare verlichting

Gewenst kwaliteitsniveau

Het beleid voor - en daarmee ook de kwaliteit van - de openbare verlichting staat in het beleidsplan. We proberen het afgesproken kwaliteitsniveau en de milieudoelstellingen na te leven. Het kwaliteitsniveau hebben wij vertaald naar een meerjarenonderhoudsplan. Voor de verlichting volgen we de richtlijnen van de NPR 13201 en de criteria van Agentschap.nl (voorheen SenterNovem) voor duurzaam inkopen.

Wat gaan wij ervoor doen?

Het vervangen en aanpassen van de verlichting plannen we zoveel mogelijk binnen integrale projecten. We voeren alle vervangingen met led uit. Zo besparen we op energie- en remplacekosten. In 2019 vinden de vervangingen en optimalisaties bij de integrale projecten plaats. We actualiseerden het bestaande beleidsplan. Het beheerplan werkten we in 2018 uit, in samenhang met de overige beheerplannen openbare ruimte. Nu kan het beheer-/beleidsplan worden vastgesteld.

C. Civiele kunstwerken

Gewenst kwaliteitsniveau

Het onderhoud, beheer en inspecties van kunstwerken (houten en betonnen bruggen) is nodig om de functionaliteit, toegankelijkheid en de veiligheid te garanderen. Om te blijven voldoen aan het gewenste kwaliteitsniveau werken we volgens een meerjarenonderhoudsplan. De gemeente is eigenaar en beheerder van de civiele kunstwerken en heeft het beheer over 75 betonnen bruggen, 87 houten bruggen en 40 stalen bruggen.

Wat gaan wij ervoor doen?

Op basis van de technische inspectie van alle kunstwerken (houten en betonnen bruggen) stelden we een meerjarig onderhoudsplan op voor het herstel of vervangen van kunstwerken. In 2019 vervangen we een aantal houten bruggen en voeren we diverse herstelwerkzaamheden uit. Dit doen we zoveel mogelijk integraal en in afstemming met de regiogemeenten.

D. Verkeersregelininstallaties

Gewenst kwaliteitsniveau

De gemeente beschikt over acht verkeersinstallaties. Alle installaties zijn voorzien van led-verlichting.

Wat gaan wij ervoor doen?

We werken samen met Leiden in de vorm van een beheer- en onderhoudcontract. Zo geven we een kwaliteitsimpuls aan het technische en functionele onderhoud van de verkeerslichten en wordt de organisatie professioneler ingericht.

E. Speelvoorzieningen

Gewenst kwaliteitsniveau

Het doel is voldoende informele en formele speelruimte volgens de richtlijnen in het speelruimteplan. Ieder kind in Leiderdorp kan op 'eigen wijze' veilig buiten spelen in de wijk waar hij of zij woont. Dat betekent dat ieder kind in Leiderdorp gebruik kan maken van veilige speelplaatsen. De veiligheid van de openbare speelvoorzieningen is geborgd. Onveilige speelelementen repareren we of verwijderen we, als herstel niet meer mogelijk is. Daarbij volgen we de eisen in het Warenwetbesluit attractie- en speeltoestellen en de Europese normen 1176 en 1177. Bij vernieuwing van speelplaatsen maken we gebruik van onderhoudsvriendelijke en duurzame materialen.

Wat gaan wij ervoor doen?

De uitvoering van het speelruimteplan zetten we verder door. We zetten de vervolgfase in om een deel van de formele speelplaatsen om te vormen naar informele speelplaatsen. Daarnaast vernieuwen of renoveren we centraal gelegen formele speelplaatsen. Bij de vernieuwingen, verbeteringen en omvormingen betrekken we buurtbewoners, schoolbesturen en kinderen actief. Dit doen we onder andere via bewonersbijeenkomsten, bewonersbrieven en enquêtes. We ondersteunen initiatieven van bewoners om te participeren in beheer, bijvoorbeeld door adoptie van informele speelplaatsen.

We voeren (twee)jaarlijks de vereiste hoofdinspectie en functionele controlerondes uit.

F. Water

Gewenst kwaliteitsniveau

Wij zorgen voor een doelmatige inzameling en transport van afvalwater, inzameling en verwerking van hemelwater en een oplossing voor grondwaterproblemen. Het onderhoud van secundaire watergangen - dat zijn de meeste sloten in het stedelijk gebied - ligt vooral bij ons, maar op enkele plaatsen ook bij derden en particulieren.

Wat gaan wij ervoor doen?

Belangrijke taken voor een goed functionerend watersysteem zijn het tijdig baggeren van watergangen en het in stand houden van de oevers. Zie voor meer informatie programma 2C.

G. Groen

Gewenst kwaliteitsniveau

Het openbaar groen is van groot belang voor de ruimtelijke kwaliteit van de leefomgeving. Vanuit verschillende wettelijke, beleids- en beheerkaders werken we aan een biodivers, duurzaam, onderhoudsarm en veilig groenbestand. Dit openbaar groen beheren we, zoals benoemd in het coalitieakkoord, op beeldkwaliteitsniveau B.

Wat gaan wij ervoor doen?

Zie programma 2B en 2C. In het geactualiseerde IBOR geeft het groenbeheerplan inzicht in de kwaliteit van het openbaar groen en de benodigde middelen voor het vastgestelde kwaliteitsniveau. Om de integraliteit te borgen stelden we het groenbeheerplan in samenhang met de andere beheerplannen op.

Riolering

Gewenst kwaliteitsniveau

De rioleringszorg is nodig voor het 'duurzaam beschermen van volksgezondheid en milieu' en het voorkomen van wateroverlast. Het algemene doel is vertaald naar het inzamelen van afvalwater, hemelwater en grondwater. De werkzaamheden zijn gericht op het beheer en onderhoud van alle openbare rioleringen, het bergbezinkbassin, putten en kolken en het bedienen en onderhouden van rioolgemalen en het drukrioolstelsel.

In het verbreed Gemeentelijk Rioleringsplan (vGRP 2016-2018) staat hoe Leiderdorp omgaat met zijn drie zorgplichten. Het vGRP stelden we gezamenlijk binnen de Leidse clusters op (Leiderdorp, Zoeterwoude, Leiden, Oegstgeest en Voorschoten). Het vGRP trekt de planjaren en het beleidsmatige deel zoveel mogelijk gelijk. Zo sorteren we voor op een Integraal Waterketenplan (riool en water), waaraan ook het Hoogheemraadschap van Rijnland en waterbedrijven Oasen en Dunea meewerken.

De rioolheffing dekt de samenhangende kosten voor rioleringszorg volledig.

Wat gaan wij ervoor doen?

We voeren onderstaande reguliere onderhoudswerkzaamheden en projecten uit om het gewenste kwaliteitsniveau te behouden:

- reinigen en inspecteren riolering (ongeveer 11 km per jaar);
- reinigen van straat en trottoirkolken (1 per jaar);
- verrichten van correctieve maatregelen aan riolering en kolken;
- reinigen en inspecteren rioolgemalen (ongeveer 30);
- verrichten van correctieve maatregelen aan gemalen;
- uitrollen van meetplan riolering;
- integraal project Oranjewijk;
- integraal project Kreken;
- participeren aan project Leyhof;
- participeren aan ontwikkellocaties.

Accommodaties

Het algemene uitgangspunt voor maatschappelijk vastgoed is dat de gemeente zo efficiënt mogelijk met de beschikbare ruimte omgaat. Het doel is een zo hoog mogelijk maatschappelijk en financieel rendement. Als uitgangspunt voor accommodatiebeleid gelden vijf 'gouden regels':

- Denk niet in termen van functies, maar in activiteiten.
- Stuur op een clustering van samenhangende ruimtelijke activiteiten.
- Denk niet in termen van gebouwen, maar in omgevingen en netwerken.
- Maak een onderscheid in basisvoorzieningen en plusvoorzieningen.
- Denk niet in termen van investering, maar in duurzame exploitatie.

We stellen het vastgoed daarom primair beschikbaar aan partijen die bijdragen aan de verwezenlijking van ons beleid. We kunnen delen van gebouwen die gedeeltelijk leegstaan verhuren aan andere partijen, maar alleen als deze passen bij de activiteiten die al in het gebouw plaatsvinden. Sommige accommodaties huisvesten geen activiteiten die bijdragen

aan het gemeentelijk beleid. Dan maken we de afweging of we ze in eigendom willen behouden. Concreet vertaalden we deze uitgangspunten in de Verhuiscarrousel Sterrentuin. De verhuiscarrousel beoogt het efficiënt huisvesten van organisaties en activiteiten. Mogelijk kunnen we dan drie accommodaties afstoten.

Wat gaan we ervoor doen?

In 2018 werken we de businesscase voor de Sterrentuin uit, met als doel het maatschappelijk en financieel rendement van deze accommodatie te verbeteren. We betrekken ook andere gemeentelijke welzijnsaccommodaties. Zo ontstaat een verhuiscarrousel van en naar de Sterrentuin. Meer informatie staat in programma 2B.

Voor een aantal verenigingen in de Bloemerd verzorgen we het beheer en onderhoud aan de sportvelden. Dit heeft een relatie met programma 2B.

			2019	2020	2021	2022
1. Integraal Beheer Openbare Ruimte						
a. Wegen	Kapitaallasten		119.188	261.720	311.987	317.297
	Jaarlijks onderhoud		776.270	776.270	776.270	776.270
	Storting in voorz		397.023	397.023	397.023	397.023
	Subtotaal		1.292.481	1.435.013	1.485.280	1.490.590
b. Openbare verlichting	Kapitaallasten		17.907	32.364	55.019	96.634
	Jaarlijks onderhoud		67.771	67.771	67.771	67.771
	Storting in voorz		31.608	31.608	31.608	31.608
	Subtotaal		117.286	131.743	154.398	196.013
c. Civieltechnische kunstwerken	Kapitaallasten		61.199	77.785	212.157	228.807
	Jaarlijks onderhoud		449.810	448.265	304.034	304.034
	Storting in voorz		179.940	179.940	179.940	179.940
	Subtotaal		690.949	705.990	696.131	712.781
d. Verkeersregelininstallaties	Kapitaallasten		238.941	240.335	264.877	249.594
	Jaarlijks onderhoud		133.741	133.741	133.741	133.741
	Subtotaal		372.682	374.076	398.618	383.335
e. Speelplaatsen	Kapitaallasten		25.031	91.497	90.878	90.259
	Jaarlijks onderhoud		45.339	45.339	45.339	45.339
	Subtotaal		70.370	136.836	136.217	135.598
f. Water	Kapitaallasten		15.875	26.179	30.104	32.372
	Jaarlijks onderhoud		218.352	218.352	218.352	218.352
	Storting in voorz		133.311	133.311	133.311	133.311
	Subtotaal		367.538	377.842	381.767	384.035
g. Groen	Kapitaallasten		20.614	19.332	19.198	19.065

		2019	2020	2021	2022
	Jaarlijks onderhoud	723.234	723.234	723.234	621.834
	Storting in voorz	196.766	196.766	196.766	196.766
	Subtotaal	940.614	939.332	939.198	837.665
2. Riolering					
	Kapitaallasten	274.469	364.925	430.338	487.766
	Jaarlijks onderhoud	352.838	352.838	352.839	352.839
	Storting in voorz	346.392	164.588	215.228	207.684
	Subtotaal	973.699	882.351	998.405	1.048.289
3. Accommodaties					
a. Gebouwen	Kapitaallasten	2.662.879	2.491.561	2.278.313	2.251.064
	Jaarlijks onderhoud	174.080	173.852	173.852	173.852
	Storting in voorz	526.599	526.599	526.599	526.599
	Subtotaal	3.363.558	3.192.012	2.978.764	2.951.515
b. Sportvelden	Kapitaallasten	110.127	161.851	160.739	159.631
	Jaarlijks onderhoud	91.838	91.838	91.838	91.838
	Storting in voorz	44.214	44.214	44.214	44.214
	Subtotaal	246.179	297.903	296.791	295.683
	Totaal	8.435.356	8.473.098	8.465.569	8.435.504

Discipline	Areaal
Wegen: oppervlakte van het wegennet	1.330.000 m2
Wegen: binnen bebouwde kom	1.215.000 m2
Wegen: buiten bebouwde kom	115.000 m2
Wegen: elementen bestrating	979.000 m2
Wegen: asfalt	351.000 m2
Riolering: lengte vrijverval	111 km
Riolering: lengte drukriool	12,5 km
Riolering: gemalen	92 st.
Riolering: bergbezinkbassin	1 st.
Riolering: overstorten (conform BRP 2016)	59 st.
Riolering: straatkolken	8.050 st.
Water: oppervlakte watergangen in gemeentelijk beheer	427.000 m2
Water: oppervlakte water met ontvangplicht	153.000 m2
Water: harde oeverlijn	40.000 m1
Water: zachte oeverlijn	49.000 m1
Water: duikers (exclusief duikers onder de A4)	214 st. (4.000 m1)
Groen: aantal bomen	16.350 st.
Groen: oppervlakte plantsoenen	120.000 m2
Groen: gazon	270.000 m2
Groen: berm	321.000 m2
Verlichting: masten met armaturen	5.122 st.
Kunstwerken: houten bruggen	87 st.
Kunstwerken: betonnen en stalen bruggen	115 st.
Verkeerstekens: stuks	3.496 st.
Markeringen: stuks	5.480 m2
Belijning: m1	54.084 m1
Spelen: aantal speellocaties (dit zegt niets over de toestellen)	102 st.
Verkeersregelinstallaties	8 st.
Vastgoed: aantal gemeentelijke accommodaties (al dan niet in eigen beheer)	24 st.

Paragraaf 4: Financiering

Inleiding

In de paragraaf financiering zetten we de financieringsfunctie van de gemeente Leiderdorp uiteen voor de jaren 2019-2022. We geven de algemene ontwikkelingen en de ontwikkelingen in de gemeente Leiderdorp. De algemene ontwikkelingen gaan in op de renteontwikkelingen en de wet- en regelgeving. De ontwikkelingen in de gemeente Leiderdorp richten zich specifiek op de renterisiconorm, de kasgeldlimiet en de financiering van de gemeente.

Algemene ontwikkelingen

Renteontwikkelingen

Het beleid van de Europese Centrale Bank (ECB) is zeer bepalend voor de rente op de geld- en kapitaalmarkt. De herfinancieringsrente, het belangrijkste rentetarief van de ECB, is in 2016 verlaagd naar 0% en bleef sindsdien ongewijzigd. De ECB heeft aangegeven het in 2015 gestarte opkoopprogramma van obligaties, bedoeld om de inflatie aan te jagen, eind 2018 te staken. Dan komt er minder geld in de economie, wat kan leiden tot een hogere rente.

Naast het beleid van de ECB zijn ook andere macro-economische effecten van belang voor de renteontwikkeling. Zoals de stijgende rente in de Verenigde Staten, maar bijvoorbeeld ook de uittreding van het Verenigd Koninkrijk uit de Europese Unie.

De gemiddelde kapitaalmarktrente voor rentevaste en lineaire leningen met een looptijd van tien jaar kwam in 2017 uit op 0,73%. Halverwege 2018 is geen duidelijke stijging of daling zichtbaar in de renteontwikkeling. De verwachting is dat richting het einde van 2018 het rentepercentage zal oplopen als gevolg van het staken van het opkoopprogramma van de ECB. Gedurende 2019 zal de rente naar verwachting verder oplopen.

Hieronder staan de rentepercentages waarmee we in deze programmabegroting hebben gerekend voor de nieuw aan te trekken leningen. Om het renterisico zoveel mogelijk te beperken hebben we bewust gekozen voor een hoger rentepercentage dan het percentage van de banken in hun rentevisie.

Renteontwikkelingen

Omschrijving	2018	2019	2020	2021	2022
Rente kapitaalmarkt ¹	1,50%	2,00%	2,50%	3,00%	3,50%
Rente geldmarkt	0,00%	0,50%	0,50%	1,00%	1,00%

¹ Op basis van een lening met een looptijd van 10 jaar, rentevast en aflossing in gelijke delen. De rentepercentages komen voort uit een rentevisie, die mede tot stand is gekomen op basis van de rentevisies van een aantal financiële instellingen (BNG, ING en ABN-AMRO).

Ontwikkelingen gemeente Leiderdorp

Beleidsvoornemen treasury

In de financiële verordening 2018 (Z/17/052909/101314 van 14 november 2017) bepaalde de raad de kaders voor de treasuryfunctie.

Het beleid van onze gemeente is gericht op afdekking van de financieringsbehoefte met kortlopende financiering. Want de rente op de kortlopende middelen is in het algemeen lager dan de rente op langlopende middelen. We

houden daarbij rekening met de kasgeldlimiet: de gemiddelde vlottende schuld, over drie maanden gezien, mag niet boven de 8,5% van het begrotingstotaal uitkomen. Gezien onze rentevisie, die ervan uitgaat dat de rente op de middellange termijn op een historisch laag niveau zal blijven, kunnen we voorlopig aan deze strategie vasthouden. Zodra de rentevisie wijzigt in een stijgende rente op korte termijn, kunnen we overwegen om een groter deel van de financieringsbehoefte af te dekken met langlopende leningen.

Risicobeheer

Voor de beheersing van de renterisico's gelden twee concrete richtlijnen: de kasgeldlimiet en de renterisiconorm (beide benoemd in de Wet fido).

De kasgeldlimiet

De gemiddelde vlottende schuld van een gemeente mag, over drie maanden gezien, niet boven de 8,5% van het begrotingstotaal uitkomen. De kasgeldlimiet heeft het volgende verloop:

- Kasgeldlimiet 2017 € 7,4 miljoen
- Kasgeldlimiet 2018 € 5,5 miljoen
- Kasgeldlimiet 2019 € 6,0 miljoen

De tabel hieronder laat de ontwikkeling van de kasgeldlimiet over het afgelopen jaar zien (kwartaal 3 en 4 van 2017 en kwartaal 1 en 2 van 2018):

Kasgeldlimiet

Omschrijving	Gemiddelde netto vlottende schuld	Kasgeldlimiet	Ruimte (=+) of Overschrijding
derde kwartaal 2017	371	7.443	7.072
vierde kwartaal 2017	1.810	7.443	5.633
eerste kwartaal 2018	4.974	5.486	512
tweede kwartaal 2018	1.363	5.486	4.123

Bedragen x € 1.000

In de afgelopen periode overschreden we de kasgeldlimiet niet. Volgens de Wet fido moet de toezichthouder (de provincie) ontheffing verlenen voor een overschrijding van meer dan twee kwartalen. Dit was voor onze gemeente niet nodig.

De renterisiconorm

De jaarlijkse aflossingen op en renteherzieningen van de langlopende schuld mogen niet meer bedragen dan 20% van het begrotingstotaal. In de tabel hieronder staat de verwachte ontwikkeling van de renterisiconorm voor de komende jaren:.

De renterisiconorm

Nr.	Omschrijving	2018	2019	2020	2021	2022
1	Begrotingstotaal	64.536 ¹	70.907	62.713	59.128	58.933
2	Wettelijk percentage	20%	20%	20%	20%	20%
3	Renterisiconorm (1x2)	12.907	14.181	12.543	11.826	11.787
4	Renteherzieningen	0	0	0	0	0
5	Aflossingen	2.807	2.024	2.024	2.024	2.024
6	Bedrag waarover renterisico gelopen wordt (4+5)	2.807	2.024	2.024	2.024	2.024
7	Ruimte onder renterisiconorm (3-6)	10.100	12.157	10.519	9.802	9.763

Bedragen x € 1.000

1 Voor 2018 betreft dit de primitieve begroting. De primitieve begroting is de basis voor de verantwoording op de kasgeldlimiet en de renterisiconorm.

De hoogte van de langlopende leningen waarover we de komende jaren een renterisico lopen blijft ruimschoots binnen de wettelijke norm (Wet fido).

De leningenportefeuille

In 2019 verwachten we € 6,7 miljoen aan langlopende leningen aan te trekken. Met de exploitatielasten van de leningen hebben we in de exploitatiebegroting rekening gehouden.

De leningportefeuille

Omschrijving	2018	2019	2020	2021	2022
Stand 1 januari	15.241	24.442	29.151	32.620	34.169
Nieuwe leningen	12.008	6.733	5.493	3.573	2.984
Reguliere aflossingen	2.807	2.024	2.024	2.024	2.024
Stand per 31 december	24.442	29.151	32.620	34.169	35.129
Rentelasten	600	596	698	799	813

Bedragen x € 1.000

In 2017 is de geprognostiseerde balans geïntroduceerd in de begroting. Deze balans beziet de verwachte ontwikkeling van de leningenportefeuille in samenhang met het verwachte verloop van de activa, de voorraad grond, het eigen vermogen en de vlottende schuld. Zie de in deze begroting opgenomen geprognosticeerde balans. Op grond van ervaringen uit het verleden weten we dat de voorgenomen investeringen nooit voor 100% worden gedaan. Doorgaans is er een 'stuwmeer' aan investeringsvoornemens. We corrigeerden de ontwikkeling van de leningenportefeuille en de daarmee samenhangend geraamde rentelasten voor 2019 tot en met 2022 voor dat ervaringsgegeven.

Rentemethodiek en renteresultaat

De toerekening van de rentelasten doen we volgens de rente-omslagmethode. Het totaal van de rentelasten wordt 'omgeslagen' over het geheel van de investeringen. De rentelasten zijn het totaal van de rentelasten op de langlopende geldleningen en de kortlopende financiering minus de renteopbrengsten van overtollige middelen.

Met de rente-omslagmethode rekenen we de rentelasten volgens de stand van de investeringen toe aan de taakvelden in de programmabegroting. We gaan ervan uit dat de gehanteerde omslagrente een reëel percentage is. Zodra de afwijking tussen de gehanteerde omslagrente en de werkelijk rentelast groter wordt dan 0,5%, moeten we de gehanteerde omslagrente aanpassen.

Renteresultaat

Betaalde rente over de korte en lange financiering	596
Doorberekend aan grondexploitatie	51
Aan taakveld toe te rekenen	647
Aan taakveld toegerekende omslagrente	-593
Resultaat taakveld treasury	54

Voor de doorberekening van de rentelasten hanteren we met ingang van 2018 een interne rente van 0,75%. De interne rekenrente gebruiken we voor rentetoerekening aan investeringen. Voor de rentetoerekening aan de grondexploitaties bestaat een specifiek berekend rentepercentage. Dat percentage is 1,56%. Overigens is in de GIG 2018 gerekend met 1,85%. Dat is het percentage dat voor 2017 achteraf is bepaald voor de toerekening aan de grondexploitaties. In de begroting 2020 worden deze percentages weer op elkaar aangesloten.

Uit het gepresenteerde nadeel van € 54.000 blijkt dat de gehanteerde omslagrente van 0,75% een fractie lager is dan het werkelijke percentage. We berekenen dus € 54.000 minder rente door naar de activa, dan we daadwerkelijk betalen aan de geldverstrekkers. Het verschil bevindt zich ruim binnen de gestelde bandbreedte. Dat betekent dat we een reëel rentepercentage toerekenen aan de activa.

Kredietrisicobeheer

De gemeente Leiderdorp heeft voor een aantal zaken een overeenkomst met de Bank Nederlandse Gemeenten (BNG). Voorbeelden zijn een rekening-courantovereenkomst en het aantrekken en uitzetten van kort en lang geld. Overtollige middelen houden we aan bij de agent van het ministerie van Financiën (schatkistbankieren).

Relatiebeheer

Onze bancaire partijen voldoen aan de eisen die de wet aan hen stelt. Beoordeling vindt plaats bij het aangaan van de relatie en jaarlijks bij het opstellen van de jaarrekening. Offertes vragen we op bij verschillende instanties, zoals de financiële verordening het voorschrijft.

Geldstromenbeheer

De geldstromen lopen hoofdzakelijk via de BNG. De saldi op de ING-rekeningen boeken we zoveel mogelijk over naar de rekening bij de BNG. We werken met een liquiditeitsbegroting die we halfjaarlijks actualiseren. De grondexploitatie zorgt voor de grootste onzekerheden rond de inkomende en uitgaande geldstromen.

Paragraaf 5: Bedrijfsvoering

Inleiding

Met de introductie van de nieuwe programmaïndeling hebben we ervoor gekozen het subprogramma bedrijfsvoering in programma 3 op te nemen. Inhoudelijke zaken over de bedrijfsvoering staan in programma 3B. In de paragraaf bedrijfsvoering beperken we ons tot het financiële overzicht van de samenstelling van de personele kosten.

Overzicht personele kosten

bedragen x € 1.000	2017 werkelijk	2018 na begr. wijz. t/m juli	2019 begr.prim.	2019/2018
a. Salarislasten	9.574	11.137	11.594	104%
b. Inhuur ten laste van vaste formatie	1.124	87	0	0%
c. Inhuur overige budgetten	258	190	330	174%
d. Studiekosten algemeen	224	231	235	102%
e. Onafhankelijk advies	447	808	597	74%
Totaal	11.627	12.453	12.755	102%

De salarislasten zijn geïndexeerd met 1,6%. Per saldo valt de toename hoger uit. Dit komt door de formatieuitbreiding, zoals in de kadernota 2019-2022 is opgenomen. De uitbreiding is nodig voor de uitvoering van het Interbestuurlijk Programma (IBP), de Omgevingswet, informatiebeveiliging en privacy. Verder is extra capaciteit voor regionale samenwerking nodig, om integrale samenwerking binnen de Leidse regio te continueren. Denk aan ontmanteling Holland Rijnland, samenwerking sociaal domein en Leidse Ring Noord. Daarnaast willen we de komende jaren extra capaciteit investeren in het verbeteren van het klantcontact. Ook hebben we extra middelen opgenomen voor additionele banen voor mensen met een arbeidsbeperking. Dit is in overeenstemming met de afspraken in het Sociaal Akkoord van 11 april 2013.

De inhuur ten laste van de vaste formatie staat in de begroting op nul omdat het beschikbare budget voor de salarislasten deze inhuur dekt. Wij ramen separaat een budget voor overige inhuur. Dit budget blijft min of meer constant. In 2018 is inmiddels een deel van dit budget ingezet en via een begrotingswijziging onder andere overgeheveld naar 'inhuur ten laste van vaste formatie'.

Het budget voor studiekosten is ook geïndexeerd met 1,6%. Het budget voor onafhankelijk advies is in 2018 incidenteel met € 180.000 verhoogd, door budgetoverheveling vanuit 2017. Het structureel beschikbare budget voor 2019 en volgende jaren is nagenoeg ongewijzigd.

Paragraaf 6: Verbonden partijen

Inleiding

Een verbonden partij is een privaatrechtelijke of publiekrechtelijke rechtspersoon waarin de gemeente Leiderdorp een bestuurlijk en een financieel belang heeft. Bestuurlijk belang betekent dat de gemeente zeggenschap heeft door vertegenwoordiging in het bestuur of door stemrecht. Het financiële belang is het bedrag dat de gemeente ter beschikking heeft gesteld en dat niet verhaalbaar is, of het bedrag waarvoor aansprakelijkheid bestaat wanneer de verbonden partij failliet gaat of haar verplichtingen niet nakomt.

De raad stelde op 31 januari 2011 de spelregels vast voor het aangaan van verbonden partijen. In de nota Verbonden partijen Leiderdorp staan de algemene en specifieke kaders en de gemeentelijke doelstellingen. Daarmee heeft de raad een visie ontwikkeld op het geheel aan samenwerkingsverbanden.

Sinds een aantal jaar legt de werkgroep financieel kader gemeenschappelijke regelingen een aantal gemeenschappelijke regelingen een generieke taakstelling op. Die taakstelling is de afgelopen jaren op nul gezet. Voor Leiderdorp gaat het om Holland Rijnland, de Veiligheidsregio, Omgevingsdienst West-Holland en de RDOG Hollands Midden. Het college is van mening dat deze (financiële) taakstelling moet leiden tot een taakdiscussie bij de gemeenschappelijke regelingen. Een gevolg van deze discussie kan zijn dat de deelnemers aan de regeling - en Leiderdorp in het bijzonder - meer gaan sturen op de taakuitvoering.

Overzicht verbonden partijen Leiderdorp

Verbonden partij	2017 (w)	2018 (b)	2019 (b)
Holland Rijnland	1.030	974	1.032
Veiligheidsregio	1.395	1.482	1.563
RDOG	1.573	963	1.304
ODWH	521	493	466
Oude Rijnzone	8	27	n.n.b.
SP71	3.085	3.129	3.306
Sociale dienst GR	1.449	1.487	1.487*
Totaal	7.917	8.532	9.158

*De DVO voor 2019 moeten we nog vaststellen. Op dit moment hebben we het bedrag van 2018 aangehouden.

Gemeenschappelijke regelingen

Holland Rijnland			
Vestigingsplaats	Leiden		
Rechtsvorm	Gemeenschappelijke regeling		
Doelstelling/publiek belang	Holland Rijnland is een samenwerking van en voor veertien gemeenten in het hart van de Randstad. Deze gemeenten werken vanuit een gezamenlijke strategische visie op de verdere ontwikkeling van de regio om de kwaliteit van wonen, werken, ondernemen en recreëren van burgers, bedrijven en instellingen in het gebied te bevorderen.		
Bestuurlijk belang	Vertegenwoordigers bestuur		
Jaarlijkse bijdrage	Jaarlijkse bijdrage op basis van aantal inwoners		
Financieel belang	De deelnemers zijn gezamenlijk aansprakelijk voor ontstane tekorten.		
Kerncijfers verbonden partij	x € 1.000	1-1-2019	31-12-2019
	Eigen vermogen	352	352
	Vreemd vermogen	36.915	40.945
	Jaarresultaat		-
Risico's	Er zijn geen materiële risico's waarvoor maatregelen getroffen moeten worden.		
Overige informatie	www.hollandrijnland.nl		

Veiligheidsregio Hollands Midden			
Vestigingsplaats	Leiden		
Rechtsvorm	Gemeenschappelijke regeling		
Doelstelling/publiek belang	In de Veiligheidsregio Hollands Midden werken hulpverleningsdiensten en gemeenten samen aan de veiligheid. Ze bereiden zich voor op rampen en ernstige ongelukken. Daarnaast nemen ze maatregelen om toenemende risico's beter te beheersen.		
Bestuurlijk belang	Vertegenwoordigers bestuur.		
Jaarlijkse bijdrage	Jaarlijkse bijdrage op basis van aantal inwoners		
Financieel belang	De deelnemers zijn gezamenlijk aansprakelijk voor ontstane tekorten.		
Kerncijfers verbonden partij	x € 1.000	1-1-2019	31-12-2019
	Eigen vermogen	6.214	5.418
	Vreemd vermogen	34.218	42.323
	Jaarresultaat		-
Risico's	Er zijn geen materiële risico's waarvoor maatregelen getroffen moeten worden.		
Overige informatie			

Regionale Dienst Openbare Gezondheidszorg Hollands Midden (RDOG)			
Vestigingsplaats	Leiden		
Rechtsvorm	Gemeenschappelijke regeling		
Doelstelling/publiek belang	De RDOG Hollands Midden bewaakt, beschermt en bevordert de gezondheid en het welbevinden van de burgers in de regio Hollands Midden in zowel reguliere als crisisonstandigheden.		
Bestuurlijk belang	Vertegenwoordigers bestuur		
Jaarlijkse bijdrage	Jaarlijkse bijdrage op basis van uren		
Financieel belang	De deelnemers zijn gezamenlijk aansprakelijk voor ontstane tekorten en door taakstelling veroorzaakte frictiekosten.		
Kerncijfers verbonden partij	x € 1.000	1-1-2019	31-12-2019
	Eigen vermogen	2.699	2.903
	Vreemd vermogen	28.372	30.361
	Jaarresultaat		-
Risico's	Er zijn geen materiële risico's waarvoor maatregelen getroffen moeten worden.		
Overige informatie	www.ggdhm.nl		

Omgevingsdienst West Holland			
Vestigingsplaats	Leiden		
Rechtsvorm	Gemeenschappelijke regeling		
Doelstelling/publiek belang	Uitvoering van de wettelijke taken zoals de vergunningverlening en handhaving van de Wet milieubeheer en de Wet bodembescherming (met name het bouwstoffenbesluit). Ook adviseert de omgevingsdienst de deelnemende gemeenten bij de uitvoering van hun taken, zoals ruimtelijke planvorming en verkeersbeleid.		
Bestuurlijk belang	Vertegenwoordigers bestuur, de stemverhouding wordt jaarlijks vastgesteld door het algemeen bestuur en is afhankelijk van de gemeentebijdrage versus de totale begroting.		
Jaarlijkse bijdrage	Jaarlijkse bijdrage op basis van uren		
Financieel belang	De deelnemers zijn gezamenlijk aansprakelijk voor ontstane tekorten.		
Kerncijfers verbonden partij	x € 1.000	1-1-2019	31-12-2019
	Eigen vermogen	988	972
	Vreemd vermogen	5.269	5.557
	Jaarresultaat		-
Risico's	Er zijn geen materiële risico's waarvoor maatregelen getroffen moeten worden.		
Overige informatie	www.odwh.nl		

Oude Rijnzone			
Vestigingsplaats	Alphen aan den Rijn		
Rechtsvorm	Gemeenschappelijke regeling		
Doelstelling/publiek belang	De Oude Rijnzone is het gebied langs de rivier de Oude Rijn, tussen Leiden en Bodegraven. De Oude Rijnzone is door de provincie aangewezen als transformatiezone. In deze zone worden nieuwe woon- en werkgebieden ontwikkeld, bestaande bedrijfslocaties geherstructureerd en de water- en natuurkwaliteiten versterkt. Daarnaast is er aandacht voor de verbetering van de bereikbaarheid van het gebied.		
Bestuurlijk belang	Vertegenwoordigers bestuur		
Jaarlijkse bijdrage	De jaarlijkse organisatiekosten worden onder de deelnemende gemeenten verdeeld op basis van de inwoneraantallen.		
Financieel belang	De deelnemers zijn gezamenlijk aansprakelijk voor ontstane tekorten.		
Kerncijfers verbonden partij	x € 1.000	1-1-2017	31-12-2017
	Eigen vermogen	0	0
	Vreemd vermogen	5.305	5.301
	Jaarresultaat		0
Risico's	Er zijn geen materiële risico's waarvoor maatregelen getroffen moeten worden.		
Overige informatie	www.ouderijnzone.nl		

Servicepunt71			
Vestigingsplaats	Leiden		
Rechtsvorm	Gemeenschappelijke regeling		
Doelstelling/publiek belang	Vanaf 1 januari 2012 verzorgt Servicepunt71 de interne bedrijfsvoering van de gemeenten Leiden, Leiderdorp, Oegstgeest en Zoeterwoude. Servicepunt71 levert producten en diensten op het gebied van ICT, hrm, financiën, juridische zaken en inkoop. Voor de gemeenten Leiden en Leiderdorp regelt Servicepunt71 ook de facilitaire zaken.		
Bestuurlijk belang	Vertegenwoordigers bestuur		
Jaarlijkse bijdrage	De deelnemers betalen een jaarlijkse bijdrage op basis van een verdeelpercentage. Het verdeelpercentage is gebaseerd op het aandeel in het totaal van de overgedragen formatie en de overgedragen materiële budgetten.		
Financieel belang	De deelnemers in Servicepunt71 zijn gezamenlijk aansprakelijk voor de eventueel ontstane tekorten.		
Kerncijfers verbonden partij	x € 1.000	1-1-2019	31-12-2019
	Eigen vermogen	1.595	1.595
	Vreemd vermogen	14.737	14.587
	Jaarresultaat		-
Risico's	Er zijn geen materiële risico's waarvoor maatregelen getroffen moeten worden.		
Overige informatie	www.servicepunt71.nl		

De gemeenschappelijke uitvoeringsorganisatie sociale diensten Leiden en Leiderdorp			
Vestigingsplaats	Leiden		
Rechtsvorm	Gemeenschappelijke regeling (lichte vorm zonder rechtspersoonlijkheid)		
Doelstelling/publiek belang	De gezamenlijke uitvoeringsorganisatie Leiden en Leiderdorp voert de volgende taken, wetten en regelingen (gedeeltelijk) uit: de Participatiewet, het Bbz, de IOAW, de IOAZ, de Wsw, de WI, de Wet Taaleis, de Wet op de lijkbezorging, SMI-kinderopvang, de Wet gemeentelijke schuldhulpverlening, de sociale recherche, het minimabeleid en andere eventueel voor deze wetten en regelingen in de plaats komende regelingen.		
Bestuurlijk belang	Vertegenwoordigers bestuur		
Jaarlijkse bijdrage	Leiderdorp neemt deel aan de gemeenschappelijke regeling om efficiënter en effectiever te kunnen werken, deskundigheid en expertise te vergroten, en kwetsbaarheid te verminderen. De uitwerking van de afspraken uit de gemeenschappelijke regeling gebeurt in een tweejaarlijkse dienstverleningsovereenkomst (DVO). De verdeling van die kosten is op basis van het relatieve percentuele aandeel van elke partij in de som van de BUIG-budgetten over een periode van vijf jaar.		
Financieel belang	De uitvoeringskosten worden jaarlijks afgerekend.		
Kerncijfers verbonden partij	x € 1.000	1-1-2017	31-12-2017
	Eigen vermogen	n.v.t.	n.v.t.
	Vreemd vermogen	n.v.t.	n.v.t.
	Jaarresultaat	n.v.t.	n.v.t.
Risico's	Er zijn geen materiële risico's waarvoor maatregelen getroffen moeten worden.		
Overige informatie			

Vennootschappen

Alliander			
Vestigingsplaats	Arnhem		
Rechtsvorm	NV		
Doelstelling/publiek belang	Via energienetwerken zorgt Alliander voor de distributie van gas en elektriciteit in een groot deel van Nederland. Alliander brengt een open en duurzame energiemarkt dichterbij.		
Bestuurlijk belang	Aandeelhouder		
Jaarlijks dividend	Alliander keert jaarlijks dividend uit. De uikering is afhankelijk van de winst.		
Financieel belang	Het aantal aandelen is 604.818 en het relatieve aandeel is 0,442. De aandeelhouders zijn niet aansprakelijk voor eventuele tekorten bij Alliander.		
Kerncijfers verbonden partij	x € 1.000	1-1-2017	31-12-2017
	Eigen vermogen	3.864.000	3.942.000
	Vreemd vermogen	3.871.000	4.127.000
	Jaarresultaat		203.000
Risico's	Er zijn geen materiële risico's waarvoor maatregelen getroffen moeten worden.		
Overige informatie	www.alliander.nl		

Oasen			
Vestigingsplaats	Gouda		
Rechtsvorm	NV		
Doelstelling/Publiek Belang	Oasen is een maatschappelijk drinkwaterbedrijf. Oasen zorgt op duurzame wijze voor het drinkwater in Leiderdorp.		
Bestuurlijk belang	Aandeelhouder		
Jaarlijks dividend	Oasen keert op grond van haar statuten geen dividend uit.		
Financieel belang	De gemeente Leiderdorp heeft 25 aandelen in Oasen, naar rato van het aantal inwoners. De aandeelhouders zijn niet aansprakelijk voor eventuele tekorten bij Oasen.		
Kerncijfers verbonden partij	x € 1.000	1-1-2017	31-12-2017
	Eigen vermogen	97.085	103.668
	Vreemd vermogen	152.765	162.538
	Jaarresultaat		6.583
Risico's	Er zijn geen materiële risico's waarvoor maatregelen getroffen moeten worden.		
Overige informatie	www.oasen.nl		

BNG			
Vestigingsplaats	Den Haag		
Rechtsvorm	NV		
Doelstelling/publiek belang	BNG Bank is de bank van en voor overheden en instellingen voor het maatschappelijk belang. De bank draagt duurzaam bij aan het laag houden van de kosten van maatschappelijke voorzieningen voor de burger.		
Bestuurlijk belang	Aandeelhouder		
Jaarlijks dividend	De BNG keert jaarlijks dividend uit. De uikering is afhankelijk van de winst.		
Financieel belang	De BNG is een NV. De aandeelhouders zijn niet aansprakelijk voor eventuele tekorten bij de BNG.		
Kerncijfers verbonden partij	x € 1.000	1-1-2017	31-12-2017
	Eigen vermogen	4.486.000	4.953.000
	Vreemd vermogen	149.514.000	135.041.000
	Jaarresultaat		393.000
Risico's	Er zijn geen materiële risico's waarvoor maatregelen getroffen moeten worden.		
Overige informatie	www.bng.nl		

Stichtingen

DataLand			
Vestigingsplaats	Gouda		
Rechtsvorm	Stichting		
Doelstelling/publiek belang	<p>DataLand verzorgt de toegankelijkheid van het gemeentelijke vastgoed en geo- en Woz-informatie voor publieke en private afnemers in Nederland. Daarmee ontzorgt DataLand de gemeente.</p> <p>DataLand biedt actieve kwaliteitsbewaking, vertegenwoordiging van het gemeentelijk belang, en organisatie en coördinatie van het gemeentelijk geoberaad (in samenwerking met VNG). Het geoberaad is een landelijk ambtelijk en bestuurlijk podium voor gemeentelijke standpunten op het terrein van de ruimtelijke informatie.</p> <p>Deelname is verder niets anders dan een vorm van samenwerking tussen gemeenten ter behartiging van het openbaar belang. Het resultaat is efficiëntie en kennisvoordelen op het gebied van toegankelijkheid van overheidsinformatie, overheidsloket, e-government, dienstverlening, een transparante en betrouwbare overheid en stroomlijning van basisgegevens.</p> <p>DataLand is het landelijke kennis- en dataknooppunt voor vastgoed, geo- en Woz-gerelateerde gemeentelijke gegevens.</p>		
Bestuurlijk belang	De gemeente is als participant vertegenwoordigd in de certificaathoudersvergadering.		
Jaarlijkse bijdrage	Er zijn geen jaarlijkse kosten aan deelname verbonden.		
Financieel belang	<p>Het financieel risico is laag en beperkt zich tot het in certificaten geïnvesteerde bedrag. Het betreft een eenmalige storting. Er zijn geen jaarlijkse kosten aan deelname verbonden. Verstrekking van gegevens aan afnemers vindt plaats tegen verstrekingskosten. Deze inkomsten worden door DataLand gebruikt om de drieledige taken van de organisatie – een stichting zonder winstoogmerk – uit te voeren. Jaarlijks keert DataLand een vergoeding aan deelnemende gemeenten uit voor het leveren van de gemeentelijke gegevens. Daarnaast keert DataLand het eventuele overschot aan inkomsten uit aan certificaathoudende gemeenten. Leiderdorp heeft 13.352 certificaten van aandelen DataLand à € 0,10 per certificaat.</p>		
Kerncijfers verbonden partij	x € 1.000	1-1-2017	31-12-2017
	Eigen vermogen	847	751
	Vreemd vermogen	607	522
	Jaarresultaat		-96
Risico's	Er zijn geen materiële risico's waarvoor maatregelen getroffen moeten worden.		
Overige informatie	www.data-land.nl		

Paragraaf 7: Grondbeleid

Visie

Het grondbeleid is ondersteunend aan (met name) programma 2: Aantrekkelijk Leiderdorp. Het grondbeleid heeft een grote financiële impact. De baten en de financiële risico's zijn van belang voor de algemene financiële positie van de gemeente. Ons grondbeleid is vastgelegd in de nota grondbeleid 2013-2017, grondslagen van het grondbeleid. De raad stelde de nota op 18 maart 2013 vast. Eind 2018 stellen we een nieuwe nota grondbeleid op.

De programma's hanteren een onderscheid in SMART-doelen, activiteiten en prestatie-indicatoren. Bij het grondbeleid is dezelfde driedeling gemaakt:

- SMART-doelen: waar mogelijk faciliterend grondbeleid, niet meer grond dan nodig, marktconforme grondprijzen.
- Activiteiten: het monitoren van grondtransacties aan de nota.
- Prestatie-indicatoren: grondprijzenbrief, de Gemeentelijke Integrale Grondexploitatie (GIG), uniforme erfpachtovereenkomsten.

Hieronder volgen enkele kernpunten uit de nota grondbeleid. De nummers tussen haakjes corresponderen met de nummers van de beleidsregels van de nota grondbeleid.

Beleidskeuze vorm grondbeleid

(3.1) De gemeente Leiderdorp kiest voor een faciliterend grondbeleid.

Faciliterend grondbeleid houdt in dat de gemeente zelf geen grondexploitaties voert, maar dit overlaat aan private ontwikkelaars. We 'faciliteren' deze grondexploitaties door te investeren in plankosten, zoals het maken van een nieuw bestemmingsplan, het treffen van voorzieningen in de openbare ruimte en het aanleggen van nutsvoorzieningen. De kosten verhalen we vervolgens op betrokkenen.

We kunnen actief grondbeleid inzetten als we ergens een sterkere stempel willen drukken op de ontwikkeling. Of als het noodzakelijk is om een ontwikkeling volgens de gemeentelijke randvoorwaarden te realiseren. Dan moet het financiële risico, ook op langere termijn, wel aanvaardbaar zijn.

Instrumenten

Voor grondbeleid hebben we een aantal instrumenten. De beleidsregels bij de diverse instrumenten staan in de nota grondbeleid, hieronder lichten we enkele uit.

Beleidsregels instrumenten:

- (4.5.3) We handhaven op oneigenlijk gebruik en streven, waar mogelijk, naar verkoop.
- (4.7.1) Grondverkoop heeft de voorkeur boven erfpacht. Voor erfpacht kiezen we wanneer de gronden voor de gemeente strategisch van belang zijn.
- (4.7.3) Bij erfpacht gaan we uit van een marktconforme canon. In het kader van eenduidigheid en transparantie passen we bestaande erfpachtovereenkomsten bij verlenging aan een marktconforme canon aan.

Grondprijnsbeleid

Bij een transparant grondbeleid horen transparante grondprijzen.

Beleidsregels grondprijnsbeleid:

- (5.1) Het grondprijnsbeleid actualiseren we jaarlijks via een grondprijzenbrief waarin we de richtlijn voor de grondprijzen aangeven.
- (5.2) We hanteren een marktconform grondprijnsbeleid.
- (5.3) De grondprijns bepalen we in beginsel met de *residuelewaardemethode*.

Grondslagen waardering

We waarderen de gronden tegen verkrijgingprijs, vermeerderd met gemaakte kosten voor onderzoek en bouwrijp maken. Zoals wettelijk verplicht, mag de boekwaarde niet hoger zijn dan de ingeschatte marktwaarde. Afhankelijk van deze inschatting boeken we de boekwaarde af (bij definitief geen mogelijkheid tot terugverdienen) of vormen we een voorziening (bij redelijke twijfel over het terugverdienen van de boekwaarde).

Reserves

Resultaten op de grondexploitatie voegen we toe aan de algemene reserve bouw- en grondexploitaties op de daartoe voorgeschreven wijze door BBV.

Organisatie

Beleidsregels organisatie:

- (6.1.1) We herzien de grondexploitaties jaarlijks en stellen deze vast via de GIG.
- (6.1.2) In de jaarlijkse GIG-rapportage verantwoorden we de grondexploitaties en de overige ruimtelijke investeringsprojecten.
- (6.1.3) De voortgang ten opzichte van de GIG-rapportage maken we minimaal jaarlijks inzichtelijk in de GIG-voortgangsrapportage.
- (6.2.1) Per project of grondexploitatie brengen we de risico's in beeld. En geven we beheersmaatregelen aan.
- (6.2.2) Het weerstandsvermogen berekenen we volgens de leidraad uit de kadernota weerstandsvermogen & risicomangement. In de begroting en de jaarstukken staat het weerstandsvermogen in de paragraaf weerstandsvermogen.

Opgenomen voorzieningen

Voor projecten met een (groot) afbreukrisico en weinig financiële bijsturingsmogelijkheden kunnen we voorzieningen treffen.

Voor een aantal grondexploitaties van W4 treffen we een voorziening. Per 1-1-2018 zijn dit:

- 'Bospoort-Zuid' € 2,15 miljoen (nominaal; € 2,14 miljoen)
- 'Fietsbruggen en -paden W4' € 3,50 miljoen (nominaal; € 3,47 miljoen).

Risico's publiek-private samenwerking (PPS)

We hebben op dit moment geen PPS.

Prognose verwachte resultaten totale grondexploitatie per 1/1/18

(bedragen x € 1.000)	GIG - 2018 Nominaal	GIG - 2018 NCW 01-01-18	GIG - 2018 NCW 01-01-17	GIG - 2017 NCW 01-01-17	Vershil NCW 01-01-17
Mauritskwartier - Kavel M	189	185	182	164	18
Bospoort Noord	883*	881*	865*	7.527	- 6.661
Bospoort Zuid	-2.136	- 2.154	- 2.112	- 2.185	73
Fietsbruggen en -paden W4	-3.472	- 3.501	- 3.432	- 3.845	413
Totaal W4	- 4.537	- 4.588	- 4.497	1.660	- 6.158
	(nadelig)	(nadelig)	(nadelig)	(voordelig)	(nadelig)
Amaliaplein	3.132	3.056	3.000	3.151	-151
Driemaster	286	233	229	nvt	229
Totaal overige projecten	3.418	3.289	3.229	3.151	78
	(voordelig)	(voordelig)	(voordelig)	(voordelig)	(voordelig)

*inclusief winstneming

Parameters

Bij de herziening op 1-1-2018 van de grondexploitaties in de GIG 2018 hanteerden we de volgende parameters:

- rentepercentage: 1,85%
- kostenindex: 2,5%
- opbrengstenindex: 0%

Ten opzichte van de GIG 2017 stelden we de kostenindex naar boven bij (was 2%) en bleef de opbrengstenindex gelijk. De reden hiervoor is (de stijging van) het prijsindexcijfer grond-, water,- en wegenbouw (GWW). Ook willen we opbrengsten conservatief ramen.

Fasering verkopen

Bij de herziening op 1-1-2018 van de grondexploitaties in de GIG 2018 faseerden we de nog te verwachten opbrengsten voor grondverkoop als volgt:

- Mauritskwartier kavel M: (halverwege) 2019 voor het resterende perceel
- Bospoort (paviljoens): (halverwege) 2019

Paragraaf 8: Subsidies

Voorgaande jaren gaf deze paragraaf een overzicht van het (concept)subsidieprogramma en de productsubsidies. We lieten zien of we deze binnen de - anderhalf jaar eerder - vastgestelde plafonds konden verstrekken.

Sinds twee productsubsidies - Pluspunt en SCw - en enkele programmasubsidies aan het budget voor *Samen Leiderdorp-een goede basis* zijn toegevoegd, is dit overzicht vervallen. De relatie met de plafonds kunnen we namelijk niet meer geven. Voor 2020 (en verder) hebben wij de raad een voorstel voor de subsidieplafonds gedaan. We stellen voor om voor de overige subsidies en de subsidie van BplusC geen plafonds voor 2020 meer vast te stellen. De plafonds zouden ons kunnen beperken in de beweging die we willen maken. Immers, met de plafonds 'oormerken' we de subsidies. Daarnaast verhoudt het budget dat beschikbaar is zich niet tot het totaal aan subsidies die we verstrekken. Daarmee valt het nut weg om voor deze overige subsidies als 'beheersmaatregel' nog een plafond te stellen.

FINANCIËLE BEGROTING

Overzicht van baten en lasten en de toelichting

A: Overzicht van baten en lasten

Programma bedragen x € 1.000,-	L/B	Rekening 2017	Begroting 2018	Begroting 2019	Meerjarenraming		
					2020	2021	2022
1 Meedoen in Leiderdorp	Lasten	28.198	28.873	28.961	27.542	27.336	27.188
	Baten	-7.811	-7.198	-7.070	-7.070	-7.070	-7.070
Saldo		20.388	21.676	21.891	20.472	20.266	20.118
2 Aantrekkelijk Leiderdorp	Lasten	5.642	14.288	17.500	9.297	9.157	9.142
	Baten	-14.830	-10.926	-16.312	-10.285	-7.237	-7.644
Saldo		-9.189	3.362	1.188	-988	1.919	1.498
3 Bestuur en organisatie Leiderdorp	Lasten	12.189	12.109	12.737	12.906	12.987	13.203
	Baten	-702	-169	-171	-171	-171	-171
Saldo		11.487	11.940	12.567	12.736	12.816	13.033
Algemene Dekkingsmiddelen	Lasten	-177	33	156	167	167	167
	Baten	-39.541	-40.468	-42.065	-42.604	-42.797	-42.341
Saldo		-39.717	-40.435	-41.909	-42.437	-42.630	-42.174
Overhead, VPB en onvoorzien	Lasten	8.186	8.419	8.469	8.606	8.496	8.467
	Baten	-291	-8	-8	-8	-8	-8
Saldo		7.895	8.412	8.462	8.599	8.488	8.460
Totaal	Lasten	54.038	63.723	67.824	58.519	58.143	58.167
Totaal	Baten	-63.174	-58.769	-65.626	-60.137	-57.282	-57.233
TOTAAL SALDO VAN BATEN EN LASTEN		-9.135	4.954	2.198	-1.619	860	934
RESERVES 1 Meedoen in Leiderdorp	Toevoeging	1.318	129	507	328	84	-45
	Onttrekking	-1.636	-1.749	-1.807	-496	-287	-246
Saldo		-318	-1.620	-1.300	-168	-204	-291
RESERVES 2 Aantrekkelijk Leiderdorp	Toevoeging	12.582	1.000	1.716	3.507	552	278
	Onttrekking	476	-2.712	-801	-305	-328	-334
Saldo		13.058	-1.711	916	3.202	224	-56
RESERVES 3 Bestuur en organisatie Leiderdorp	Toevoeging	-7.892	0	0	31	70	124
	Onttrekking	4.550	0	0	0	0	0
Saldo		-3.342	0	0	31	70	124
RESERVES Algemene Dekkingsmiddelen	Toevoeging	1.387	1.123	703	221	198	408

Programma bedragen x € 1.000,-	L/B	Rekening 2017	Begroting 2018	Begroting 2019	Meerjarenraming		
					2020	2021	2022
	Onttrekking	-2.733	-2.879	-2.645	-1.775	-1.231	-1.115
Saldo		-1.346	-1.756	-1.942	-1.554	-1.032	-707
RESERVES Overhead, VPB en onvoorzien	Toevoeging	0	192	156	108	81	0
	Onttrekking	-168	-175	-28	0	0	-5
Saldo		-168	18	128	108	81	-5
Totaal	Toevoeging	7.395	2.445	3.083	4.194	985	765
Totaal	Onttrekking	489	-7.514	-5.281	-2.575	-1.846	-1.700
TOTAAL MUTATIE IN RESERVES		7.884	-5.069	-2.198	1.619	-860	-934
Begrotingstotaal	Lasten/ Toev.	61.433	66.168	70.907	62.713	59.128	58.933
Begrotingstotaal	Baten/ Ontr.	-62.685	-66.283	-70.907	-62.713	-59.128	-58.933
GERAAMD RESULTAAT		-1.252	-115	0	0	0	0

B: Grondslagen voor de begroting

Als basis voor de begroting 2019 hebben we de volgende uitgangspunten gehanteerd:

1. De begroting 2018, inclusief de meerjarenraming 2019-2021 van de gemeente Leiderdorp na wijziging.
2. De financiële kadernota 2019-2022.
3. De effecten van de meicirculaire gemeentefonds, zoals uiteengezet in de raadsbrief van 14 juni 2018.
4. Effecten van tussentijdse besluitvorming en nieuwe ontwikkelingen.

Algemene uitkering gemeentefonds

Bij de berekening van de algemene uitkering voor de meerjarenraming zijn we uitgegaan van de uitkeringsfactor op basis van constante prijzen. De algemene uitkering is gebaseerd op de meicirculaire van 2018.

Indexering baten

Op 26 maart 2018 is het Centraal Economisch Plan 2018 van het CPB gepubliceerd. In de kerngegevensstabel is het verwachte indexeringspercentage opgenomen dat wij aanhouden voor de indexering van de inkomsten van de gemeente Leiderdorp. De nationale consumentenprijsindex (cpi) bedraagt voor 2019 2,4%. Voor 2018 bedraagt het CPI 1,6% terwijl bij de begroting 2018 nog 1,5% werd verwacht. Voorgesteld wordt nu om de inkomsten in de begroting te verhogen met 2,5 %, te weten 2,4% plus de correctie voor 2018 van 0,1%. Op deze wijze wordt de indexering op het meest actuele beeld gebaseerd.

Indexering lasten

Het is gebruikelijk om de personele budgetten in de begroting jaarlijks te laten meegroeien met de feitelijke loonkostenontwikkeling. De huidige CAO gemeenten loopt tot 31 december 2018. Een loonsverhoging in 2019 is onderwerp van onderhandeling. Voor de begroting gaan wij uit van de ontwikkeling zoals die ook door het Centraal Planbureau wordt verwacht voor de loonkosten van 3,2% minus een correctie over de geraamde ontwikkeling voor 2018 van 1,6%. Per saldo komt de indexering dan ook uit op 1,6%.

De budgetten voor de materiële lasten worden met ingang van 2018 in de begroting geïndexeerd met het percentage voor de prijsontwikkeling van de netto materiële overheidsbestedingen (imoc) zoals deze in het Centraal Economisch Plan 2018 van het CPB zijn gehanteerd. Het percentage voor 2018 is gelijk aan het percentage dat voor de begroting 2018 is gebruikt. Een correctie voor dat jaar is dan ook niet nodig. De indexering voor 2019 komt op 1,4%.

De indexering van de verstrekte subsidies voor 2019 is bij de vaststelling van de begroting 2018 reeds vastgesteld op een percentage van 2,0% voor de huisvestingssubsidie en voor een drietal gesubsidieerde instellingen is rekening gehouden met de CAO-ontwikkeling van 2,5%. Voor de indexering van de bijdragen aan de meeste gemeenschappelijke regelingen is aangesloten bij de afspraken die met de regio-gemeenten zijn gemaakt. De indexering is bepaald op 2,3% (incl. de nacalculatie over 2018 van 0,7%).

Areaalontwikkeling

De areaalontwikkeling voor de ontwikkeling van de waarden en de aantallen woningen en niet woningen is geactualiseerd naar de inzichten op dit moment. Bij de samenstelling van de begroting is die areaalontwikkeling in negatieve zin bijgesteld omdat de woonwinkel IKEA niet doorgaat. De berekening van de budgettaire effecten voor de opbrengst OZB alsook op de beheerskosten van de openbare ruimte zijn meegenomen.

Indexatie

De indexatie is als volgt toegepast:

onderdeel	ten opzichte van de begroting 2018 hebben we een indexatie toegepast van:
<i>Uitgaven</i>	
Personeelslasten	1,6%-stijging
Overige uitgaven	1,4%-stijging
<i>Inkomsten</i>	
Ozb	2,5%-stijging
Afvalstoffen/reiniging	2,5%-stijging
Riolering	2,5%-stijging + 3,0%-stijging op basis van het vGRP
Leges	2,5%-stijging
Overige inkomsten	2,5%-stijging

Belastingen en heffingen

Zoals gebruikelijk zullen we de tarieven ter besluitvorming voorleggen. Dit doen we in de raadsvergadering van december 2018. Daarbij nemen we de tarieven waarvoor landelijk een maximum is vastgesteld uiteraard in ogenschouw. De trendmatige verhoging van de lokale lasten en die van de leges in 2019 hebben we op 2,5% vastgesteld in de financiële kadernota. Meer specifiek merken we het volgende op:

- Onroerendezaakbelasting (ozb). De exacte tarieven zijn nu nog niet bekend. Deze bieden we u ter vaststelling aan voor de raadsvergadering van december, zodat de tarieven op basis van de recentste Woz-waarden berekend kunnen worden. Conform het coalitieakkoord 2018-2022 verhogen we de ozb-opbrengst trendmatig.
- Afvalstoffenheffing. De tarieven indexeren we met 2,5%. De definitieve tariefvaststelling is in de raad van december 2018 als een besluit plaatsvindt over de geactualiseerde belastingverordeningen 2018.
- Rioolheffing. De tarieven indexeren we met 2,5%. De gemeenteraad heeft het geactualiseerde vGRP in 2016 vastgesteld. Op basis van dat plan verhogen we de rioolheffing jaarlijks met 3,0% extra.

C: Structureel en reëel evenwicht

1: Structureel en reëel evenwicht

In de Gemeentewet is bepaald dat de raad erop toeziet dat de begroting structureel en reëel in evenwicht is. De raad mag hiervan afwijken als aannemelijk is dat het structureel en reëel evenwicht in de begroting in de eerstvolgende jaren tot stand zal worden gebracht. De toezichthouder toetst eveneens nadrukkelijk op deze bepaling. Het komt erop neer dat de structurele lasten in de begroting worden gedekt door structurele baten. Voor de beoordeling van dit evenwicht is onderstaande tabel gemaakt. Uitgangspunt daarbij is dat het merendeel van de baten en lasten als structureel wordt aangemerkt. Door de 'incidentele' baten en lasten respectievelijk verrekeningen met de reserves te elimineren, blijft het saldo van de structurele baten en lasten over. In de volgende tabel lichten we de incidentele baten en lasten, respectievelijk verrekeningen met de reserves, toe. Daarna volgt de tabel met de structurele verrekeningen met de reserves.

Conclusies

- Deze begroting is sluitend voor alle jaren.
- Deze begroting is structureel in evenwicht.
- Deze begroting is reëel in evenwicht.

In onderstaande tabel staan deze conclusies samengevat weergegeven. Het sluitend zijn van de begroting ziet u terug in de eerste regel als resultaat na bestemming. Onder deze tabel lichten we achtereenvolgens het reëel en het structureel evenwicht nader toe.

Presentatie van het structureel begrotingssaldo	2019	2020	2021	2022
Saldo baten en lasten	2.197.685	-1.618.884	860.302	934.445
Toevoegingen en onttrekkingen aan reserves	-2.197.685	1.618.884	-860.302	-934.445
Begrotingssaldo na bestemming	0	0	0	0
Waarvan incidentele baten en lasten (saldo)	279.143	116.714	249.942	213.823
Structureel begrotingssaldo	-279.143	-116.714	-249.942	-213.823
Structureel evenwicht	JA	JA	JA	JA

Reëel evenwicht

Ter invulling van het begrip reëel evenwicht is in het BBV voorgeschreven dat we moeten ingaan op het realisme van de ramingen en de motivering daarvan. Op basis van de volgende argumenten en bevindingen kunnen we stellen dat de begroting reëel in evenwicht is:

- De baten en lasten hebben we geraamd met het voorzichtigheidsbeginsel in het achterhoofd.
- De algemene uitkering hebben we geraamd op basis van de meicirculaire 2018.
- De begroting 2019 bevat slecht twee taakstellingen die we als realistisch beschouwen.

Structureel evenwicht

Van structureel evenwicht is sprake als de structurele lasten worden gedekt door structurele baten.

De bepaling van het structureel evenwicht verloopt als volgt:

- resultaat na bestemming
- **af**: de incidentele lasten per programma en stortingen in reserves

- **bij:** de incidentele baten en onttrekkingen uit reserves
- Dit geeft het totaal structureel begrotingssaldo en meerjarenraming

De begroting hebben we in meerjarig perspectief beoordeeld op het incidentele karakter. Voor het meerjarenbeeld is in alle jaren sprake van structureel evenwicht, aangezien de structurele lasten worden gedekt door (hogere) structurele baten.

Incidentele mutaties per programma		2019	2020	2021	2022
1 Meedoen in Leiderdorp					
Lokaal onderwijs	Lasten	32.902	-	31.170	-
Openbare bibliotheek	Lasten	97.000	-	-	-
Participatiewet reïntegratie	Lasten	-48.740	-48.740	-	-
Participatiewet (lokaal budget)	Lasten	257.000	257.000	-	-
Ondersteunende algemene voorzieningen	Lasten	110.000	110.000	110.000	-
Ouderenbeleid	Lasten	25.000	-	-	-
Sociaal-cultureel werk	Lasten	25.000	-	-	-
alg. bijst. ink.deel.<65 jaar	Lasten	47.210	47.210	47.210	47.210
alg. bijst. ink.deel.<65 jaar	Baten	-47.210	-47.210	-47.210	-47.210
Regionale gespecialiseerde jeugdhulp	Lasten	1.174.735	-	-	-
Reserve sociaal domein	Storting	348.158	184.247	-40.444	-168.914
Reserve sociaal domein	Onttrekking	-1.647.407	-335.510	-127.250	-86.250
2 Aantrekkelijk Leiderdorp					
Overige verkeersmaatr.	Lasten	51.000	50.000	-	-
Groenonderhoud e/b	Lasten	100.000	100.000	100.000	-
Milieubeheer	Lasten	160.000	160.000	-	-
Bestemmingsplannen beleid	Lasten	296.000	44.023	-	-
Verkiezingen	Lasten	35.000	-	-	-
Grondbedrijf exploitatie	Lasten	8.374.998	107.066	-	-
Grondbedrijf exploitatie	Baten	-9.252.828	-3.335.380	-233.394	-
Reserve bouw- en grondexploitaties	Storting	1.106.287	3.228.314	233.394	-
Reserve bouw- en grondexploitaties	Onttrekking	-364.498	-	-	-
Egalisatiereserve reiniging	Storting	223.905	-	-	-
Implementatiekosten omgevingswet	Onttrekking	-155.000	-	-	-
Bestemmingsreserve Integraal Beheer	Storting	386.227	278.458	318.612	278.458
Bestemmingsreserve Integraal Beheer	Onttrekking	-221.204	-252.645	-278.457	-288.238
3 Bestuur en organisatie Leiderdorp					
Bestuurskosten	Lasten	-	40.000	-	25.000
Bedrijfsvoering	Lasten	-24.624	-69.000	-69.000	-

Incidentele mutaties per programma		2019	2020	2021	2022
Bedrijfsvoerings reserve	Storting	-	31.000	70.000	124.000
Algemene Dekkingsmiddelen					
Algemene reserve algemene dekkingsm.	Onttrekking	-87.417	-	-	-
Behoedzaamheidsres. Gemeentefonds AD	Storting	535.474	153.293	130.941	340.222
Behoedzaamheidsres. Gemeentefonds AD	Onttrekking	-1.431.735	-681.371	-67.677	-
Overhead, VPB en onvoorzien					
Informatiebeleidsplan reserve	Storting	156.431	108.144	81.180	-
Diverse programma's					
Kleine bedragen onder de € 25.000		17.479	-12.185	-9.133	-10.455
Totaal incidenteel		279.143	116.714	249.942	213.823

2: Structurele verrekeningen met de reserves

Programma	Reserve	Jaarschijf	Jaarschijf	Jaarschijf	Jaarschijf
		2019	2020	2021	2022
1 Meedoen in Leiderdorp					
MUTATIES RESERVES					
VERREKENING RESERVES PROGRAMMA 1	6298261 Reserve sociaal domein	-884,00	-16.710,00	-35.906,00	-35.906,00
VERREKENING RESERVES PROGRAMMA 1		-884,00	-16.710,00	-35.906,00	-35.906,00
2 Aantrekkelijk Leiderdorp					
MUTATIES RESERVES					
VERREKENING RESERVES PROGRAMMA 2	6298008 Bouw- en grondexploitaties	-40.000,00	-40.000,00	-40.000,00	-40.000,00
VERREKENING RESERVES PROGRAMMA 2		-40.000,00	-40.000,00	-40.000,00	-40.000,00
Algemene Dekkingsmiddelen					
MUTATIES RESERVES					
VERREKENING RESERVES ALG.DEKKING	6298220 Egalisatie exploitatiekosten AD	-958.022,00	-1.026.151,00	-1.095.562,00	-1.047.362,00
VERREKENING RESERVES ALG.DEKKING		-958.022,00	-1.026.151,00	-1.095.562,00	-1.047.362,00
TOTAALSTRUCTUREEL RESERVES		-998.906,00	-1.082.861,00	-1.171.468,00	-1.123.268,00

Uiteenzetting financiële positie en toelichting

D: Geprognosticeerde begin- en eindbalans

Prognose meerjarenbalans	Realisatie	Begroting				
	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Activa						
Vaste activa						
Immateriële vaste activa	485.000	394.000	320.000	257.000	194.000	139.000
Materiële vaste activa	75.360.000	71.984.000	76.969.000	81.819.000	82.821.000	83.486.000
Financiële vaste activa	2.512.000	2.512.000	2.512.000	2.512.000	2.512.000	2.512.000
Totaal vaste activa	78.357.000	74.890.000	79.801.000	84.588.000	85.527.000	86.137.000
Vlottende activa						
Voorraden	-6.117.000	2.044.000	222.000	-607.000	24.000	24.000
Uitzettingen	5.775.000	5.775.000	5.775.000	5.775.000	5.775.000	5.775.000
Liquide middelen	46.000	0	0	0	0	0
Overlopende activa	103.000	103.000	103.000	103.000	103.000	103.000
Totaal vlottende activa	-193.000	7.922.000	6.100.000	5.271.000	5.902.000	5.902.000
Totaal activa	78.164.000	82.812.000	85.901.000	89.859.000	91.429.000	92.039.000
Passiva						
Vaste passiva						
Reserves	40.397.000	36.580.000	34.382.000	36.001.000	35.140.000	34.205.000
Resultaat boekjaar	1.252.000	0	0	0	0	0
Voorzieningen	12.943.000	12.635.000	12.874.000	12.535.000	13.449.000	14.032.000
Vaste schuld	15.255.000	24.455.770	29.164.960	32.633.970	34.182.845	35.142.720
Totaal vaste passiva	69.847.000	73.670.770	76.420.960	81.169.970	82.771.845	83.379.720
Vlottende passiva						
Vlottende schuld	5.841.000	6.665.230	7.004.040	6.213.030	6.181.155	6.183.280
Overlopende passiva	2.476.000	2.476.000	2.476.000	2.476.000	2.476.000	2.476.000
Totaal vlottende passiva	8.317.000	9.141.230	9.480.040	8.689.030	8.657.155	8.659.280
Totaal passiva	78.164.000	82.812.000	85.901.000	89.859.000	91.429.000	92.039.000

E: Investerings

Nummer	Omschrijving investering	Totaal investering	Krediet 2019	Krediet 2020	Krediet 2021	Krediet 2022
7210911	Riolering 2019	2.613.333	2.613.333			
7210912	Riolering 2020	2.613.333		2.613.333		
7210913	Riolering 2021	2.613.333			2.613.333	
7210914	Riolering 2022	2.613.333				2.613.333
7210916	IBOR openbare verlichting 2019	272.900	272.900			
7210917	IBOR openbare verlichting 2021	250.000			250.000	
7210940	IBOR openbare verlichting 2022	250.000				250.000
7230590	IBOR openbare verlichting Oranjewijk	348.800		348.800		
7230603	IBOR openbare verlichting deel Hoofdstraat Oranjewijk	170.000		170.000		
7210918	IBOR wegen 2019	805.757	805.757			
7210919	IBOR Wegen 2020	922.670		922.670		
7210920	IBOR Wegen 2021	150.000			150.000	
7210921	IBOR Wegen 2022	150.000				150.000
7230593	IBOR Wegen - Oranjewijk	664.156		664.156		
7230594	IBOR Wegen - verkeersvoorzieningen Oranjewijk	73.276		73.276		
7230591	IBOR Wegen - straatmeubilair Oranjewijk	36.500		36.500		
7210923	IBOR Kunstwerken beton 2019	14.898	14.898			
7210924	IBOR Spelen 2019	150.000	150.000			
7210925	IBOR Water - oevers	70.000	70.000			
7210926	IBOR Water - duikers en beschoeiingen	207.520	207.520			
7210927	IBOR Water - duikers oranjewijk en doeskwartier	100.000		100.000		
7210928	IBOR Water - duiker onder de Oude Spoorbaan	60.000			60.000	
7210942	IBOR Bruggen - brug over de Oude Spoorbaan	900.000			900.000	
7230585	Bruggen - Electrotechniek Leiderdorpse brug	604.000		604.000		

Nummer	Omschrijving investering	Totaal investering	Krediet 2019	Krediet 2020	Krediet 2021	Krediet 2022
7230584	Bruggen - Werktuigbouw Leiderdorpse brug	1.896.000		1.896.000		
7210853	RCL 2018	43.000	43.000			
7210854	Velocitas 2018	39.000	39.000			
7210930	Velocitas kunstgras en verlichting	382.960	382.960			
7210857	Alecto 2018	96.000	96.000			
7210874	RCL hekwerk	35.000	35.000			
7210931	Aanschaf software	100.000	100.000			
7210788	DMS	100.000		100.000		
7210906	Investering ICT 2021	100.000			100.000	
7210932	Investering ICT 2022	100.000				100.000
7210903	Vervanging vrachtauto met kraan	200.000	200.000			
7210901	Vervanging bestelauto	45.000		45.000		
7210934	Vervanging vuilniswagen 17-BGF-5	270.000				270.000
7210935	Vervanging vuilniswagen 25-BFK-2	270.000				270.000
7210936	Vervanging vuilniswagen 49-BFK-4	270.000				270.000
7210937	Vervanging bestelauto VJ-277-G	50.000				50.000
7210938	Vervanging KCA depot	140.000				140.000
7210939	Vervanging diverse materialen gladheidbestrijding	250.000				250.000
	Eindtotaal	21.040.769	5.030.368	7.573.735	4.073.333	4.363.333

Kredieten 2019 voor in totaal € 4.817.368 beschikbaar te stellen bij de begroting 2019

7210911 Riolering 2019 (€ 2.613.333)

Bij toekomstige rioolvervanging wordt het gemengde afvoersysteem vervangen door gescheiden afvoersysteem. Bij een gemiddelde vervanging van het riool van 2,7 km per jaar is een investering bedrag van € 2.613.333 per jaar benodigd. De dekking realiseren we vanuit de rioolheffing.

IBOR-investeringen

7210916 IBOR Openbare Verlichting (€ 272.900), 7210918 IBOR Wegen 2019 (€ 805.757), IBOR Kunstwerken (€ 14.898), 7210924 Spelen (€ 150.000), IBOR water (oevers) (€ 70.000) en IBOR Water (duikers) (€ 207.520)

Bovenstaande investeringen vloeien voort uit het bestaande beheerplan IBOR. De belangrijkste activiteiten zijn: de aanpak van de Vosjeslaan en andere wegen waarbij ook de verlichting meenemen, het vernieuwen en omvormen van

speelplaatsen en vervanging van beschoeiing en duikers. Overigens zijn de benodigde kredieten voor IBOR-wegen 2019 en 2020 naar aanleiding van de doorlichting van het investeringsplan verhoogd met € 100.000 en 300.000 en daarmee weer in overeenstemming met het beheerplan. De kapitaallasten van deze investeringen worden bij de kadernota 2020-2023 uit de reserve IBOR gedekt.

7210930 Velocitas kunstgrasveld en verlichting (€ 406.560)

Dit krediet betreft de aanleg van kustgrasvelden en de vervanging van de verlichting. Uit de keuring van de velden blijkt dat een schokdempende onderlaag ontbreekt. Met de vervanging voldoen we aan de huidige eisen van korfbalvelden (andere afmetingen) en wensen van Velocitas (ook trainen op kunstgras). In het krediet is de reguliere vervanging van de veldverlichting inbegrepen. Aangezien in de 2e Bestuursrapportage 2018 is voorgesteld om een voorbereidingskrediet van € 23.600 beschikbaar te stellen, is in de jaarschijf voor 2019 het restant benodigde krediet van € 382.960 opgenomen.

7210931 Software

Jaarlijks is er een vervangingskrediet beschikbaar om diverse software te kunnen vervangen.

7210903 Vervanging vrachtauto met kraan (€ 200.000)

De vrachtauto met kraan is aan het einde van zijn levensduur. We gaan hem vervanging en de kosten hiervoor ramen we op € 200.000.

Kredieten 2019 voor in totaal € 213.000 beschikbaar te stellen via een apart raadsvoorstel:

7210874 Hekwerk RCL (€ 35.000), 7210853 RCL 2018 (€ 43.000), 7210854 Velocitas 2018 (€ 39.000 en 7210857 Alecto 2018 (€ 96.000)

Deze kredieten zijn enige jaren geleden geraamd. De afgelopen jaren hebben diverse aanpassingen plaatsgevonden binnen de sportcomplexen en daarom is het verstandig om eerst te inventariseren hoe we de investeringen het beste kunnen inzetten. We werken aan een collegeadvies met betrekking tot LED verlichting in de Bloemerd. Mogelijk dat hieruit een raadsvoorstel volgt om (een gedeelte van) deze kredieten hiervoor in te zetten.

F: Reserves

Wettelijke basis voor reserves en voorzieningen.

Op basis van artikel 43 lid 1 van het BBV onderscheiden we de reserves in:

- a. De algemene reserves.
- b. Bestemmingsreserves die dienen om ongewenste schommelingen op te vangen in de tarieven die we in rekening brengen aan derden, maar die we niet specifiek hoeven te besteden.
- c. Overige bestemmingsreserves.

De kaders voor het reserve- en voorzieningenbeleid maken deel uit van de Financiële Verordening 2018. Specifieke kaders per reserve en/of voorziening maken deel uit van deze begroting en zijn na vaststelling van de begroting 2019 eveneens van toepassing op de jaarrekening 2018.

De algemene reserve is voor incidentele zaken beschikbaar. Over het algemeen dient deze reserve als een buffer tegen onverwachte risico's. Bij bestemmingsreserves heeft de raad vooraf bepaald voor welke bestemming de reserve in het leven is geroepen. Ze zijn gevormd om ongewenste schommelingen in uitgaven op te vangen of om een bepaalde activiteit of doel te realiseren.

Toelichting reserves

Omschrijving Bedragen x € 1.000	Begroot Stand 1/1/2019	Begroting mutaties 2019	Begroting mutaties 2020	Begroting mutaties 2021	Begroting mutaties 2022	Begroot Stand 31/12/2022
Algemene reserves						
8297001 Algemene reserve	1.081	-87	-	-	-	993
8297002 Bouw- en grondexploitatie	7.963	702	3.188	193	-40	12.007
8297244 Behoedzaamheidsreserve Gemeentefonds	2.348	-897	-528	63	340	1.326
Totaal algemene reserves	11.392	-283	2.660	256	300	14.326
Bestemmingsreserves ter egalisatie van tarieven						
8297101 Egalisatiereserve omgevingsvergunning	265	-20	-3	-	-	242
8297103 Egalisatiereserve reiniging	3.182	224	-9	-9	-6	3.382
Totaal Bestemmingsreserves ter egalisatie van tarieven	3.448	204	-12	-9	-6	3.624
Bestemmingsreserves overig						
8297120 Reserve implementatiekosten omgevingswet	306	-155	-	-	-	151
8297204 Rekenkamer	50	-	-	-	-	50
8297211 Egalisatieres. exploitatielasten	11.936	-958	-1.026	-1.096	-1.047	7.809
8297214 Informatiebeleidsplan	250	128	108	81	-5	563
8297243 Bestemmingsreserve Integraal Beheer	2.074	165	26	40	-10	2.295
8297255 Reserve bedrijfsvoering	200	-	31	70	124	425
8297260 Reserve Sociaal domein	5.672	-1.300	-168	-204	-291	3.709

Omschrijving Bedragen x € 1.000	Begroot Stand 1/1/2019	Begroting mutaties 2019	Begroting mutaties 2020	Begroting mutaties 2021	Begroting mutaties 2022	Begroot Stand 31/12/2022
Totaal Bestemmingsreserves overig	20.488	-2.120	-1.029	-1.108	-1.229	15.003
Totaal reserves	35.327	-2.198	1.619	-861	-935	32.953

8297001 Algemene reserve	Stand 01-01-2019	€ 1.080.786
Doelstelling: De algemene reserve is als weerstandskas van de gemeente het vangnet voor onverwachte (grote) financiële uitgaven. Deze reserve is aangewezen als beschikbare weerstandscapaciteit. De algemene reserve is vrij besteedbaar voor zover aan de randvoorwaarde wordt voldaan dat de ratio weerstandsvermogen groter of gelijk aan 1.0 is en blijft.		
Soort reserve:	Algemene reserve	
Looptijd:	Geen einddatum	
Gewenste omvang:	Geen plafond	
Resultaatafhankelijke mutatie:	Niet toegestaan	
Voeding: Voeding vindt plaats door toevoeging van voordelige exploitatieresultaten volgens de jaarrekening.		
Besteding: Een nadelig exploitatieresultaat wordt ten laste van de algemene reserve gebracht. De besteding 2019 betreft de overheveling van het budget voor verkiezingen van € 35.000 en de dekking van de uitgaven voor het coalitieakkoord voor 2019 van € 52.417.		
Opmerking: Geen		

8297002 Algemene reserve bouw- en grondexploitaties	Stand 01-01-2019	€ 7.963.030
Doelstelling: Reserve is bestemd voor de opvang van eventuele nadelen bij de uitvoering van bouwgrondexploitaties op basis van exploitatieberekeningen en het oplossen van knelpunten op het gebied van volkshuisvesting. Deze reserve is aangewezen als beschikbare weerstandscapaciteit.		
Soort reserve:	Algemene reserve	
Looptijd:	Geen einddatum	
Gewenste omvang:	Geen plafond	
Resultaatafhankelijke mutatie:	Ja	
Voeding: De reserve wordt gevoed uit exploitatie overschotten van afgesloten complexen. Ook worden gelden uit antispeculatie bedingen toegevoegd aan de reserve. Inkomsten door afkoop van sociale woningbouw worden conform beleidsregels uit Zicht op Wonen III en notitie sociale woningbouw (december 2010) bij kleine projecten aan de reserve toegevoegd. In 2019 worden de grondexploitaties Bospoort Noord (ruim € 900.000 positief) en Mauritkwartier kavel M (bijna € 200.000 positief) afgesloten, waarbij het saldo wordt gestort in de reserve Bouw- en grondexploitaties.		
Besteding: De reserve wordt ingezet voor de dekking van (de voorziening voor) negatieve eindwaarden van grondexploitaties. Voor de grondexploitaties W4 fietsbruggen en -paden en Bospoort Zuid geldt dat ze worden afgesloten met een negatief saldo dat net iets hoger ligt dan de daarvoor gevormde voorzieningen. Hiervoor wordt ongeveer € 230.000 onttrokken aan de reserve Bouw- en grondexploitaties. In 2019 wordt € 136.000 onttrokken ter dekking van een nadeel door het wegvallen van doorberekende uren (zie kadernota 2018). Verder wordt jaarlijks rekening gehouden met een onttrekking van maximaal € 40.000 uit deze reserve ten behoeve van onderzoeken naar nieuwe projecten waar nog geen financiering voor geregeld is.		
Opmerking: De reserve Sociale woningbouw is op 9 mei 2016 opgeheven en het saldo en de voorgenomen mutaties zijn toegevoegd aan deze reserve.		

8297244 Reserve Behoedzaamheidsreserve uitkering gemeentefonds		Stand 01-01-2019	€ 2.347.844
Doelstelling: De reserve heeft een tweeledig doel. In de eerste plaats worden mee- en tegenvallers in de algemene uitkering verrekend met deze reserve. De reserve wordt daarnaast ook gebruikt om het meerjarenbeeld sluitend te maken mits aan de randvoorwaarde wordt voldaan dat de gemeente haar structurele lasten afdekt met structurele baten. Dit op basis van de ervaring dat de toekomstige ontwikkeling van de algemene uitkering vrijwel altijd meevallers laat zien t.o.v. eerder circulaire. Met deze werkwijze voorkomen we, dat afhankelijk van 'momentopnames' met betrekking tot de financiële positie van de gemeente, tot bezuinigingen moet worden overgegaan, terwijl dat achteraf niet nodig blijkt. Deze reserve is aangewezen als beschikbare weerstandscapaciteit.			
Soort reserve:		Algemene reserve	
Looptijd:		Geen einddatum	
Gewenste omvang:		Plafond is 10% uitkering gemeentefonds	
Resultaatafhankelijke mutatie:		Niet toegestaan	
Voeding: Voordelige resultaten in de algemene uitkering t.o.v. de begroting worden toegevoegd aan deze reserve. Verder worden overschotten in het meerjarenbeeld toegevoegd aan deze reserve.			
Besteding: Nadelige resultaten in de algemene uitkering t.o.v. de begroting worden onttrokken aan deze reserve. Verder wordt de reserve ingezet voor het sluitend maken voor het meerjarenbeeld. Voor de doel wordt in 2019 € 896.261 onttrokken aan deze reserve.			
Opmerking: Het plafond van deze reserve is vastgesteld op 26 juni 2017.			

Reserve implementatiekosten omgevingswet		Stand 01-01-2019	€ 305.676
Doelstelling: Doel van deze reserve is om te voorzien in de implementatiekosten van deze wet en deze kosten over meerdere jaren beschikbaar te houden gelet op de doorlooptijd van implementatie.			
Soort reserve:		Bestemmingsreserve overig	
Looptijd:		31 december 2021	
Gewenste omvang:		Geen plafond	
Resultaatafhankelijke mutatie:		Ja	
Voeding: Bij bestemming van het resultaat 2017 is € 150.000 extra toegevoegd. In de begroting 2019 en het meerjarenbeeld 2020-2022 zijn budgetten voor de implementatie opgenomen. Eventuele overschotten op die budgetten worden bij de jaarafsluiting toegevoegd aan deze reserve.			
Besteding: De reserve wordt in 2019 ingezet ter dekking van de implementatiekosten van dat jaar. Als er overschotten worden toegevoegd dan worden die ingezet voor de dekking van overschrijdingen in latere jaren.			
Opmerking: De reserve is ingesteld op 26 juni 2017. De looptijd is in deze begroting in verband met de vertraging van de start van de deze wet met één jaar verlengd.			

8297204 Reserve rekenkamer	Stand 01-01-2019	€ 50.000
Doelstelling: Het beschikbaar stellen van financiële middelen aan de rekenkamer voor de uitvoering van onderzoeken. De reserve is ingesteld vanwege het fluctueren van de (financiële) omvang van de onderzoeken en het niet gelijktijdig verlopen van onderzoeken met kalenderjaren. De kosten die gemaakt worden betreffen onder andere presentiegelden en onderzoekskosten.		
Soort reserve:	Bestemmingsreserve overig	
Looptijd:	Geen einddatum	
Gewenste omvang:	Plafond is € 50.000	
Resultaatafhankelijke mutatie:	Ja	
Voeding: In de begroting wordt jaarlijks een bedrag beschikbaar gesteld voor het uitvoeren van o.a. onderzoeken. De niet uitgegeven gelden kunnen, mits de bovengrens van € 50.000 nog niet is bereikt, worden toegevoegd aan de reserve.		
Besteding: Wordt het jaarlijkse exploitatiebudget overschreden, dan wordt het bedrag van de overschrijding onttrokken aan de reserve.		
Opmerking: geen		

8297211 Reserve Egalisatie exploitatielasten	Stand 01-01-2019	€ 11.936.355
Doelstelling: Egalisatie van (kapitaal)lasten over de jaren heen. De reserve bevat geen vrij besteedbare middelen.		
Soort reserve:	Bestemmingsreserve overig	
Looptijd:	Geen einddatum	
Gewenste omvang:	Geen plafond	
Resultaatafhankelijke mutatie:	Niet toegestaan	
Voeding: De reserve wordt gevoed door gerichte bijdragen, welke bestemd zijn voor dekking van (een deel van de) kapitaallasten of andere lasten van specifiek aangewezen producten. Bij bestemming van het resultaat 2017 is € 95.000 t.b.v. het MEC toegevoegd ter dekking van de kapitaallasten.		
Besteding: De werkelijke lasten worden in de exploitatiebegroting gedekt door een onttrekking uit deze reserve. De onttrekking voor 2019 is bepaald op € 958.022		
Opmerking: geen		

8297214 Reserve Informatiebeleidsplan	Stand 01-01-2019	€ 249.964
Doelstelling: Het beschikbaar stellen van financiële middelen ten behoeve van het (regionale) Informatie Beleidsplan (b.v. voor de uitvoering van onderzoeken). De reserve is ingesteld vanwege het fluctueren van de (financiële) omvang van de kosten.		
Soort reserve:	Bestemmingsreserve overig	
Looptijd:	Geen einddatum	
Gewenste omvang:	Plafond van € 400.000	
Resultaatafhankelijke mutatie:	Ja	
Voeding: In de begroting wordt jaarlijks een bedrag beschikbaar gesteld voor het uitvoeren van het (regionale) Informatie Beleidsplan. De niet uitgegeven gelden kunnen, mits de bovengrens van € 400.000 nog niet is bereikt, worden toegevoegd aan de reserve. Bij bestemming van het resultaat 2017 is € 168.000 toegevoegd. De toevoeging 2019 aan de reserve informatiebeleidsplan ontstaat doordat de kapitaallasten lager uitvallen dan eerder geraamd. Die middelen blijven beschikbaar voor dit doel.		
Besteding: Wordt het jaarlijkse exploitatiebudget overschreden, dan wordt het bedrag van de overschrijding onttrokken aan de reserve. Ook bestedingen in het kader van het programmaplan VRIS komen in aanmerking voor dekking uit deze reserve. Daarvoor is in 2019 € 28.000 opgenomen ten laste van deze reserve.		
Opmerking: geen		

8297243 Reserve Integraal Beheer Openbare Ruimte (IBOR)	Stand 01-01-2019	€ 2.074.122
Doelstelling: Nivelleren kapitaallasten van vervangingsinvesteringen in de openbare ruimte. Alle kapitaallasten als gevolg van vervangingsinvesteringen in de openbare ruimte vanaf 2014 worden indien mogelijk afgedekt via deze reserve.		
Soort reserve:	Bestemmingsreserve overige	
Looptijd:	Geen einddatum	
Gewenste omvang:	Geen plafond	
Resultaatafhankelijke mutatie:	Ja	
Voeding: Bij de instelling van deze reserve is éénmalig € 800.000 toegevoegd alsook een jaarlijks storting in de begroting opgenomen. Daarnaast worden meevallers op het regulier onderhoudsbudget IBOR (exclusief interne uren en exclusief riolering) én meevallers op kapitaallasten van investeringen in de openbare ruimte, toegevoegd aan de reserve IBOR. De toevoeging in 2019 ontstaat door een verlaging van de kapitaallasten.		
Besteding: De (geraamde toevoeging in deze) reserve kan worden aangewend ter dekking van kapitaallasten van vervangings investeringen in de openbare ruimte.		
Opmerking: geen		

8297255 Reserve bedrijfsvoering	Stand 01-01-2019	€ 200.000
Doelstelling: Doel van deze reserve is om als organisatie slagvaardig te kunnen opereren als de uitvoering stagneert resp. als er extra middelen nodig zijn om verbeteringen in de bedrijfsvoering tot stand te brengen. De reserve dient o.a. ook om knelpunten bij een formatietaakstelling, kosten Servicepunt71 en de gevolgen van de organisatievernieuwing en/of toekomstvisie voor de organisatie op te vangen.		
Soort reserve:	Bestemmingsreserve overig	
Looptijd:	Geen einddatum	
Gewenste omvang:	Plafond is € 500.000	
Resultaatafhankelijke mutatie:	Niet toegestaan	
Voeding: Meevallers op budgetten inzake de bedrijfsvoering kunnen worden toegevoegd aan deze reserve.		
Besteding: De reserve wordt ingezet voor de oplossing van knelpunten in de bedrijfsvoering.		
Opmerking: De reserve is ingesteld op 26 juni 2017.		

8297260 Reserve Sociaal Domein	Stand 01-01-2019	€ 5.671.971
Doelstelling: De reserve dient voor het egaliseren van de positieve- of negatieve saldi, die voortkomen uit de exploitatiebudgetten van het sociaal domein en kunst en cultuur.		
Soort reserve:	Bestemmingsreserve overig	
Looptijd:	Geen einddatum	
Gewenste omvang:	Signaalbedrag € 5.000.000	
Resultaatafhankelijke mutatie:	Ja	
Voeding: Voeding vindt plaats door bij het opstellen van de jaarrekening een positief resultaat t.o.v. de begroting van subprogramma's 'Zelfredzame en Ondersteunde inwoners' (1B en 1C) aan deze reserve toe te voegen.		
Besteding: Bij het opstellen van de jaarrekening wordt een negatief resultaat t.o.v. de begroting van subprogramma's 'Zelfredzame en Ondersteunde inwoners' (1B en 1C) aan deze reserve onttrokken. De reserve wordt verder ingezet voor de dekking van incidenteel beschikbaar gestelde extra budget. Zo is voor 2019 incidenteel een bedrag van € 1.110.000 opgenomen voor het jeugdhulpbudget. De overige onttrekking is het saldo van meerdere ontwikkelingen in het sociaal domein resp. de budgetten die via het gemeentefonds beschikbaar komen.		
Opmerking: De reserves Zorg, Welzijn, Jeugd en Onderwijs, Sociaal beleid en Kunst en Cultuur zijn op 9 mei 2016 opgeheven en toegevoegd aan deze reserve. Het saldo en de voorgenomen mutaties zijn overgeheveld. Indien het saldo van de reserve het signaalbedrag bereikt zal een onderbouwing worden gegeven van het saldo en wordt aan de raad de keuze voorgelegd of een deel van het saldo kan worden overgeheveld naar de algemene reserve. Na 3-5 jaar (2018-2020) zal worden geëvalueerd of het signaalbedrag zal worden omgezet in een plafond.		

Egalisatiereserve omgevingsvergunning	Stand 01-01-2019	€ 265.040
<p>Doelstelling: Egaliseren van baten of lasten van de producten met betrekking tot de omgevingsvergunningen om schommelingen in het tarief te voorkomen en werkzaamheden over het jaar (bijv. toezicht) heen te kunnen bekostigen. Het tarief over alle jaren heen is maximaal 100% kostendekkend.</p>		
Soort reserve:	Egalisatiereserve	
Looptijd:	Geen einddatum	
Gewenste omvang:	Signaalbedrag € 250.000	
Resultaatafhankelijke mutatie:	Ja	
<p>Voeding: Bij het opstellen van de jaarrekening wordt een positief resultaat op omgevingsvergunningen/woningtoezicht t.o.v. de begroting aan deze reserve toegevoegd.</p>		
<p>Besteding: Bij het opstellen van de jaarrekening wordt een negatief resultaat op omgevingsvergunningen/woningtoezicht t.o.v. de begroting aan deze reserve onttrokken. Voor 2019 is een bedrag van € 20.000 ingezet voor de dekking van de implementatiekosten van de omgevingswet.</p>		
<p>Opmerking: Indien het saldo van de reserve het signaalbedrag bereikt zullen de tarieven herzien worden zodat de gelden terugvloeien naar de burger óf zal een onderbouwing gegeven worden van het saldo.</p>		

85297103 Egalisatiereserve reiniging	Stand 01-01-2019	€ 3.182.469
<p>Doelstelling: Egaliseren van baten of lasten op het product Reiniging om schommelingen in het tarief te voorkomen. Het tarief over alle jaren heen is maximaal 100% kostendekkend.</p>		
Soort reserve:	Egalisatiereserve	
Looptijd:	Geen einddatum	
Gewenste omvang:	Signaalbedrag € 2.500.000	
Resultaatafhankelijke mutatie:	Ja	
<p>Voeding: Bij het opstellen van de jaarrekening wordt een positief resultaat op de reiniging/afvalstoffenheffing t.o.v. de begroting aan deze reserve toegevoegd. In 2019 wordt incidenteel een bedrag toegevoegd door een verlaging van de kapitaallasten.</p>		
<p>Besteding: Bij het opstellen van de jaarrekening wordt een negatief resultaat op de reiniging/afvalstoffenheffing t.o.v. de begroting aan deze reserve onttrokken.</p>		
<p>Opmerking: Indien het saldo van de reserve het signaalbedrag (vastgesteld op 26 juni 2017) bereikt zullen de tarieven herzien worden zodat de gelden terugvloeien naar de burger óf zal een onderbouwing gegeven worden van het saldo.</p>		

G: Voorzieningen

Toelichting:

1. Beschikking over voorzieningen vindt alleen plaats als aan het doel of de bestemming van de voorziening wordt voldaan.
2. De voorziening moet de juiste omvang (resultaatonafhankelijk) hebben. De omvang bezien we jaarlijks.
3. Toevoegingen aan en vrijval van voorzieningen boeken we ten laste/gunste van de exploitatie.

Toelichting voorzieningen

Omschrijving Bedragen x € 1.000	Begroot Stand 1/1/2019	Begroting mutaties 2019	Begroting mutaties 2020	Begroting mutaties 2021	Begroting mutaties 2022	Begroot Stand 31/12/2022
Voorzieningen met een verplichting						
8298001 Pensioenoverdrachten wethouders	1.723	106	106	106	106	2.149
8298002 Wachtgeld bestuurders	158	53	53	53	53	370
Totaal voorzieningen met een verplichting	1.881	159	159	159	159	2.518
Voorzieningen ter egalisatie van kosten						-
8298106 Voorziening Gemeentelijke accommodaties	2.592	-500	-900	384	-3	1.573
8298107 Vrz.Integraal Beheer Openb.Ruimte(IBOR)	3.172	151	160	86	155	3.724
Totaal voorzieningen ter egalisatie van kosten	5.764	-349	-739	469	152	5.296
Voorzieningen derden verkregen middelen met speciale bestemming						-
8298201 Voorziening Riolering derden	4.671	346	165	215	208	5.605
8298202 Voorziening afkoopsommen begraafplaats	319	82	76	70	64	611
Totaal voorzieningen derden verkregen middelen met speciale bestemming	4.991	428	241	285	272	6.216
Totaal Voorzieningen	12.635	239	-339	914	583	14.031

Voorzieningen worden gevormd wegens:

- Verplichtingen en verliezen waarvan de omvang op de balansdatum onzeker is, doch redelijkerwijs in te schatten is;
- Op de balansdatum bestaande risico's over bepaalde te verwachten verplichtingen of verliezen waarvan de omvang redelijkerwijs is in te schatten;
- Kosten die in een volgend begrotingsjaar zullen worden gemaakt, mits het maken van die kosten zijn oorsprong mede vindt in het begrotingsjaar of in een voorgaand begrotingsjaar en de voorziening strekt tot gelijkmatige verdeling van lasten over een aantal begrotingsjaren.

Voorzieningen worden niet gevormd voor jaarlijks terugkerende aan arbeidskosten gerelateerde verplichtingen van vergelijkbaar volume. De voorziening dubieuze debiteuren en de voorziening negatieve grondexploitaties zijn conform het BBV opgenomen aan de activazijde van de balans. Hiermee zijn deze voorzieningen een correctiepost op de openstaande vorderingen aan debiteuren resp. de voorraad onderhanden werken bouwgrond in exploitatie.

8298001 Voorziening pensioenoverdrachten wethouders		Stand 01-01-2019	€ 1.722.735
Doelstelling: Met ingang van 2017 omvat deze voorziening de contante waarde van de pensioenverplichtingen van (gewezen) wethouders die op 1 januari 2017 nog niet de pensioengerechtigde leeftijd hebben bereikt. In overeenstemming met de overgangsregeling volgens de commissie BBV is voor gewezen wethouders die op 1 januari 2017 een pensioenuitkering ontvangen geen voorziening getroffen maar is voor de jaarlijkse lasten in de meerjarenbegroting een budget beschikbaar.			
Soort voorziening:		Voorziening met een verplichting	
Looptijd:		Geen looptijd vastgesteld	
Gewenste omvang:		Afstemmen op de actuariel berekende contante waarde van de pensioenverplichting van binnen de doelstelling vallende wethouders.	
Meerjarenplanning aanwezig		Nee	
Voeding: In de begroting is een jaarlijkse voeding van € 106.000 opgenomen. In de jaarrekening wordt de voorziening aan de hand van een actuele herberekening van de contante waarde op het vereist niveau gebracht. Indien de voorziening te laag is worden extra middelen toegevoegd. Als de voorziening te hoog is vallen de extra middelen vrij.			
Besteding: Indien wethouders er voor kiezen om de opgebouwde pensioenrechten over te dragen dan komt dat bedrag ten laste van deze voorziening. Verder komen de pensioenuitkeringen van wethouders die ná 1 januari 2017 de pensioengerechtigde leeftijd bereiken, ten laste van deze voorziening.			
Opmerking: geen			

8298002 Voorziening Wachtgelden bestuurders		Stand 01-01-2019	€ 157.890
Doelstelling: Op basis van een daartoe geldende regeling kunnen (voormalige) wethouders/burgemeesters na hun aftreden aanspraak maken op een wachtgeldregeling.			
Soort voorziening:		Voorziening met een verplichting	
Looptijd:		Geen looptijd vastgesteld	
Gewenste omvang:		Afstemmen op aantal personen en de duur dat aanspraak op de regeling gemaakt kan worden. Hiertoe jaarlijks een actualisatie uitvoeren.	
Meerjarenplanning aanwezig		Nee	
Voeding: Op basis van de gemiddelde kosten over de afgelopen jaren is een jaarlijkse toevoeging van € 86.000 in de begroting opgenomen. Als de voorziening te hoog oploopt vallen de extra middelen weer vrij.			
Besteding: De werkelijk wachtgelden van bestuurders komen ten laste van deze voorziening. In de begroting is rekening gehouden met een budget van € 33.000.			
Opmerking: geen			

8298106 Voorziening Gemeentelijke Accommodaties	Stand 01-01-2019	€ 3.171.957
Doelstelling: De voorziening gemeentelijke accommodaties is ingesteld voor het planmatig kunnen uitvoeren van werkzaamheden op basis van een actueel onderhoud beheerprogramma en om de uitgaven ervan gelijkmatig over een aantal begrotingsjaren te verdelen.		
Soort voorziening:	Voorziening ter equalisatie van de kosten	
Looptijd:	Geen looptijd vastgesteld	
Gewenste omvang:	Afstemmen op onderhoudsplan.	
Meerjarenplanning aanwezig	Ja	
Voeding: De hoogte van de jaarlijkse dotatie wordt bepaald op basis van het meest actuele onderhoud beheerprogramma voor gemeentelijke accommodaties (gebouwen en sportvelden). De dotatie wordt afgestemd op het gemiddelde van de verwachte jaarlijkse lasten voor minimaal 10 jaar en is voor 2019 bepaald op € 571.000		
Besteding: Bestedingen vinden plaats op basis van de vastgestelde jaarschijf van de onderhoudsplanning en worden rechtstreeks ten laste van de voorziening geboekt. Het geraamde onderhoud is € 1.071.000.		
Opmerking: geen		

8298107 Voorziening Integraal Beheer Openbare Ruimte (IBOR)	Stand 01-01-2019	€ 2.591.870
Doelstelling: De voorziening is ingesteld voor het planmatig kunnen uitvoeren van werkzaamheden op basis van een actueel onderhoud beheerprogramma en om de uitgaven ervan gelijkmatig over een aantal begrotingsjaren te verdelen.		
Soort voorziening:	Voorziening ter equalisatie van de kosten	
Looptijd:	Geen looptijd vastgesteld	
Gewenste omvang:	Afstemmen op onderhoudsplan.	
Meerjarenplanning aanwezig	ja (niet openbaar)	
Voeding: De hoogte van de jaarlijkse dotatie wordt bepaald op basis van het meest actuele onderhoud beheerprogramma Integraal Beheer Openbare Ruimte, met uitzondering van het rioolonderhoud. De dotatie wordt afgestemd op het gemiddelde van de verwachte jaarlijkse lasten voor minimaal 10 jaar en is voor 2019 bepaald op € 939.000		
Besteding: Bestedingen vinden plaats op basis van de vastgestelde jaarschijf van de onderhoudsplanning en worden rechtstreeks ten laste van de voorziening geboekt. Het geraamde onderhoud is € 788.000.		
Opmerking: geen		

8298201 Voorziening riolering derden	Stand 01-01-2019	€ 4.671.392
Doelstelling: De voorziening heeft het karakter van een spaarvoorziening voor toekomstige vervangingsinvesteringen rioleringen, overeenkomstig regelgeving in het BBV. De voorziening wordt ook gebruikt voor het egaliseren van baten of lasten op het product riolering om schommelingen in het tarief te voorkomen. Het tarief over alle jaren heen is maximaal 100% kostendekkend.		
Soort voorziening:	Van derden verkregen middelen met een specifieke bestemming	
Looptijd:	Geen einddatum	
Gewenste omvang:	Signaalbedrag € 1.500.000	
Meerjarenplanning aanwezig	Ja	
Voeding: Bij het opstellen van de begroting vormt het vGRP de basis. Het tarief voor de rioolheffing wordt jaarlijks met 3% extra verhoogd. Deze verhoging wordt toegevoegd aan de voorziening teneinde een toereikende voorziening op te bouwen. Bij het opstellen van de jaarrekening wordt een positief resultaat op het beleidsveld riolering aan deze voorziening toegevoegd.		
Besteding: Bij het opstellen van de jaarrekening wordt een negatief resultaat op het beleidsveld riolering aan deze voorziening onttrokken.		
Opmerking: Indien het saldo van de reserve het signaalbedrag bereikt zal aan de hand van het vGRP een onderbouwing gegeven worden van het saldo. Het vGRP wordt met ingang van 2019 vervangen door het Integraal Water Keten Plan (IWKP). Aan de hand van dat plan wordt de stand en het signaalbedrag van deze voorziening opnieuw beoordeeld.		

8298202 Voorziening afkoopsommen begraafplaats	Stand 01-01-2019	€ 319.205
Doelstelling: De voorziening afkoopsommen begraafplaats is ingesteld voor de vooruitontvangen bedragen. De opbrengsten die betrekking hebben op toekomstige jaren vallen geleidelijk weer vrij ten gunste van de exploitatie.		
Soort voorziening:	Van derden verkregen middelen met een specifieke bestemming (Ingesteld op 26 juni 2017)	
Looptijd:	Geen looptijd vastgesteld	
Gewenste omvang:	N.v.t.	
Meerjarenplanning aanwezig	Ja	
Voeding: De ontvangen afkoopsommen voor onderhoud worden aan de voorziening toegevoegd. De afkoopsommen worden ontvangen in de plaats van toekomstige jaarlijkse bijdragen. In de begroting gaan we uit van een bedrag van € 100.000 per jaar aan afkoopsommen.		
Besteding: Jaarlijks valt een deel van de afkoopsommen weer vrij ten gunste van de exploitatie. Die vrijval neemt jaarlijks toe als gevolg van de toevoeging van nieuwe afkoopsommen.		
Opmerking: geen		

H: EMU-saldo

Het BBV (art. 19) verplicht gemeenten ramingen van het EMU-saldo te verstrekken over het voorafgaande jaar, het actuele jaar en het volgende jaar. De EMU-enquête is het model dat gebruikt wordt voor de meerjarige raming van het EMU-saldo.

EMU Saldo			Begroting				
			2018	2019	2020	2021	2022
1.	(+)	Exploitatiesaldo vóór toevoeging aan c.q. onttrekking uit reserves (zie BBV, artikel 17c).	-5.069.000	-2.198.000	1.619.000	-861.000	-935.000
2.	(+)	Afschrijvingen ten laste van de exploitatie.	3.656.000	3.639.000	4.083.000	4.183.000	4.322.000
3.	(+)	Bruto dotatie aan voorzieningen ten laste van de exploitatie.	2.038.000	2.149.000	1.967.000	2.017.000	2.010.000
4.	(-)	Investerings in (im)materiële vaste activa die op de balans worden geactiveerd.	189.000	8.550.000	8.870.000	5.122.000	4.932.000
5.	(+)	Ontvangen bijdragen van andere overheden, de Europese Unie en overigen in mindering gebracht op de onder post 4 bedoelde investeringen.	0	0	0	0	0
6.	(+)	Desinvesteringen in (im)materiële vaste activa: Opbrengsten uit desinvesteringen in (im)materiële vaste activa (tegen verkoopprijs).	0	0	0	0	0
7.	(-)	Aankoop van grond en de uitgaven aan bouw-, woonrijp maken e.d.	8.161.000	193.000	313.000	102.000	0
8.	(+)	Grondverkoop: Verkoopopbrengsten van grond (tegen verkoopprijs).	0	2.015.000	1.142.000	-529.000	0
9.	(-)	Betalingen ten laste van de voorzieningen.	2.346.000	1.910.000	2.306.000	1.103.000	1.427.000
10.	(-)	Betalingen die niet via de onder post 1 genoemde exploitatie lopen, maar rechtstreeks ten laste van de reserves (inclusief fondsen en dergelijke) worden gebracht en die nog niet vallen onder één van bovenstaande posten.	0	0	0	0	0
11.		Verkoop van aandelen:					
11a.		Gaat u deelnemingen en aandelen verkopen? (ja/nee)	nee	nee	nee	nee	nee
11b.	(-)	Zo ja wat is bij verkoop de te verwachten boekwinst?	0	0	0	0	0
Berekend EMU-saldo			-10.071.000	-5.048.000	-2.678.000	-1.517.000	-962.000

Overzicht per taakveld

Om tot betrouwbare informatie voor interne sturing en externe vergelijkbaarheid te komen, schrijft het BBV een uniforme indeling in taakvelden voor. De bijbehorende baten en lasten worden aan die taakvelden toegerekend.

Taakvelden			Baten	Lasten	Totaal
Bestuur en ondersteuning	0.1	Bestuur	-112	2.425.759	2.425.647
	0.2	Burgerzaken	-326.807	1.192.648	865.841
	0.3	Beheer overige gebouwen en gronden	-222.910	212.710	-10.200
	0.4	Overhead	-7.577	8.411.137	8.403.560
	0.5	Treasury	-530.000	69.927	-460.073
	0.61	Ozb woningen	-5.163.367	195.154	-4.968.213
	0.62	Ozb niet-woningen	-2.099.816	95.948	-2.003.868
	0.64	Belastingen overig	-733.690	80.067	-653.623
	0.7	Algemene uitkering en overige uitkeringen gemeentefonds	-33.485.167	-	-33.485.167
	0.8	Overige baten en lasten	-	58.202	58.202
	0.10	Mutaties reserves (980)	-5.280.783	3.083.098	-2.197.685
		Totaal		-47.850.229	15.824.650
Veiligheid	1.1	Crisisbeheersing en Brandweer	-162.044	1.787.808	1.625.764
	1.2	Openbare orden en Veiligheid	-8.530	405.033	396.503
		Totaal	-170.574	2.192.841	2.022.267
Verkeer, vervoer en waterstaat	2.1	Verkeer en vervoer	-14.690	3.337.959	3.323.269
	2.2	Parkeren	-20.910	21.565	655
	2.5	Openbaar vervoer	-	2.316	2.316
		Totaal	-35.600	3.361.840	3.326.240
Economie	3.1	Economische ontwikkeling	-51	48.951	48.900
	3.2	Fysieke bedrijfsinfrastructuur	-8.023.551	7.250.004	-773.547
	3.3	Bedrijfsloket en -regelingen	-32.399	221.997	189.598
	3.4	Economische promotie	-53.634	-	-53.634
		Totaal	-8.109.635	7.520.952	-588.683
Onderwijs	4.1	Openbaar basisonderwijs	-10	9.241	9.231
	4.2	Onderwijshuisvesting	-373.171	2.431.449	2.058.278
	4.3	Onderwijsbeleid en leerlingenzaken	-31.845	519.373	487.528

Taakvelden			Baten	Lasten	Totaal
	Totaal		-405.026	2.960.063	2.555.037
Sport, cultuur en recreatie	5.1	Sportbeleid en activering	-33	242.770	242.737
	5.2	Sportaccomodaties	-518.294	1.757.314	1.239.020
	5.3	Cultuurpresentatie, - productie en -participatie	-52.195	269.918	217.723
	5.5	Cultureel erfgoed	-4.891	68.679	63.788
	5.6	Media	-112.677	598.601	485.924
	5.7	Openbaar groen en (openlucht) recreatie	-31.514	3.229.007	3.197.493
	Totaal		-719.604	6.166.289	5.446.685
Sociaal domein	6.1	Samenkracht en burgerparticipatie	-366.147	2.395.378	2.029.231
	6.2	Wijkteams	-400	1.266.775	1.266.375
	6.3	Inkomensregelingen	-5.305.545	7.415.519	2.109.974
	6.4	Begeleide participatie	-	384.909	384.909
	6.5	Arbeidsparticipatie	-110	905.339	905.229
	6.6	Maatwerkvoorzieningen (Wmo)	-171	808.240	808.069
	6.71	Maatwerkdienstverlening 18+	-200.170	4.703.247	4.503.077
	6.72	Maatwerkdienstverlening 18-	-29	5.378.061	5.378.032
	6.81	Geëscaleerde zorg 18+	-44	153.955	153.911
	6.82	Geëscaleerde zorg 18-	-52	50.165	50.113
	Totaal		-5.872.668	23.461.588	17.588.920
Volksgezondheid en milieu	7.1	Volksgezondheid	-71.263	1.343.194	1.271.931
	7.2	Riolering	-1.606.218	1.277.442	-328.776
	7.3	Afval	-3.993.436	3.084.893	-908.543
	7.4	Milieubeheer	-59	724.612	724.553
	7.5	Begraafplaatsen	-431.311	416.938	-14.373
	Totaal		-6.102.287	6.847.079	744.792
Volkshuisvesting, ruimtelijke ordening en stedelijke vernieuwing	8.1	Ruimtelijke ordening	-157	519.852	519.695
	8.2	Grondexploitatie (niet bedrijventerreinen)	-1.229.495	1.376.718	147.223
	8.3	Wonen en bouwen	-411.372	674.775	263.403
	Totaal		-1.641.024	2.571.345	930.321
Totaal		-70.906.647	70.906.647	-	

BIJLAGEN

Bijlage 1: Samenstelling bestuur

College van burgemeester en wethouders

De samenstelling en portefeuillevverdeling per 31/12/2018 is:

Burgemeester L.M. Driessen-Jansen

Algemeen bestuurlijke zaken, Openbare orde en veiligheid, Integrale handhaving, Toerisme en recreatie, Toekomstvisie Leiderdorp 2025, Zorg en veiligheid, Deregulering.

Wethouder A.M. Beekhuizen (LPL) 1e locoburgemeester

Jeugd, ouderen, zorg en welzijn, Wijk- en buurtgericht werken, Gezondheidszorg, Werk en inkomen, Onderwijs, Integratie, Communicatie (waaronder versterking klantcontacten), Vorming welzijnsorganisatie en Coördinatie subsidiebeleid.

Wethouder W.N.A. Joosten (VVD) 2e locoburgemeester

Sport, Ruimtelijke ontwikkeling, wonen en monumentenzorg, Verkeer, vervoer en bereikbaarheid, Werken en ondernemen, Duurzaamheid, Implementatie Omgevingswet, Integraal Verkeer en Vervoersplan (IVVP) en Sterrentuinontwikkeling

Wethouder J.J.F.M. Gardeniers (CDA) 3e locoburgemeester

Maatschappelijk vastgoed, Kunst en cultuur, Integraal beheer openbare ruimte inclusief begraafplaats, Milieu en afval, Dienstverlening, Financiën, Bedrijfsvoering, Coördinatie regionale samenwerking en Polders en Groene Hart

Gemeentesecretaris H. Romeijn

De gemeentesecretaris is eerste adviseur van het college en stuurt - als eindverantwoordelijke - de ambtelijke organisatie aan. Hij richt zich in het bijzonder op de faciliterende en stafafdelingen.

Daarnaast is hij bestuurder in de zin van de Wet op ondernemingsraden. Zijn aandachtsvelden zijn politiek bestuur, externe contacten en regionale samenwerking.

Gemeenteraad 2018-2022

Zetelverdeling 2018-2022

- LPL: 4zetels
- VVD: 4zetels
- D66: 3zetels
- PvdA: 3 zetels
- Groen Links: 3zetels

- CDA: 3 zetels
- ChristenUnie-SGP: 1 zetel

Lokale Partij Leiderdorp (LPL)

- Dhr. H.K. Langenberg (fractievoorzitter)
- Mw. K. Balak
- Dhr. E. Filemon
- Dhr. J.L.M. Bruggeman

Volkspartij voor Vrijheid en Democratie (VVD)

- Dhr. B.M.J. Hoenen (fractievoorzitter)
- Mw. B.A.M. van Elbrug
- Dhr. N. Verwers
- Mw. M. Breedveld

Democraten 66 (D66)

- Dhr. J.H.W. Hendriks (fractievoorzitter)
- Mw. P. van Brandenburg
- Dhr. Ü. Güney

Partij van de Arbeid (PvdA)

- Dhr. O.C. McDaniel (fractievoorzitter)
- Mw. J.J.E. van Reijn
- Dhr. R. Schmidt

Groen Links

- Dhr. B. Vastenhoud (fractievoorzitter)
- Mw. J.M. Hofman-Züter
- Mw. M.D. van Beek

Christen Democratisch Appèl (CDA)

- Mw. M. van der Stelt (fractievoorzitter)
- Mw. M. Hempen
- Dhr. J.H. Bos

ChristenUnie-SGP

- Dhr. G. Schipaanboord

Griffier

- Mw. J.C. Zantingh

Maandag politieke avond - de Leiderdorpse gemeenteraad werkt volgens een vierwekelijkse vergadercyclus:

Week 1: informatieavond 20.30 – 22.30 uur (informatie en participatie)

Doel van de informatieavond is om met burgers en/of organisaties over een actueel thema in gesprek te gaan en dit te doen op een moment dat dit voor de besluitvorming relevant is. Ook is de informatieavond het moment waarop het ambtelijk apparaat presentaties verzorgt.

Week 2: fractiespreekuur 19.30 – 20.00 uur, fracties 20.00 – 23.00 uur

Burgers kunnen een half uur fractiespreekuur aanvragen over een onderwerp dat hen bezighoudt. Alle fracties vaardigen dan hun woordvoerder(s) af. Tijdens de fractievergaderingen vanaf 20.00 uur bereiden fracties van partijen hun standpunten voor het Politiek forum en de gemeenteraad voor.

Week 3: politiek forum 20.00 – 23.00 uur (voorbereiden besluitvorming)

In het politiek forum vinden politiek inhoudelijke discussies plaats. Ook kunnen burgers er deelnemen aan de discussie. Het politiek forum is nadrukkelijk niet bedoeld voor technische vragen. Burgers kunnen deze schriftelijk stellen of tijdens de informatieavonden.

Week 4: raad

19.30 uur: fracties, laatste voorbereiding fracties voor de aansluitende raadsvergadering

20.30 uur: raadsvergadering (besluitvorming)

Politieke discussie en besluitvorming over de voorstellen die in het politiek forum aan de orde zijn geweest, gelegenheid voor het indienen van amendementen en moties.

Bijlage 2: Afkortingenlijst

Afkorting	uitleg	Afkorting	uitleg
APV	Algemene Plaatselijke Verordening	JBT	Jeugdbeschermingstafel
AVG	Algemene Verordening Gegevensbescherming	JGT	Jeugd- en Gezinsteam
BBV	Besluit Begroting en Verantwoording	JGZ	Jeugdgezondheidszorg
Bbz	Besluit Bijstandsverlening Zelfstandigen	KCC	Klant Contact Centrum
BIG	Baseline Informatiebeveiliging Nederlandse Gemeenten	LAA	Landelijke Aanpak Adreskwaliteit
BIO	Baseline Informatiebeveiliging Overheid	LDP	Leiderdorp
BNG	Bank Nederlandse Gemeenten	Led	Light-emitting diode
BRP	Basisregistratie Personen	LISA	Landelijk Informatiesysteem van Arbeidsplaatsen
BV	Besloten Vennootschap	LRN	Leidse Ring Noord
BZK	Ministerie van Binnenlandse zaken en Koninkrijksrelaties	LVU	Leiderdorpse Volksuniversiteit
CAO	Collectieve Arbeidsovereenkomst	MEC	Milieu Educatief Centrum
CBS	Centraal Bureau voor de Statistiek	NHG	Nationale Hypotheek Garantie
CEP	Centraal Economisch Plan	NV	Naamloze Vennootschap
CJG	Centrum voor Jeugd en Gezin	ODWH	Omgevingsdienst West-Holland
COELO	Centrum voor onderzoek van de Economie van de lagere Overheden	OGGZ	Openbare Geestelijke Gezondheidszorg
CPB	Centraal Planbureau	Ozb	Onroerendezaakbelasting
cpi	consumentenprijsindex	P&C	Planning & Control
CROW	Centrum voor regelgeving en onderzoek in de grond-, water- en wegenbouw en de verkeerstechniek	PDV	Perifere Detailhandelsvestiging
CvV	Centrum voor Vitaliteit	PMD	Plastic verpakkingen, metalen verpakkingen en drinkpakken
DIV	Documentatie en Informatieverstrekking		
DSO	Digitaal Stelsel Omgevingswet	PPS	Publiek-Private Samenwerking
DUO	Dienst Uitvoering Onderwijs	RBL	Regionaal Bureau Leerplicht
DVO	Dienstverleningsovereenkomst	RDOG	Regionale Dienst Openbare Gezondheidszorg
DZB	De Zijlbedrijven	RIF	Regionaal investeringsfonds
ECB	Europese Centrale Bank	ROC	Regionale Opleidingen Centrum
EMU	Economische en Monetaire Unie	SCW	Sociaal Cultureel Werk
EU	Europese Unie	SES	Sociaal-economische status
Fido	Wet Financiering decentrale overheden	SMART	Specifiek, Meetbaar, Acceptabel, Realistisch en Tijdgebonden
GGD	Gemeentelijke Gezondheidsdienst	SMI	sociaal-medische indicatie
GGZ	Geestelijke Gezondheidszorg	SP71	Servicepunt71

Afkorting	uitleg	Afkorting	uitleg
GIG	Gemeentelijke Integrale Grondexploitatie	STL	Sociaal Team Leiderdorp
GR	Gemeenschappelijke Regeling	TWO Jeugdhulp	Tijdelijke Werkorganisatie Opdrachtgeverschap Jeugdhulp HR
GRP	Gemeentelijk Rioleringsplan	vGRP	verbreed Gemeentelijk Rioleringsplan
GWV	Grond-, Water- en Wegenbouw	VNG	Vereniging van Nederlandse Gemeenten
HBOL	Huurders Belangen Organisatie Leiderdorp	VRHM	Veiligheidsregio Hollands Midden
HM	Hollands Midden	VRIS	Versterking Regionale I-Samenwerking
Hof	Houdbare Overheidsfinanciën	VTH	vergunningverlening, Toezicht & Handhaving
HR	Holland Rijnland	VVE	Voor- en vroegschoolse educatie
HRM	Human Resource Management	Wabo	Wet algemene bepalingen omgevingsrecht
Iwkp	Integraal Waterketenplan	Wajong	Wet werk en arbeidsondersteuning jonggehandicapten
IB	Inlichtingenbureau	W4	Project Wonen, Werken, Water en Wegen
IBOR	Integraal Beheerplan Openbare Ruimte	WI	Wet Inburgering
IB&P	Informatiebeveiliging en Privacybeheer	Wmo	Wet Maatschappelijke Ondersteuning
IBP	Informatiebeleidsplan	Woz	Wet Waardering Onroerende Zaken
IBP	Interbestuurlijk Programma	Wsw	Wet sociale werkvoorziening
ICT	informatie- en communicatietechnologie	Wth	Wet tijdelijk huisverbod
IMOC	Prijs overheidsconsumptie, netto materieel		
IOAW	Wet inkomensvoorziening oudere en gedeeltelijk arbeidsongeschikte werkloze werknemers		
IOAZ	Wet inkomensvoorziening oudere en gedeeltelijk arbeidsongeschikte gewezen zelfstandigen		
IVVP	Integraal Verkeers- en Vervoerplan		

GEMEENTEHUIS
WILLEM-ALEXANDERLAAN 1
2351 DZ LEIDERDORP

POSTBUS 35
2350 AA LEIDERDORP

071 54 58 500
INFO@LEIDERDORP.NL
WWW.LEIDERDORP.NL

leiderdorp